

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şerife SOYDAL

JAPONYA DIŞ POLİTİKASINDA GÜVENLİK

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şerife SOYDAL

JAPONYA DIŞ POLİTİKASINDA GÜVENLİK

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Sanem ÖZER

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Şerife SOYDAL'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Fatih Fuat TUNCER (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Sanem ÖZER (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Senem ATVUR (İmza)

Tez Başlığı: Japonya Dış Politikasında Güvenlik

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 23/09/2019

Mezuniyet Tarihi : 10/10/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Japonya Dış Politikasında Güvenlik” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Şerife SOYDAL

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Şerife Soydal
Öğrenci Numarası	20165238008
Enstitü Ana Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Sanem Özer
Tez Başlığı	Japonya Dış Politikasında Güvenlik
Turnitin Ödev Numarası	1180489878

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 109 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 26/09/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 6

alıntılar dahil % 6'dır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(imzası)
Dr. Öğr. Üyesi Sanem ÖZER

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
HARİTALAR LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK KAVRAMI VE JAPONYA’NIN GÜVENLİK KAVRAMLARINA YAKLAŞIMI

1.1 Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı	4
1.1.1 Askeri Güvenlik	6
1.1.2 Ekonomik Güvenlik	8
1.1.3 Politik Güvenlik	10
1.1.4 Çevresel Güvenlik	11
1.1.5 Toplumsal Güvenlik	13
1.2 Japonya’nın Güvenlik Kavramlarına Yaklaşımı.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ ARKAPLAN

2.1 Meiji Restorasyonu (1868) Öncesi Dönem	18
2.2 Meiji Restorasyonu	21
2.3 Çin-Japonya Savaşı (1894-1895).....	24
2.4 Rus-Japon Savaşı (1904-1905)	27
2.5 Japonya’nın Asya Pasifik’te Yayılması	29
2.5.1 Birinci Dünya Savaşı Dönemi.....	29
2.5.2 Washington Deniz Silahsızlanması Konferansı (1922)	31
2.5.3 Mançurya’nın Japonya Tarafından İşgali.....	33
2.5.4 Anti-Komintern Paketi’nin İmzalanması ve II. Dünya Savaşı Süreci	34
2.6 İşgal Döneminde Yaşanan Gelişmeler (1945-1952).....	36
2.7 Değerlendirme	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JAPONYA’NIN KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERLE İLİŞKİLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI ARAÇLARI

3.1 ABD ile İlişkiler.....	43
3.1.1 İlişkilerin Siyasi Boyutu.....	43
3.1.2 İlişkilerin Askeri Boyutu.....	49
3.1.3 İlişkilerin Ekonomik Boyutu.....	53
3.2 Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Tayvan ile İlişkiler.....	56
3.2.1 İlişkilerin Siyasi Boyutu.....	56
3.2.2 İlişkilerin Ekonomik Boyutu.....	64
3.2.3 Sınır Problemleri	65
3.3 Sovyet Rusya ve Ardından Gelen Rusya Federasyonu ile İlişkiler	67
3.3.1 Soğuk Savaş Döneminde Japonya ve Sovyet Rusya İlişkileri	67
3.3.2 Soğuk Savaşın Sona Ermesinin Ardından Rusya Federasyonu ile İlişkiler.....	72
3.4 Güney ve Kuzey Kore ile İlişkiler	74
3.4.1 İlişkilerin Siyasi Boyutu.....	74
3.4.2 İlişkilerin Ekonomik Boyutu.....	78
3.4.3 Kuzey Kore’nin Nükleer ve Füze Programı.....	79
3.5 Japonya’nın Güvenlik Politikası Araçları.....	82
3.5.1 Ekonomik Yardımlar ve Doğrudan Yatırımlar	84
3.5.2 Bölgesel Oluşumlara Katılım	90
3.5.3 Öz Savunma Kuvvetlerinin Geçirdiği Aşamalar.....	93
3.6 Değerlendirme	100
 SONUÇ	 103
KAYNAKÇA.....	108
ÖZGEÇMİŞ	118

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Japonya'nın Bölgelere Göre ODA Dağılımı.....	88
--	----

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1 Senkaku/Diaoyu Adaları ve Çevresindeki Tartışmalı Bölge.....	65
Harita 3.2 Kuril Adaları.....	68

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADB	Asya Kalkınma Bankası
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
APT	ASEAN Plus Three (ASEAN+Çin, Japonya, Güney Kore)
ARF	ASEAN Bölgesel Forumu
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ATSMML	Anti Terörizm Özel Önlemler Yasası
BM	Birleşmiş Milletler
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
DPJ	Japon Demokrat Partisi
EAS	Doğu Asya Zirvesi
EAC	Doğu Asya Topluluğu
FTA	Serbest Ticaret Anlaşması
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IAEA	Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
IMF	Uluslararası Para Fonu
LCSMHRA	İnsani ve Yeniden İnşa Yardımları için Özel Yasa
LDP	Liberal Demokrat Parti
MC	Milletler Cemiyeti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NDPO	Ulusal Savunma Programı Ana Hatları
NPT	Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması
NSC	Ulusal Güvenlik Konseyi
ODA	Resmi Kalkınma Yardımı
PKO	Barış Koruma Harekatları
SCAP	Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı
SEATO	Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı
SPT	Altılı Görüşmeler
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAC	Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İşbirliği Antlaşması

ÖZET

1947 yılında kabul edilen ve hala daha da yürürlükte olan Japonya Anayasası, uluslararası anlaşmazlıkların çözümü için güç kullanımı veya tehdidini yasaklamış ve bu amaçla hiçbir zaman hava, kara, deniz kuvvetleri bulundurulmayacağını taahhüt etmiştir. Askeri güvenlik kavramının hiçbir zaman tam anlamıyla önemini yitirmediği ve devletlerin güvenliklerini kimi zaman diğer devletler pahasına sağlamaya çalıştığı uluslararası düzende Japonya, anayasasıyla böyle bir taahhütte bulunan ve kendi kendine kısıtlama getiren tek devlettir. Fakat bu Japonya'nın kendi içinde uyumlu bir güvenlik politikasına sahip olmadığı anlamına gelmemektedir. Hemen yanı başında teknik olarak hala daha savaş durumunda bulunduğu Rusya, sınır problemleri yaşadığı Çin ve Güney Kore, tüm yaptırımlara rağmen nükleer ve füze programını geliştirmekte ve denemelerini Japonya deniz sınırlarına çok yakın bir alanda yapmaya kararlı görünen Kuzey Kore bulunurken, bir güvenlik politikasına sahip olmaması imkansızdır. Esasında Japonya, geleneksel güç odaklı güvenlik politikalarından farklı olarak, güvenlik politikasının odak noktasına yalnızca askeri güvenlik kavramını oturtmamakta ve yumuşak güç unsurlarını da barındıran etkili bir güvenlik politikası takip etmektedir. Çalışmada Japonya'nın güvenlik sorunlarının ne olduğu, bu sorunlarla baş etmek için nasıl bir güvenlik politikası takip ettiği ve bu politikanın zaman içinde geçirdiği değişimler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Kapsamlı Güvenlik, Yumuşak Güç, Öz Savunma Kuvvetleri.

SUMMARY

SECURITY IN JAPAN'S FOREIGN POLICY

The Constitution of Japan, which has been ratified at 1947 and still in effect, forbids the threat or use of force as a means of settling international disputes, and to this end commits to never possess land, sea and air forces. Japan is the only country who makes such a commitment through its constitution and restricts itself in an international order which the concept of military security has never lost its significance and states struggle to ensure their security at the expense of others. Yet, this doesn't mean that Japan has no coherent security policy. It would be impossible not to have a security policy while countries such as, Russia whom technically still at war, China and South Korea whom has territorial disputes and North Korea who insists on developing its nuclear and missile capacity and testing it at the vicinity of Japan's sea borderlines, is present in the near periphery. Indeed, Japan has been following an effective security policy not only based on the traditional security concept which focuses on military power, but also uses soft power instruments as well. In this study, the security issues which Japan has been dealing with and what kind of policies it has been using to do so, and the amount of changes at these policies had will be addressed.

Keywords: Japan, Comprehensive Security, Soft Power, Self Defense Forces.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan ve emek veren saygıdeğer danışman hocam Dr. Sanem ÖZER'e ve hayatımın her aşamasında bana destek olan kıymetli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şerife SOYDAL

GİRİŞ

Yakın dönemde güvenlik tanımlamaları önceki dönemlere kıyasla daha geniş bir perspektif kazansa da, güvenlik kavramının askeri boyutu hiçbir zaman önemini kaybetmemiştir. Böyle bir ortamda Japonya'nın güvenlik konusuna yaklaşımı ilgi çekicidir. Japonya Anayasasının başlangıç metninde ve 9. maddesinde güvenlik konusuna şu şekilde değinilmiştir:

Biz, Japon halkı, her zaman için barışı arzuluyoruz ve insan ilişkilerinin kontrol eden yüksek ideallerin bilincinde olup; güvenlik ve varlığımızı, dünyanın barışsever milletlerinin adalet ve inancına inanarak korumayı hedefliyoruz. Adalet ve düzen temeline dayalı uluslararası bir barış ortamına içtenlikle bağlı olan Japon halkı, ulusun egemenlik hakkı olarak savaşı, uluslararası sorunların çözümünde güç kullanımını veya tehdidini ebediyen reddetmektedir. Bu amacı gerçekleştirmek için diğer savaş potansiyellerinin yanı sıra kara, deniz ve hava güçleri asla bulundurulmayacaktır. Devletin savaşma hakkı tanınmayacaktır.¹

Askeri güvenlik kavramının hiçbir zaman önemini tamamen yitirmediği uluslararası ilişkiler literatüründe Japonya, Anayasasının bu maddesi sebebiyle, pek çok uzman tarafından “anormal” ülke olarak adlandırılmaktadır.

Barış anayasası olarak da adlandırılan Japon Anayasası esasen, Japonya'nın II. Dünya Savaşı yenilgisinin sonucudur. Japonya'nın işgali Pasifik Savaşının sona ermesinin hemen ardından başlamış ve 28 Nisan 1952'ye kadar devam etmiştir. Savaş sonrası ilk dönemde Japonya, Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı (Supreme Command for the Allied Powers) tarafından yönetilmiştir. Japon Anayasası Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı tarafından hazırlanmıştır ve II. Dünya Savaşı öncesi ve süresince militarist yayılmacı politika takip eden Japonya'nın askersizleştirilmesini amaçlıyordu.

Bu komutanlığın başına getirilen General Douglas MacArthur Japonya'yı kesin bir mutlakıyetle yönetmiştir. Fakat ülkenin var olan idari ve siyasi mekanizmasını da dolaylı bir yönetim olarak benimsemiştir. İşgal yıllarında Japon hükümetinin bağımsız bir dış politika yeteneği kalmamıştır.²

1949 ilkbaharından itibaren uluslararası ortamda değişimler yaşanmaya başlamıştır. Soğuk Savaş'ın yarattığı gerilim Japonya'nın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için önemini arttırmıştır. ABD Başkanı Truman tarafından Japonya ile barış görüşmelerini

¹ Japonya Anayasası, 1947.

² Gönen, 2007: 70, 78.

yürütmesi için görevlendirilen Senatör John F. Dulles'in Haziran 1950'de Japonya'yı ziyaret ettiği sırada Kore Savaşının çıkması ile barış antlaşması süreci daha da hızlanmıştır.³ Kore Savaşının çıkması ile Japonya'daki Amerikan birliklerinin önemli bir kısmı Kore'ye kaydırılmıştır. Temmuz 1950'de General MacArthur tarafından Japon hükümetine 75.000 kişilik Ulusal Polis Teşkilatının ve 18.000 kişilik Deniz Güvenlik İdaresinin kurulması talimatı verilmiştir.⁴ Böylelikle Japon Hükümeti sınırlı sayıda ve sınırlı amaçla da olsa askeri kapasite oluşturabilmiştir. Bu gelişme Anayasa'nın 9. Maddesinin "saldırı" amaçlı askeri kapasite bulundurmaya yasakladığı, "savunmaya" yönelik minimum düzeyde askeri kapasite bulundurmasına bir engel teşkil etmediği şeklinde yeniden yorumlanmasıyla mümkün olmuştur.

8 Eylül 1951'de Japonya ile müttefik devletler arasında (antlaşmayı imzalamayı reddeden Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) hariç) San Fransisko Barış Antlaşması imzalanmış ve Japonya'nın işgal dönemi sona ermiştir. Barış Antlaşması ile eş zamanlı olarak ABD ve Japonya arasında Karşılıklı Güvenlik Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre Amerikan birliklerinin Japonya'da konuşlanması kabul edilmişti. Bu askeri birlikler Uzakdoğu'da barış ve güvenliğin sağlanmasından ve Japonya'ya yönelik olası saldırılara karşı korumakla da görevli kılınabilecekti.⁵

1946-1954 yılları arasında toplam beş dönem başbakanlık yapan Shigeru Yoshida'nın uygulamaya geçirdiği politika, bağımsızlığını kazanmasının ardından Japon güvenlik politikasının temel yapıtaşlarından biri olmuştur. Yoshida Doktrini olarak da anılan bu politikanın ana hatları şunlardır⁶:

- Soğuk Savaşın şiddetinin yükseldiği bir dönemde Japonya'nın yapması gereken şey ABD'nin yanında olmaktır.
- Japonya'nın geleceği ülkenin ekonomik kalkınmasının sağlanmasında yatmaktadır. ABD ile yapılacak güvenlik alanındaki işbirliği olasılıkları ülkenin ekonomik gelişime odaklanmasını sağlayacaktır.
- Japonya'nın kendi savaş öncesi gelişimi göz önüne alındığında Batılı bir toplum olduğu ortaya çıkacaktır. Savaş sonrası politikada ABD ve İngiltere 'ye karşı dostane bir politika geliştirmek doğal bir yönelimdir.

Böylelikle 1951 San Fransisko Barış Antlaşması ile bağımsızlığını kazanmasından günümüze Japon güvenlik politikasında en önemli etmen ABD ile ilişkisi olmuştur. Askeri

³ Gönen, 2007: 80-81.

⁴ Gönen, 2007:82.

⁵ Gönen, 2007: 84-88.

⁶ Gönen, 2007: 81-82.

alandaki düşük profilli bir politika takip ederken, ticari ve ekonomik ilişkilerini ön planda tutmuştur. Savaş sonrasında uygulanan başarılı reformlar, ABD ile ittifak ilişkisi, benimsenen kapsamlı güvenlik politikası sayesinde Japonya, kısa sürede uluslararası ortamdan etkilenen aktör konumundan, uluslararası ortamı etkileyebilen aktör konumuna gelmiştir.

Çalışmada, Japonya'nın mevcut tehdit algılamalarının neler olduğu, bu tehditlere karşı hangi güvenlik stratejilerinden yararlandığı ve askeri güvenlik kavramının Japon güvenlik politikasında ne tür bir yere sahip olduğu sorularına yanıt aranacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının nasıl ve hangi sektörler kapsamında tanımlandığı açıklanacak ve Japonya'nın güvenlik kavramına yaklaşımına değinilecektir. İkinci bölümde Japonya'nın mevcut tehdit algılamalarının çıkış noktalarının daha iyi anlaşılabilmesi için 1600-1951 yılları arasında Japonya'da yaşanan gelişmeler kısaca anlatılacaktır. Üçüncü bölümde Japonya'nın komşularıyla ilişkileri güvenlik kavramı bağlamında incelenecektir. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise güvenlik politikası araçları açıklanarak, Japonya'nın "normalleşme" yönünde kat ettiği aşamalar ifade edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜVENLİK KAVRAMI VE JAPONYA’NIN GÜVENLİK KAVRAMLARINA YAKLAŞIMI

1.1 Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı

Güvenlik bireylere, konulara, toplumsal adetler ile değişen şartlara uyarlanmış temel bir kavramdır. Güvenlik terimi ilk olarak Cicero ve Lucretius tarafından “securitas” olarak, iç güvenliği de kapsayacak biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Modern güvenlik kavramı ise, 1648 Vestfalya Anlaşmasından bu yana gelişmeye başlamıştır. Vestfalya Anlaşması ile devletler uluslararası sistemin en güçlü aktörleri kabul edilmiş, iç güvenlik ve dış güvenlik ayrımı yapılarak, iç güvenliğin devletin halkına karşı en temel görevi olduğu vurgulanmıştır.⁷ Geleneksel olarak birçok yazar güvenliğin tartışmalı bir kavram olduğu konusunda hemfikirdir. Güvenliğin, temel değerlere yönelik varoluşsal tehditlerden özgür olunması anlamına geldiği hususunda uzlaşmalar da, analizlerin temel odağının “bireysel”, “ulusal” ya da “uluslararası” güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklılaşmaktadırlar. Büyük ölçüde askeri açıdan tanımlanan “ulusal” güvenlik tarihsel olarak uluslararası ilişkiler literatürüne hakim olmuştur.⁸

Zaman içerisinde, ne tür tehditlerin ve tehditlerin yöneltildiği hangi birey veya grupların güvenlik kapsamına gireceği konusunda farklılaşan görüşler, güvenlik tanımlamalarını çeşitlendirmiştir. Ulusal güvenliğin nasıl sağlanabileceği konusunda, Hobbes, Machiavelli, Rousseau gibi realist yazarlar karamsar bir yaklaşım sergilemektedirler. Realist düşünceye göre, mücadele ve rekabet, insan doğasında var olduğu gibi, uluslararası ilişkilerin doğasında da mevcuttur. Mevcut uluslararası düzen egemen devletler üzerinde nihai karar alıcı bir merkezi otoritenin olmaması sebebiyle anarşiktir ve kalıcı bir barışın sağlanması mümkün değildir. Uluslararası ilişkilerde her bir aktör kendi başının çaresine bakmak zorundadır, çünkü bunun için kendinden başka güvenebileceği kimse yoktur. Devletler arasında savaş olağandır ve uluslararası kurumlar savaşı önlemede oldukça önemsiz bir role sahiptir. En temel amacı varlığını sürdürebilmek olan devletler, böyle bir düzende ayakta kalabilmek için tek çarelerinin “güç” elde etmek olduğuna inanırlar. Ülke içinde devlet gücünü doğruluk ve adalet adına kullanır. Uluslararası ilişkilerde ise genel bir doğru veya adalet düzeni yoktur. Her ulus kendi çıkarı ve koruması için gücünü kullanır. Ülke içi siyaset otorite ve hukukun hüküm sürdüğü bir alan iken, uluslararası siyaset güç, mücadele ve

⁷ Brauch, 2008:2-3; Baylis, 2008: 71.

⁸ Baylis, 2008: 73.

uzlaşmanın hüküm sürdüğü bir alandır. Burada kastedilen güç büyük oranda askeri güçtür. Herhangi bir devletin diğerlerine oranla çok daha fazla güçlenmesi durumunda ise, görece zayıf devletler için iki seçenek belirir; güçlü olana eklenme veya kendi aralarında ittifaklar oluşturarak güçlü olanı dengelemek. Realizmin karamsar olan bu bakışı Kenneth Waltz ve John Mearsheimer gibi neorealist yazarlarca da paylaşılmıştır. Neorealistler, realistlerden farklı olarak varsayımlarını insan doğasına dayandırmamışlar ve analiz düzeyi olarak sistem ve yapıyı esas almışlardır. Waltz ve Mearsheimer'a göre devletler arasında işbirliği mümkündür ancak sınırlıdır. Devletler kendi kendine yeterliliği sağlayabilmek adına kontrol alanlarını güçlendirmek isterler ve bu sebeple mutlak kazançlar yerine göreceli kazançları tercih ederler.⁹

Waltz'a göre devletler arasında işbirliği bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi meydana getirir ve bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi ulusları yalnızca gevşek bir bağ ile bağlar. Devletlerin belli konularda hassas konumda bulunmaları anlamına da gelen karşılıklı bağımlılık ilişkisi, devletlerin otonomisini zayıflatır, ancak her devletin eşit miktarda değil. Karşılıklı bağımlılığın hızla artış göstermesi durumunda da anlaşmazlık çıkma ve savaş olasılığı artar.¹⁰

Koşulcu realizm neorealizmin pek çok varsayımını kabul etmekle birlikte daha iyimser bir yaklaşıma sahiptir. Koşulcu realistlere göre, devletlerin güvenlik hedeflerine en iyi şekilde rekabetçi politikalar yerine işbirliğini destekleyen politikalarla ulaşmalarını sağlayacak birçok koşul bulunmaktadır ve uluslararası kurumlar da bu konuda önemli bir rol oynamaktadır.¹¹

Milletler Cemiyeti, ilk yıllarında daha sağlam bir uluslararası düzen için umut vaat ettiği görüntüsü sergilerken, idealizm geniş kabul görmüştür. Milletler Cemiyeti güvenlik kavramını “kolektif güvenlik” kavramı üzerine oturtmuştur. Bu kavram ilk kez Milletler Cemiyeti Paketi'nde kullanılmış ve daha sonra Birleşmiş Milletler Şartı'nda geliştirilmiştir. Ancak iki dünya savaşı arası dönemde bu kavram hemen hemen hiç kullanılmamış ve devletlerin güvenlik söylemlerine savunma, ulusal beka, ulusal çıkar, egemenlik ve güç gibi kavramlar hakim olmuştur. Milletler Cemiyeti'nin II. Dünya Savaşı'nı önlemedeki başarısızlığı ve ardından gelen Soğuk Savaş yılları ile birlikte realizm, daha sağlam bir temel üzerine oturtulmuştur. Mearsheimer'ın da ifade ettiği gibi realizm, devletlerarası ilişkileri açıklamada diğer teorilerden daha başarılı bir iş çıkardığı için yeniden temel düşünce ekolü haline gelmiştir.¹²

⁹ Waltz, 1979: 102-109; Mearsheimer, 2000: 60; Serdar, 2015: 17-18; Baylis, 2008: 72; Ersoy, 2015: 162-165.

¹⁰ Waltz, 1979: 138-142.

¹¹ Baylis, 2008: 76-78.

¹² Mearsheimer, 2000: 60; Brauch, 2008: 3; Baylis, 2008:70.

Zaman içinde güvenliğin geleneksel olarak dar ve büyük ölçüde askeri tanımı yerini, “güvenli” veya “güvensiz” olmanın ne anlama geldiği konusunda geniş bir anlayışa bırakmıştır. 1980’lerle birlikte realistlerin alçak politika (low politics) olarak nitelendirdiği uluslararası ekonomi ve çevre konuları da güvenlik kavramı çerçevesinde ele alınmaya başlamıştır. Güvenlik algılamaları askeri alandan, ekonomi ve çevre alanına kaydıkça ulusal güvenlik kavramı da karmaşıklaşmıştır. Güç kullanımı hala uluslararası politikanın en önemli araçlarından olsa da önceki dönemlere göre daha masraflı hale gelmiştir. Bunun yanında iletişim, kurumsal kabiliyetler ve karşılıklı bağımlılığın kullanılması gibi ekonomik araçlar da bir hayli önem kazanmıştır. Genel itibariyle gelenekselciler güvenlik konusunun analiz kapsamının genişletilmesine, analizde etkili sonuçlara varmayı zorlaştıracak gerekçesiyle karşıdırlar. Bazı gelenekselciler ise, ekonomi, çevre gibi konulardaki tehdit algılamalarının askeri güç kullanımı veya tehdidine yol açabileceği durumlarla sınırlı olmak üzere analiz kapsamının genişletilmesine olumlu bakmaktadırlar.¹³ Güvenlik kavramının analiz düzeyinin genişletilmesiyle birlikte devletler, güvenliği gözetilen tek referans nesnesi olmaktan çıkmıştır. Devletlerin haricinde, liberal ekonomik düzeni oluşturan kural ve kuruluşlar, silahsızlanma rejimleri, iklim, uluslar, dinler ve bireyler de güvenlik kavramının referans nesneleri olarak ortaya çıkmışlardır. Aynı şekilde, referans nesnesine yöneltilen varoluşsal tehditlerin çıkış kaynakları da yalnızca devletler olmaktan çıkmıştır.¹⁴

Güvenlikleştirme çalışmalarında etkili bir analiz yapabilmek için şu sorulara sektörler bazında yanıt aranmalıdır; kim güvenlikleştirir, tehdit algıları nelerdir, tehdit kime veya neye yöneltilmektedir, güvenlikleştirmenin başarılı veya başarısız olması durumunda elde edilecek sonuçlar nelerdir, güvenlikleştirme hangi koşullarda gerçekleşecektir.¹⁵

1.1.1 Askeri Güvenlik

Yakın dönemde kapsam genişlemesine uğrayana kadar güvenlik kavramı, devletler tarafından salt askeri güvenlik olarak ele alınmıştır. Bu süre boyunca askeri güvenliğin temel ilgi alanı devletlerin kendilerine yönelik tehditlerle mücadele edebilmek için ne kadar askeri imkana sahip olmaları gerektiği olmuştur. Bu sorunsal askeri güvenlik ikilemini ortaya çıkarmıştır. Devletler, diğer devletlerin askeri imkanlarına kendilerine yöneltilen bir tehdit olarak algıladıkça, bir yandan kendi askeri kabiliyetlerini artırma yoluna gitmiş, diğer yandan

¹³ Buzan, 1997: 7-11; Baylis, 2008: 84; Nye, 2007: 188.

¹⁴ Buzan, 1997: 11-12.

¹⁵ Wilde vd., 1998: 32.

da silahlanma yarışının önüne geçebilmek amacıyla silahların denetimi ve azaltılması yönünde girişimlerde bulunmuşlardır.¹⁶

Uzun yıllar boyunca, içeriden veya dışarıdan yöneltilen tehditlere karşı meşru güç kullanma hakkına sahip olan devletler, askeri güvenliğin tek referans nesnesi olarak ifade edilmiştir. Yakın dönemde, devletler en önemli referans nesnesi olarak merkezde yer alsa da, askeri güvenlik bağlamında da referans nesnelerinde çeşitlilik artmıştır. Pek çok devlet, ulus-devlet modelini tam olarak yansıtmamaktadır. Homojenik bir yapıya sahip olmayan halklar, yönetimde adil söz hakkına sahip olmadığı durumlarda yönetici ve yönetilenler arasında karışıklıklar çıkabilmekte ve milletler, kabileler, aşiretler gibi birimler de askeri güvenliğin referans nesnesi olabilmektedir. Bu birimler, bünyesinde bulundukları veya diğer devletlerden gelebilecek tehditlerin referans nesnesi olabildikleri gibi, tam tersi de mümkündür. Yani bünyesinde bulundukları devletlere veya diğer devletlere karşı askeri tehditler yöneltebilmektedirler. Azınlık olarak nitelendirilen bu birimleri, toplumun geri kalanından ayıran özellikler tarihsel, etnik, dinsel veya ideolojik kaynaklı olabilmektedir ve bu durum bize, yaşanan çatışma ve savaşların çıkış sebeplerinin doğru bir değerlendirmesinin yapılabilmesi için güvenliğin analiz kapsamının genişletilmesinin gerekliliğini göstermektedir.¹⁷ Devletlerin her zaman uyumlu bir bütün olduğu düşünülmemelidir. Devletler hiyerarşik bir yapıya sahip olsa da, zaman zaman devlet içi birimler de farklılaşan koşulları ve düşünceleri sebebiyle, askeri güvenlik konusunda farklı politikalar takip edebilmekte ve yöneticiler, 1930’larda Japonya’da olduğu gibi, askeri kuvvetlerin kontrolünü kaybedebilmektedirler.

Askeri sektörde tehdit algılamalarına bakıldığında, coğrafya, tarih, politika ve uluslararası sistem gibi faktörlerin tehdit algılamalarını büyük oranda etkilediği görülmektedir. Coğrafya, askeri tehdit algılamalarını mesafe ve coğrafi özellikler bakımından etkilemektedir. Geleneksel olarak devletler, kendinden daha uzak alanlardaki devletlerin gücünü arttırmamasından değil, komşularının gücünü arttırmamasından endişe duyarlar. Coğrafi özellikler bakımından bakıldığında, çoğunlukla düz bir yapıya sahip ve askeri hareketlere karşı doğal engellere sahip olmayan coğrafyalar, örneğin Ukrayna gibi, askeri tehditlere daha açıktırlar. Bu durumun tam tersine bir örnek olarak İngiltere ve Japonya’ya bakıldığında ise, birer ada ülkesi olmaları sebebiyle uzun yıllar askeri güvenlik bakımından daha avantajlı bir konumda oldukları görülmektedir. Askeri tehdit algılamalarında geçmişin etkisi de oldukça büyüktür. İki aktör arasında geçmişte de çatışmalar yaşandıysa, bu aktörlerin gelecekte de birbirlerine karşı şüpheyle yaklaşmaları olağandır. Günümüz devletlerarası ilişkilerinde de,

¹⁶ Buzan, 2008: 109; Baylis, 2008: 73.

¹⁷ Wilde vd., 1998: 52-55.

geçmişin izlerinin hala ilişkilerini pek çok alanda etkilediği gözlemlenmektedir. Askeri tehdit algılamalarında politik faktörler ise tanıma ve ideolojiler çerçevesinde şekillenmektedir. Günümüzde tüm devletler hukuken eşit kabul edilmekle birlikte, tarih boyunca bu şekilde olmamıştır. Askeri gücü daha fazla olan devletler, görece daha az güce sahip olan devletlerle savaşlar yapmış ve bunun sonucunda manda ve himaye yönetimleri ortaya çıkmıştır. Kimi zamansa, güçlü olan devletler güç kullanma tehdidiyle güçsüz olan devletlere adil olmayan anlaşmalar kabul ettirmişlerdir. Her iki durumda da, güçsüz devletin adil koşullar elde edebilmek için silahlanma yoluna gittikleri ve daha fazla çatışmanın ortaya çıktığı pek çok örnekte gözlemlenmektedir. Kimi zaman devletler, başka devletlerin savunduğu ideolojileri kendi varlığına bir tehdit olarak algılayabilir ve buna karşı kendisi ile aynı ideolojiyi savunan devletler ile ittifak ilişkisi içerisine girebilmektedir. Soğuk Savaş döneminde görüldüğü üzere, bu ideolojik çatışmalar sıcak savaşa dönüşme potansiyelini her zaman içinde barındırırlar. Uluslararası sistemin yapısı da devletlerin tehdit algılamalarına büyük ölçüde etki eder. Waltz, kendi kendine yeterlilik ilkesinin temel prensip olduğu çok kutuplu dünya düzeninde, devletlerin tehdit algılamalarının daha fazla olacağını ve bunun sonucunda devletlerin kendi imkanlarını artırma yoluna giderek silahlanma yarışını daha da hızlandıracağını savunur. Bu sebeple, Waltz'a göre iki kutuplu dünya düzeni güç dengesinin ve istikrarın sağlanmasına daha yatkındır.¹⁸

1.1.2 Ekonomik Güvenlik

Ekonomik güvenlik bir ülkenin refah ve işleyişini tehlikeye atabilecek potansiyele sahip, ekonomisine yöneltilmiş tehditlerle ilgilenir. Güçlü bir ekonomi, askeri güç elde etmek için bir temel oluştururken, ekonomisi zayıf devletler için askeri harcamalar ekonomiye yönelik bir tehdit olarak da algılanabilmektedir.¹⁹

Merkantalist ve Neomerkantalistler için siyaset önceliklidir ve ekonomik güvenlik ulusal güvenliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Ekonomik başarıları sıfır toplamı olarak görürler ve bu sebeple ekonominin işleyişi için devlet müdahalesi gereklidir. Liberaller, ekonomiyi ön planda tutarlar. Ekonomik sistem, mümkün olduğunca devlet müdahalesinden uzak ve özgürce işlemelidir. Devlet yalnızca serbest pazar ekonomisinin işleyemez hale geldiği durumlarda, kanunlar koyarak veya politik-askeri destek sağlayarak müdahalede bulunmalıdır. Sosyalistler ise bu iki grubun söylemleri arasında kalan bir söylemi savunurlar. Sosyalistlere göre devlet ekonomiye, sosyal ve politik adalet ve eşitliğin sağlanması amacıyla

¹⁸ Wilde vd., 1998: 59-62; Waltz, 1979: 170.

¹⁹ Mesjasz, 2008:140-141.

müdahalede bulunmalıdır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) dağılması, liberal ekonomik ideolojinin egemen hale gelmesine katkıda bulunmuştur.²⁰

Bir bilim olarak ekonominin güvenlik söylemine dahil edilmesi durumunda iki durum göz önünde bulundurulmalıdır. İlk olarak ekonominin nasıl işlemesi gerektiği ile ilgili olan fayda, rasyonallite, etkinlik, iyileştirme gibi değerler ele alınır ve bu kategorilerden bazılarının yokluğu durumunda tehditler ortaya çıkar. İkinci durumda ise güvenlik, çatışma, tehdit gibi kavramlarla ilişkilendirilebilen belirli sorunların çözümünde ekonomik modeller uygulanır.²¹

Ekonomik güvenlik alanında da referans nesneleri oldukça çeşitlidir. Bireyler, sınıflar, devletler, firmalar veya serbest piyasa ekonomisi sisteminin kendisi birer referans nesnesi olabilmektedir. Birim düzeyinde devletler, firmalar veya sınıflardan çok daha ön planda olan bir referans nesnesidir. Bunun temel sebeplerinden biri devletlerin, uluslararası ticaretin işleyişi için koyulan kurallarda söz sahibi olmasından kaynaklanır. Risk, serbest piyasa ekonomisi sisteminin daimi bir faktörüdür, dolayısıyla bu düzen içerisinde firmaların iflası ve yok olmaları olağan bir durumdur. Firmaların aksine, devletler iflas etse bile yok olmaları gibi bir durum söz konusu değildir. Devletlerin ekonomik iflası, doğrudan varoluşsal bir tehdit oluşturmazsa da, dış borçların varlığı kimi zaman devletin dış politika yeteneğini elinden alabilmekte, kimi zamansa alacaklı ülkeler tarafından askeri tehditlerle karşı karşıya bırakabilmektedir. Devletler, doğal kaynaklar bakımından kendi kendine yeterliliğe sahip olmaması durumunda, ihtiyaçlarını dışarıdan tedarik etmeye yöneleceklerdir. İhtiyaç duyulan kaynakların arzına yönelik bir tehdit veya engel söz konusu olduğunda da ekonomi güvenlileştirilmektedir.²²

Uluslararası alanda ekonomik güvenlik bakımından temel endişe, serbest piyasa sisteminde düzen ve dengenin nasıl sağlanacağı konusudur. Düzen ve dengeyi bozabilecek temel tehdit algılamaları şunlardır;

- Ekonomi-askeri kapasite ilişkisi,
- Doğal kaynakların arzına bağımlılığın yarattığı hassasiyetler,
- Serbest piyasa ekonomisinin mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirme ihtimali,
- Yasadışı, özellikle de uyuşturucu ve silahların, ticaretinin kolaylaşması.²³

Ekonomik güvenlik alanında göz önünde bulundurulması gereken bir diğer etmen de küreselleşmedir. Küreselleşme, uluslararası ekonomik sistemi birbirine daha sıkı kenetlemiş ve devletler arasında karşılıklı bağımlılığı artırmıştır. Diğer yandan artan karşılıklı bağımlılık

²⁰ Wilde vd., 1998: 95-96; Mesjasz, 2008: 130-131.

²¹ Mesjasz, 2008:129.

²² Wilde vd., 1998: 100-105.

²³ Wilde vd., 1998: 98; Mesjasz, 2008: 134.

devletleri, uzak bölgelerdeki ticari ve mali sorunlar karşısında daha hassas hale getirmiştir. Bu süreçte görece zayıf olan devletlerin daha hassas konuma geldikleri açıktır. Bu sebeple küreselleşme gelişmekte olan ülkelerde hem bir gelişme aracı, hem de haksızlıkların kaynağı olarak görülmektedir. Küreselleşme, uluslararası ekonomik sistemin işleyişini önemli derecede etkilese de, ekonomide bölgeselleşme hareketlerini tamamen ortadan kaldırdığı söylenemez. Devletler, küresel ekonomik sistemin çökme ihtimaline karşı bölgesel oluşumları da canlı tutmak istemektedirler. Avrupa Birliği (AB), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) gibi oluşumlar bu duruma örnek gösterilebilir.²⁴

1.1.3 Politik Güvenlik

Politik güvenlik, toplumsal düzenin işleyişine, devletin bağımsızlığına yöneltilmiş tehditlerle ilgilidir. Politik güvenlik alanında referans nesnesi olarak en başta devletler yer almakla birlikte, uluslararası toplum ve uluslararası hukuk gibi sistem düzeyinde de referans nesneleri bulunmaktadır. Politik tehditler, devletleri normal şartlarda kabul etmeyeceği politikaları kabul etmesi yönünde baskı altına almak, askeri bir müdahale öncesi devleti zayıf duruma düşürmek için ayrılıkçı hareketleri desteklemek şeklinde kendini gösterebilmektedir.²⁵

Politik tehditler, dahili meşruiyetini yıkmak adına devletleri tanımlayan kurucu ideolojilere yöneltilebileceği gibi, harici meşruiyetini yıkmak adına da yöneltilebilmektedir. Zayıf veya başarısız devletlerde, temel kuruluşlar ve ideolojiler sık sık meydan okumalarla karşı karşıya kalabilmektedir ve bu durumlarda politik şiddet kaçınılmaz olmaktadır. Hükümetler, devlet çıkarları adına hareket ettiklerini iddia etse de, toplumun büyük bir kesimi tarafından hükümetin yalnızca kendi çıkarları adına hareket ettiğini iddia edebilmektedir. Güçlü devletlerde ise, özellikle de liberal demokratik devletlerde, hükümetin yalnızca devlet çıkarları adına hareket ettiği yönündeki kanı daha yaygındır. Bu tür devletlerde, hükümetin aldığı kararlar, halkın incelemesine açıktır.²⁶

Uluslararası toplum ve uluslararası hukukun temel prensiplerini muhafaza etmesi sebebiyle Birleşmiş Milletler (BM), politik güvenlik konusunda sistem düzeyinde bir referans nesnesi olabilmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlerin varlığı durumunda BM Güvenlik Konseyi, BM Antlaşmasının 7. Bölümüne dayanarak üye devletlere, tehdide karşı önlem alınması yönünde bağlayıcı kararlar alabilmektedir.²⁷

²⁴ Wilde vd., 1998: 99; Mesjasz, 2008: 148.

²⁵ Wilde vd., 1998: 141-142.

²⁶ Wilde vd., 1998: 146.

²⁷ Wilde vd., 1998:148-149.

Bir devletin, diğer bir devlet üzerinde nüfuz kurmaya çalışması durumunda da politik tehditten söz edilebilir. Nüfuz kurmaya çalışan devlet, kötü yönetim, saldırganlık veya soykırım gibi durumların varlığını öne sürerek gerçekleştirdiği müdahaleyi meşrulaştırmaya çalışabilmektedir. Böyle bir durumda müdahalede bulunan devlet de güvenlik kavramını devreye sokmaktadır. Kimi zaman, yakın dönemlerde de şahit olduğumuz gibi, müdahaleci devlet bu iddialarını BM Güvenlik Konseyine de taşıyarak uluslararası politik destek arayışına girebilmektedir.

Zayıf ve güçlü devletlerin politik tehditlere karşı hassasiyet dereceleri doğal olarak farklıdır. Zayıf devletler için birer tehdit olarak algılanabilen durumlar güçlü devletleri etkilemeyebilir, ancak bu güçlü devletlerin her tür politik tehdiye karşı dirençli olduğu anlamına gelmez. Soğuk Savaş döneminde gözlemlendiği üzere, dönemin iki büyük gücü olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), birbirlerini temsil ettikleri ideolojilere birer tehdit olarak algılamış ve bu tehdidi ortadan kaldırmaya yönelik güvenlik politikası takip etmişlerdir. Kimi zaman, Avrupa Birliği gibi entegrasyon projeleri de, üye devletler içindeki çeşitli politik gruplar tarafından, bağımsızlığa birer tehdit olarak nitelendirilebilmektedir.²⁸

Politik tehditleri genel hatları itibarıyla toparlamak gerekirse şu başlıklardan söz edilebilir;

- Homojenik bir yapıya sahip olmayan devletleri ayrıştırmaya yönelik kasıtlı dış tehditler,
- Homojenik bir yapıya sahip olmayan devletleri ayrıştırmaya yönelik ülke içinde mevcut gruplardan kaynaklanan tehditler,
- Homojenik yapıya sahip olmayan devletlere yönelik sistemik tehditler,
- İdeolojik çatışmadan kaynaklanan dış tehditler,
- Bölgesel entegrasyon girişimlerinden kaynaklanan ve bu girişimlere yöneltilmiş tehditler,
- İdeoloji kaynaklı yapısal tehditler,
- Uluslararası toplum, düzen ve hukuka yöneltilmiş tehditler.

1.1.4 Çevresel Güvenlik

Çevre konusunun güvenlikleştirilme çalışmaları, diğer sektörlere kıyasla çok daha kısa bir tarihe sahiptir. Çevresel güvenlik konusunda ilk tartışma 1972 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Çevresine Dair Konferans'ta gündeme gelmiştir. Çevresel güvenlik konusunun göze

²⁸ Wilde vd., 1998:152.

çarpan en önemli özelliği iki farklı ajandayı barındırmasıdır; bilimsel ajanda ve siyasi ajanda. Bilimsel ajanda, doğa bilimleri ile ilgilenmekte ve hükümet dışı aktiviteleri kapsamaktadır. Siyasi ajanda ise, devletler ve halklarının bilimsel çalışmalarla tespit edilen sorunlar hakkında bilinçlendirilmesi, sorunların çözümünde sorumluluk paylaşımının kabul edilmesi ve uluslararası işbirliğinin sağlanmasını içermektedir.²⁹

İki ajandanın öncelik verdiği konular her zaman birbiriyle kesişmemekte ve ne tür sorunların politika, ne tür sorunların güvenlik kapsamında değerlendirilmesi gerektiği konusunda uzlaşma sağlanamayabilmektedir. Genel olarak ülkelerin coğrafi konumu ve refah seviyesi, çevresel güvenlik konusuna verilen öncelik düzeyinde etkili olmaktadır. Refah seviyesi düşük ülkelerdeki hükümetler, ilgilenmeleri gereken daha acil sorunları olması sebebiyle çevresel güvenlik konularına fazla önem vermeyebilmektedir.³⁰

Çevresel güvenlik tartışmalarının ilk safhalarında, çevresel bozulmalarının fakirlik ve hatta pek çok durumda çatışmaya kadar ilerleyeceği genel kabul görmüştür. Üzerinde anlaşma sağlanamayan konu, güvensizliğin kendini nasıl göstereceği ve kurbanlarının kimler olacağı sorusuydu. Çevresel kıtlık ve çatışma arasında kurulan bağlantı, özellikle su kaynaklarının kullanımı tartışmaları üzerinden gösterilir. Kıtlıklar karşısında belirli nehirlerin denetimini ele geçirmek için rekabete başvurabilecekleri varsayılmıştır, ancak yaşanan örnekler incelendiği zaman, her iki taraf için de gerekli olan kaynaklara zarar verebilecek bir çatışmanın tehlikelerinin, savaşın muhtemel faydalarından çok daha fazla olduğu görülmektedir.³¹

Çevresel güvenlik konusunda ortaya atılan bir diğer tartışma ise, gelişen teknoloji ve küresel ticaret sayesinde birçok ürünün kaynak fiyatlarının düşüş eğiliminde olduğudur. Arz kolaylığının sağlanması sonucunda, kaynakların paylaşımına bağlı çatışmaların azalacağı düşünülse de, petrol ve doğal gaz gibi hayati önem taşıyan kaynakların paylaşımından kaynaklanan sorunlar bu önermeye gölge düşürmektedir.³²

Üzerinde durulan bir diğer konu da, aslen fosil yakıt tüketiminden kaynaklanan iklim bozukluklarının neden olduğu geniş ölçekli biyosfer sorunlarıdır. “Ekolojik sırt çantaları” olarak ifade edilen, kaynakların, çıkarma, taşınma, işleme ve üretime katılma aşamalarında neden olduğu atık ve erozyonun genellikle büyük bir kısmı fakir alanlarda bırakılmaktadır. Yerel yönetimlerin çevresel güvenlik konularında yetersiz kalması ve ortaya çıkan atık ve erozyonun olumsuz etkilerinin global düzeye ulaşacağı yönündeki endişeler, devletler ve diğer aktörleri, sorunlarla baş edebilmek adına işbirliğine yöneltmektedir. İşbirliği

²⁹ Wilde vd., 1998: 71-72.

³⁰ Wilde vd., 1998:74.

³¹ Dalby, 2008: 183-184.

³² Dalby, 2008: 185.

mekanizmaları oluşturmaya yönelik girişimlerin bazıları Birleşmiş Milletler Çevre Koruma Programı (UNEP) ve Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) çatısı altında yürütülmektedir. Yakın dönemde birey düzeyinde de güvenlikleştirilen çevre konusu, kaynakların dengeli kullanımı bakımından gerekli olduğu düşünülmektedir.³³

Çevresel güvenlik konusunda mevcut tehditleri toparlamak gerekirse şu tehditlerden söz edilebilir:

- Ekosistemde bozulmalar; iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, ormanların tahribi, çölleşme, ozon tabakasının incilmesi, çevre kirliliği,
- Enerji kaynaklı sorunlar; doğal kaynakların hızlı tükenmesi, kriz yönetimi (nükleer, kimyasal ve petrol nakliyatı kaynaklı), kıtlık ve eşit olmayan dağılım,
- Nüfus kaynaklı sorunlar; hızlı nüfus artışı, kontrol edilemeyen göçler, şehirleşme,
- Gıda sorunları; fakirlik, kıtlık, aşırı tüketim, eşit olmayan dağılım,
- Ekonomi kaynaklı sorunlar; yapısal asimetri ve eşitsizlik,
- Savaşlar esnasında çevreye verilen hasarlar.³⁴

1.1.5 Toplumsal Güvenlik

Toplumsal güvenlik sorunlarına karşı çözümler üretmeye çalışan birimlerin genellikle devletler olması sebebiyle toplumsal güvenlik ve politik güvenlik zaman zaman iç içe geçmekte ve birbiriyle karıştırılabilmektedir. Toplumsal güvenlik, politik güvenlikle yakından bağlantılıdır ancak ondan farklıdır. Politik güvenlikle kastedilen, devletlerin organizasyonel istikrarı, hükümet sistemleri ve onlara meşruiyet kazandıran ideolojilerdir. Toplumsal güvenlik ise, bir toplumun kimliğine yöneltilmiş varoluşsal tehditlerle ilgilenir. Devletin sınırlarıyla toplumun sınırları çok nadir birbiriyle uyuşmaktadır, dolayısıyla toplumsal güvenliği yalnızca devletin sınırlarıyla ele almak, devletsiz halkların ve azınlıkların güvenlik endişelerini göz ardı etmek anlamına gelebilmektedir. Toplumsal güvenlikle karıştırılabilen bir diğer kavram sosyal güveniktir. Toplumsal güvenlik, gruplar ve onların kimlikleriyle ilgilenirken, sosyal güvenlik bireyler ve ekonomi kaynaklı problemleriyle ilgilenir.³⁵

Mevcut dünya sisteminde toplumsal güvenlik konusunda en önemli referans nesneleri kabileler, klanlar, uluslar, azınlıklar, medeniyetler, dinler ve ırktır. Toplumsal güvenliğin referans nesnelerine bakıldığında ilk olarak “ulusal kimlik” göze çarpmaktadır. Toplu öldürmeleri ve diğer ırkçı eylemleri motive eden düşüncenin çoğu zaman ulusal kimlik olması, son dönemde ulusal kimliğin siyasi otoritenin kaynağı olarak görülmesinden

³³ Dalby, 2008: 188-190.

³⁴ Wilde vd., 1998: 74-75.

³⁵ Wæver, 2008: 153-155; Wilde vd., 1998: 122.

kaynaklanmaktadır. Dini topluluklar da toplumsal güvenlik için birer referans nesnesi olabilmektedirler. Dini toplulukların da, değişen oranlarda da olsa resmi hale getirilmiş otorite ve kural yapmayı da içeren kurumsal yapıları bulunmakta ve savunulan inanca yönelik tehdit hissedildiği durumlarda çeşitli karşı eylemler gerçekleştirebilmektedirler. Böylelikle dini topluluklar da, hem birer referans nesnesi, hem de diğer topluluklara yöneltilen tehditlerin kaynağı olabilmektedirler.³⁶

Toplumsal güvende mevcut tehdit algılamalarının neler olduğu sorusu incelendiğinde ortaya pek çok farklı yanıt çıkmaktadır. Toplulukların tehdit algılamaları, kimlik inşa sürecinde hangi faktörlerin etkin olduğuna bağılı olarak çeşitlenmektedir. Finlandiya ve Japonya’da olduğu gibi eğer bir topluluğun kimliği uzak, yalnız ve farklı olma üzerine kuruluysa, çok az sayıda yabancınn ülkeye gelmesi bile bir tehdit olarak algılanabilmektedir. Letonya, Makedonya ve Kosova’da da gözlemlendiğı gibi, etnik homojenliğe sahip olmayan devletlerde yönetimi elinde bulunduran uluslar için rakip nüfusun dışarıdan göç alması veya daha yüksek doğum oranlarına sahip olması tehdit olarak algılanabilmektedir. Avrupa Birliğı üyesi bazı devletlerde gözlemlendiğı gibi, eğer bir ulus sıkı bir şekilde devlete bağılı ise, ulus üstü siyasi entegrasyon girişimlerine karşı daha hassas olacaktır. Kimi zamansa, bir topluluk için farklı toplulukların kültürleri veya dillerinin etkinliğini arttırması bir tehdit olarak algılanabilmektedir.³⁷

Genel hatlarıyla toplumsal güvenliğin tehdit algılamaları dört başlık altında toplanabilir.³⁸

- Göçler; gerçekleşmesinde temel nedenler siyasi ve ekonomik sorunlar olmakla birlikte, sömürgeci geçmişten kaynaklanan bakış açısı da etkilidir.
- Yatay rekabet; başka bir topluluğun öne çıkan kültürel ve dilsel baskınlığı sebebiyle kültürel yabancılaşma korkusu. Yatay rekabet, coğrafi yakınlık sebebiyle, Kanada’nın Amerikanlaşmaktan çekinmesi gibi, kasıt olmadan ortaya çıkabileceğı gibi, II. Dünya Savaşı sonrası ABD’nin Japonya ve Almanya takip ettiğı politikalar gibi kasıtlı olarak da ortaya çıkabilmektedir.
- Dikey rekabet; bir topluluğun, mevcut entegrasyon girişimleri veya ayrılıkçı-bölgesel girişimler sebebiyle kendi kimliklerini kaybetmeleridir. Yugoslavya, Avrupa Birliğı ve Katalonya bu duruma birer örnektir.
- Nüfusun azalması; savaşlar, doğal afetler, salgınlar veya kıtlıklar sonucunda gerçekleşebilen nüfusun hızlı bir şekilde azalması genellikle toplumsal güvenliğin konusuna dahil edilmemektedir. Ancak kimi zaman bazı topluluklar, bir diğer

³⁶ Wæver, 2008: 156-171.

³⁷ Wilde vd., 1998: 124-125.

³⁸ Wilde vd., 1998: 121.

topluluğu ortadan kaldırma amacıyla nüfusu azaltmaya yönelik politikalar uygulayabilmektedirler. Bu tür politikalar genellikle entegrasyon girişimlerinde veya azınlıklara yöneltilmiş olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2 Japonya'nın Güvenlik Kavramlarına Yaklaşımı

Bir sonraki bölümde de değinileceği üzere Japonya, bir ada ülkesi olması ve anakara ile ulaşımın zorlu olması sebebiyle uzun yıllar dış dünyadan izole bir yaşam sürmüştür. Bu süre boyunca ülke içinde sürekli güç mücadelesine tanık olan Japonya'da siyasi birlik ancak 17. yüzyılın başlarında, Tokugawa Hanedanlığının yönetimi ele geçirmesiyle sağlanmıştır. Ülkede siyasi birliğin sağlanmasından hemen öncesinde, denizcilik konusunda gelişmiş Batılı ülkeler Japonya ile iletişim kurma ve ticaret yapmaya ilgi göstermeye başlamışlardır. Başlangıçta, ülkede siyasi birliğin sağlanmasında önemli rol oynayan yöneticiler, Batı ile iletişim kurmaya ve dış dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmeye istekli olmuşlardır. Ticaret amaçlı gelen Batılıların bir süre sonra misyonerlik faaliyetlerine başlaması üzerine Tokugawa yönetimi, misyonerlik faaliyetlerinin yenice siyasi birliği sağlanan ülkede ayrışmalara ve daha sonra yabancıların yönetimde söz hakkı iddia etmesine yol açacağını düşünmesi üzerine, yeniden, kasıtlı olarak, izolasyonist bir politika izlenmeye başlamıştır. Burada toplumsal kimliğe yöneltilen bir tehdit söz konusu olmuş ve yönetici elit bu tehdidin ilerleyen dönemlerde politik ve askeri alanda tehditlere yol açacağı öngörüsünde bulunarak hareket etmiştir.

İzolasyonist politika takip ettiği süre boyunca Japonya, dış dünyadan gelebilecek tehditlerden uzak bir barış dönemi geçirmiştir. Bu barış dönemi, 1854 yılında Japonya'nın silah zoruyla yeniden dış dünyaya açılmasıyla sona ermiştir ve Japonya Avrupa'da gerçekleşen Sanayi Devrimi sonucunda, askeri ve teknolojik bakımdan Batılı devletlerden çok daha geride kaldığının farkına varmıştır. Batılı devletlerin gittikçe hızlanan sömürgecilik yarışı ve imzalamak zorunda kaldığı kapitülasyon niteliğindeki antlaşmalar Japon yönetici elitini, Batılı devletlerin Japonya üzerinde de benzer hedefleri olduğu konusunda ikna etmiştir. Batılı devletlerden askeri ve ekonomik tehdit algıları artan Japonya da, çözüm olarak güç arayışına girmiştir. Meiji Restorasyonu ile birlikte sanayileşme sürecine hız vererek, bir yandan hem ekonomisini güçlendirmiş, hem de "güçlü ekonomi, güçlü ordu" sloganlarıyla askeri güç elde etme yoluna gitmiştir. Uluslararası arenada da realist paradigmanın hakim olduğu bu dönem iki dünya savaşına sahne olmuştur. Daha çok Batılı büyük güçlerin kendi aralarındaki mücadelenin yol açtığı Birinci Dünya Savaşı'nda Japonya, bunu bir fırsat olarak görmüş ve kendi askeri ve ekonomik gücünü arttırmak için değerlendirmiştir. İkinci Dünya

Savaşı'na giden süreçte Japonya, Batılı devletlerle yarışabilecek güce sahip olduğunu kanıtlamış ve Japonya'nın da artan sömürgecilik faaliyetleri, Batılı devletlerin Japonya'yı bir tehdit olarak algılamasına yol açmıştır. Çatışan çıkarlar ve tehdit algılamaları Japonya'yı, Batılı devletlerle İkinci Dünya Savaşı'nda karşı karşıya getirmiş ve Japonya'nın büyük bir yenilgi almasına neden olmuştur.

Savaş sonrası dönemde Japonya'nın güvenlik politikalarının belirlenmesinde, savaşın sonucunda Müttefik kuvvetlerinin işgaline uğraması ve işgal süresince Japonya'nın Müttefik devletlere karşı yeniden rakip bir güç olarak çıkmasını engellemek için uygulanan politikaların çok büyük etkisi olmuştur. Japonya'yı askersizleştirme ve demokratikleştirme politikaları çerçevesi kapsamında, Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı tarafından hazırlanan "Barış Anayasası" ile Japonya'nın ordu bulundurma hakkı anayasal olarak elinden alınmıştır. ABD'nin bölgedeki askeri çıkarları ve yavaş yavaş belirginleşmeye başlayan iki kutuplu düzen, ABD ve Japonya'yı çift taraflı antlaşmalar yoluyla bir güvenlik ilişkisi kurmaya mecbur bırakmıştır. Kendi çıkarları bakımından Asya Pasifik'teki askeri varlığını azaltmak istemeyen ABD, bunun için Japonya'da işgal döneminde kurduğu askeri üslerinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Japon yönetici eliti ise, ülkede bulunan ABD askeri varlığını, mecburiyetin yanı sıra, dışarıdan özellikle de kuzeydeki komşularından gelebilecek askeri tehditlere karşı bir teminat olarak görmüşlerdir. Askeri üslerin varlığı, daha sonraki bölümlerde de değinileceği üzere, ülke içinde pek çok soruna ve tartışmaya yol açsa da, yöneticiler bu durumu fırsata çevirmeyi başarmışlardır. Başbakan Yoshida Shigeru başta olmak üzere Japon yönetici eliti, askeri tehdit algılamalarıyla baş edebilecek güvenilir bir müttefike sahip olmaları sebebiyle, diğer sektörlerdeki tehdit algılamaları ile ilgilenilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Askeri harcamalar en aza indirilerek ülkede hızla onarım ve kalkındırma çalışmalarına başlanmıştır.

Hızlı kalkınma hamleleri sayesinde kısa sürede devasa bir ekonomiye sahip olan Japonya, sahip olduğu ekonomik gücünü uluslararası arenada söz sahibi olabilmek için kullanma yoluna gitmiştir. Böylelikle, henüz 1950'li yıllarda Başbakan Yoshida Shigeru tarafından temelleri atılan politika, 1980'li yıllarla birlikte "kolektif güvenlik politikası" adı altında şekillenmeye ve resmiyet kazanmaya başlamıştır. 1978 yılında dönemin Başbakanı Masayashi Ohira tarafından kurulan çalışma grubu kapsamlı güvenlik kavramını; "ekonomi, diplomasi ve politika gibi çeşitli faktörleri de içeren, sıkı bir şekilde dengelenmiş ulusal güç zinciri" şeklinde tanımlamıştır.³⁹ Kolektif güvenlik politikası sayesinde Japonya, hissettiği

³⁹ Dewitt, 2007: 410.

tehdit algılamaları hangi sektörden olursa olsun, genellikle tercih etmediği politik veya askeri önlemler yerine, tercih ettiği ticari ve mali hamlelerle baş edebilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHİ ARKAPLAN

Japonya'nın günümüzdeki tehdit algılamalarının ve bunlara karşı ne tür önlemler aldığının daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikli olarak, güvenlik sorunlarının çıkış kaynakları ve sebeplerinin anlaşılması gerekmektedir. Bu güvenlik sorunlarının bir kısmının temelleri yakın dönemde atılmış iken, bir kısmının temelleri ise daha eskiye dayanmaktadır. Bu bölümde, Japonya'nın yeniden bağımsızlığını kazandığı tarih olan 1952 yılına kadar ülke içinde ne tür gelişmeler yaşandığı ve bu gelişmelerin dış ilişkilerini ne yönde etkilediği üzerinde durulacaktır.

2.1 Meiji Restorasyonu (1868) Öncesi Dönem

Japonya, 12. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar, yaklaşık 700 yıl boyunca feodalizmle yönetilmiştir. Kyoto'da bulunan ve mikado adı verilen imparator, ülkenin manevi lideriydi. İki yüz elliden fazla idari bölümden oluşan ülkenin fiili yönetimi Edo'da (bugünkü Tokyo) bulunan şogun olarak adlandırılan başkomutan, ona bağlı daimyo adı verilen derebeyleri ve samurayları tarafından sağlanıyordu. şogun ünvanını sırasıyla Minamoto, Hojo, Ashikawa ve Tokugawa aileleri ellerinde tutmuş ve bu ikili yönetim sistemi 1868 Meiji Restorasyonuna kadar devam etmiştir.⁴⁰

Asya, Batılı devletlerin bu bölgeye gelişinden önce, yüzyıllarca süregelen bir hegemonik sistem içerisinde olmuştur. Çin'in merkezde olduğu bu sisteme Ming/Qing Fidyeye Ticaret Sistemi denmektedir. Çin'in Asya'daki diğer krallıklara, onları fidye karşılığı tanıma ve ticari imtiyazlar verme şeklindeki yöntemlerle üstünlüğünü kabul ettirdiği bu sistem adını, Çin'deki Ming ve ardından gelen Qing Hanedanlıklarından almıştır.⁴¹

Japonya'nın Çin merkezli hegemonik sistem içerisindeki yeri diğer Asya ülkelerinden farklı olmuştur. Bütün Asya ülkeleri Çin'e fidye gönderirken, 1603 yılında Tokugawa Hanedanlığının yönetimi ele geçirmesinin ardından Japonya Çin'e fidye göndermeyi bırakmıştır. Aslında Japonya Ryukyu Krallığının özel durumu sayesinde, bu sisteme Çin hükümdarının üstünlüğünü kabul etmeden dahil olabilmektedir. Bugün Japonya'nın bir parçası olan Ryukyu adaları o dönemde bağımsız bir krallık statüsündeydi ve hem Japonya hem de

⁴⁰ Armaoğlu, 1997: 1036-1037; Roskin, 2009: 415-417; Tipton, 2002: 1.

⁴¹ Pehlivan Türk, 2013: 97- 98.

Çin'e fidyeye veriyordu. Bu sayede Japonya Ryukyu Krallığı üzerinden Çin ile ticari ilişki kurabilmiştir.⁴²

Ülkede siyasi birliğin sağlanmasında üç şogun önemli rol oynamıştır; Oda Nobunaga, Akechi Mitsuhide ve Toyotomi Hideyoshi. Oda Nobunaga'nın başlattığı askeri birlik sürecini, Toyotomi Hideyoshi 1591'de tamamlamış ve hemen ardından iki kez Kore yarımadasına işgal girişiminde bulunmuştur. 1600 yılında, otoriteyi ele geçirmek için yapılan Sekigahara Savaşında ise Tokugawa Ieyasu galip gelmiş ve yaklaşık 200 yıl sürecek olan Tokugawa Dönemi başlamıştır.⁴³

Japonya'nın Batılı devletlerle ilk teması ise 1543 yılında Japonya'ya gelen Portekizli denizciler vasıtası ile olmuştur. Bunları 1587'de İspanyollar, 1609'da da Hollandalılar takip etmiştir.⁴⁴ Japonlar gelen Batılılara ilk başta hoşgörülü davranmışlardır. Bu dönemde Hollandalılar, Hirado şehrinde bir fabrika dahi kurmuşlardır. Bir süre sonra gelen Batılıların misyonerlik faaliyetlerine başlaması ve o dönemdeki Japon nüfusunun yaklaşık yüzde ikisinin din değiştirmesi, Japon yöneticilerinin, Hristiyanlığın yabancı yönetimine kapı açacağından korkmasına neden olmuştur. 1617 yılında Şogun Hidetada, yerli ve yabancı Hristiyanları idam ettirmeye başlamış ve 1639 yılına gelindiğinde ülkede bulunan misyonerlerin tamamı ya idam edilmiş ya da kaçmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde Japonların ülke dışına çıkmaları ve daha önce çıkan Japonların geri dönüşü dahi yasaklanmıştır. Yalnızca misyonerlik faaliyetlerinde bulunmayan Hollandalıların ülkede kalmalarına ve Nagasaki Limanındaki yapay bir ada olan Deshima üzerinde sınırlı ve sürekli gözetim altında olmak üzere ticari faaliyetlerine devam etmelerine izin verilmiştir.⁴⁵ Bu tarih Japonya'nın 1854 yılına kadar sürecek olan, sakoku yani kapalı kapı politikasının başlangıcı olmuştur. Asya ülkeleriyle olan ilişkiler ise aynı şekilde devam etmiştir. Tokugawa döneminin son yıllarına kadar devam eden sakoku politikasının ana sebebi olarak Batılıların misyonerlik faaliyetleri gösterilse de bir diğer sebebi de daimyoların yabancılarla ittifak kurarak güçlenip şogunun otoritesine rakip olmalarının önüne geçmektir. Bu sayede Tokugawa döneminin son yıllarına kadar ülkede barış ortamı hakim olmuştur.⁴⁶

Japonya ile yeniden temas kurmak isteyen Batılı devletler 1790'lar itibarıyla yeniden girişimlerde bulunmuşlardır. Şogun, daimyolara bu tür taleplerde bulunan tüm yabancıları

⁴² Pehlivan Türk, 2013: 99.

⁴³ Tipton, 2002: 2.

⁴⁴ Roskin, 2009: 415.

⁴⁵ Roskin, 2009: 416; Armaoğlu, 1997: 1035; Meyer, 2009: 107.

⁴⁶ Yurdusev, 2013: 12; Gordon, 2003: 9.

reddetmelerini ve gemilerini ülkeye yaklaştırmamalarını emretmiştir. Bunun sonucunda kuzeyde Rusya, güneyde ise İngiltere ile olmak üzere zaman zaman çatışmalar çıkmıştır.⁴⁷

18. yüzyılda Japonya ve Rusya, yaklaşık olarak aynı zamanlarda Sakhalin ve Kuril Adalarında faaliyetlere başlamışlardır. Her ikisinin de adalar üzerinde hak iddia etmesi sonucunda zaman zaman çatışmalar yaşanmıştır. Japonya'nın Amerika veya İngiltere'nin yanında yer almasını istemeyen Rus Çarı, dostane ilişkileri başlatmak adına 1853 yılında Nagazaki'ye bir heyet göndermiştir ancak aynı tarihte Amerika da bu yönde adımını atmıştır.⁴⁸

Japonya'yı yeniden Batıya açan devlet Amerika olmuştur. Amerika'yı bu girişime sevk eden sebep tamamen ekonomiktir. O dönemde diğer Batılı devletler Asya'da ekonomik ayrıcalık elde etme yarışı içindeydiler. Asya, kurduğu Fidyeye Ticaret sistemi ile diğer krallıklara yüzyıllarca üstünlüğünü kabul ettirmiş olan Çin dahil olmak üzere, Batılı devletlerin ekonomik nüfuz alanlarına bölünmüştü. Japonya ise ulaşılması daha zor bir noktada olması sebebiyle Batılı devletlerden daha az ilgi görmüştür. Bu sebeple yarışa nispeten geç başlayan Amerika için Japonya iyi bir fırsat olmuştur.⁴⁹ 1846'da iki Amerikan savaş gemisi diplomatik ve ticari ilişki talep etmek için Yokohama limanına gelmiş, ancak reddedilmişlerdir. Bunun üzerine dönemin ABD Başkanı Millard Fillmore, Tuğamiral Matthew Perry'ye limana tekrar gitmesini ve Japonya'yı ABD ile diplomatik ilişki kurması için zorlamasını emretmiştir. Perry, dört savaş gemisi, 560 asker ve Başkan Fillmore'un Japon İmparatoruna bir mektubu ile 7 Temmuz 1853 günü Tokyo Körfezi'ne demir atmıştır.⁵⁰ Geçici elçi gönderme ve kabul etme şeklindeki diplomasi, Japonya'da da uygulanmaktaydı ancak Avrupa'ya özgü daimi elçilik mekanizması Japonya için yabancıydı. Bu sebeple Perry'nin Japonya'da daimi bir Amerikan konsolosluğu kurma talebi Tokugawa yöneticilerinden büyük tepki görmüştür.⁵¹ Perry, ikinci kez 13 Şubat 1854'te on parçalık bir donanma ve 2000 askerle geldi. Bunun üzerine Tokugawa yönetimi ABD'nin isteklerine boyun eğmek zorunda kaldı ve 31 Mart 1854 günü Kanagawa Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Shimoda ve Hakodate limanları ABD ile ticarete açılıyordu.⁵² Bu antlaşmanın ardından 1854 ve 1859'da İngiltere, 1855 ve 1859'da Rusya, 1856'da Hollanda ve 1859'da Fransa ve Portekiz ile benzer antlaşmalar izlemiştir. ABD ile 1858'de yenilenen antlaşma ile ABD, Edo'da diplomatik temsilci bulundurabilecek, Kanagawa, Nagazaki, Kobe, Edo ve

⁴⁷ Tipton, 2002: 22.

⁴⁸ Meyer, 2009: 125.

⁴⁹ Armaoğlu, 1997: 1048; Karlova, 2011: 135.

⁵⁰ Armaoğlu, 1997: 1048-1049; Roskin, 2009: 418.

⁵¹ Yurdusev, 2013: 17.

⁵² Armaoğlu, 1997: 1049.

Osaka limanları da ticarete açılacak ve ABD vatandaşları buralarda ikamet edebileceklerdi. Bu antlaşmalar daha çok Batılı devletlerin lehine hükümler içerdiği için imtiyaz antlaşmaları olarak adlandırılmıştır.⁵³

1830'larda yaşanan büyük ölçekli doğal afetler ve kıtlıklar, hem kırsalda hem de kentlerde ayaklanmalara yol açmıştır. Artan ekonomik sıkıntılarla birlikte, samuray sınıfından reform istekleri gelmeye başlamıştı. Bu samuraylardan bazıları ise, ülkenin hem ticari hem de koloni elde etme amacıyla kuzeye doğru ilerlemesi gerektiğini dile getirmeye başlamıştır. Japonya'nın silah zoruyla Batı'ya açılması bu muhalif seslerin daha da artmasına neden olmuş, ülkede yaklaşık on yıl sürecek bir iç düzensizlik ve karışıklığa sebep olmuş ve şogunun otoritesi zayıflamıştır. Açılmadan sonra ülkede iki görüş ortaya çıkmıştır. Birincisi, yabancı düşmanlığı ve imparatorun otoritesini kuvvetlendirmek (Jōi), ikincisi ise Batının gelişmişlik seviyesini yakalayabilmek adına dış dünyaya açılmak (Kaikoku) isteyen akımdır.⁵⁴

2.2 Meiji Restorasyonu

1867 Şubatında İmparator Komei öldü ve yerine, daha sonra Meiji Tenno adı ile anılacak olan 14 yaşındaki Mutsuhito geçti. Tokugawa yöneticilerinin kendi çıkardığı yasaların tersine yabancıların Japonya'ya girişine razı olması ve bunu Batılı ülkelerle imzalanan imtiyaz antlaşmaları şeklinde olması ülke içinde muhalefeti arttırmıştı. “İmparator yücelsin, barbarlar kovulsun” sloganı ile hareket eden muhalifler, imparatorun liderliğinde Japonya'nın gücünü yeniden inşa edeceğini ve yabancıları ülkeden çıkaracaklarını savunuyorlardı.⁵⁵

1866 sonu ve 1867 yılı içinde Tokugawa rejimine karşı önceleri gizliden düzenlenen yönetimden düşürme faaliyetleri hızla artışa geçti. 3 Ocak 1868'de muhalifler Kyoto'daki imparatorluk sarayını ele geçirerek, imparatorlukta yenileme yapılacağını ve şogunun tüm yetkilerinin elinden alındığını ilan ettiler. Dört ay süren iç savaş sonunda imparatorluk kuvvetleri galip geldi ve ülkede yüzyıllardır süregelen ikili yönetim böylelikle sona ermiştir.⁵⁶ Şogunluğun ilgasından sonra imparatorun ilk işi, Kyoto'dan şogunların başkenti olan Edo şehrine taşınmak ve buranın adını “doğudaki başkent” anlamına gelen Tokyo olarak değiştirmek olmuştur.⁵⁷ İmparator Meiji önderliğinde kurulan yeni yönetim, Japonya için uluslararası arenada bağımsız bir devlet olarak kalabilmenin tek yolunun ekonomik ve askeri anlamda güçlü bir ülke olmaktan geçtiğinin ve destekçilerinin beklentisinin aksine sakoku

⁵³ Armaoğlu, 1997: 1049-1050; Yurdusev, 2013: 14.

⁵⁴ Meyer, 2009: 132; Armaoğlu, 1997: 1050; Tipton, 2002: 20-25.

⁵⁵ Armaoğlu, 1997: 1052; Yurdusev, 2013: 15-16.

⁵⁶ Armaoğlu, 1997: 1052-1053; Gönen, 2007: 32.

⁵⁷ Armaoğlu, 1997: 1056.

politikasının yeniden yürürlüğe konmasının mümkün olmadığına farkına varmışlardı. Sakoku politikasının takip edildiği Tokugawa Dönemi boyunca Japonya, dış dünyadaki gelişmelere ayak uyduramamıştı. Bu sebeple ülkenin kalkınmasının sağlanabilmesi için Batılı bilgi ve tekniklerin öğrenilmesine hız verildi ve bu dönemde “zengin ülke ve güçlü ordu” sloganı devletin temel ilkesi haline geldi.⁵⁸

Şogunluğun kaldırılmasının ardından devlet ve yönetim sistemindeki en önemli değişiklik 1871 yılında derebeylik sisteminin kaldırılması olmuştur. Bununla birlikte daimyolar büyük malikanelerini ve idari yetkilerini kaybettiler ancak çeşitli sanayi kollarında tekeller verildi ve bunları geliştirmeleri emredildi. Bunlar daha sonra zaibatsu olarak bilinecek sanayi gruplarının temelini oluşturmuştur. Bazı zaibatsular ileri dönemlerde siyasi partilerin kontrolünü ele geçirecek kadar ekonomik devler olana dek büyümüşlerdir.⁵⁹ Derebeylik sisteminin kaldırılmasının bir sonucu da Japonya’nın askeri güçten yoksun kalması olmuştur. Bu boşluğu doldurmak ve düzenli bir ordu kurmak için, 1873 Ocak ayında çıkarılan bir kanunla mecburi askerlik sistemi getirilmiştir. Bu reform hareketlerinde İngiltere örnek alınmış, ancak ülke sınırlarında tehdit algısı daha yüksek olması ve gemilerin ithalatının daha maliyetli olması sebebiyle, kara kuvvetleri deniz kuvvetlerinden çok daha hızlı gelişmiştir.⁶⁰

Meiji Dönemi reform ve modernleşme sürecinde 1871-1873 yılları arasında ABD ve Avrupa ülkelerini dolaşan Iwakura Misyonu’nun (Iwakura Tomomi başkanlığında bir heyet) rolü önemlidir. Misyonun iki amacı vardı; 1850’lerde imzalanan imtiyaz anlaşmalarını kaldırmak ve batı ülkelerinin ekonomik, teknik, sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi toplamak. Misyonun ilk amacını gerçekleştirmesi o dönemde mümkün olmamıştır ancak ikincisinde başarılı olmuşlardır. Ekonomik alandaki gelişmeler diğer alanlardakinden hızlı olmuştur. Japonya kalkınmada yabancı sermayeye değil, yabancı uzmanlara başvurmuştur ve teknik açıdan dışa bağımlı kalmamak için, eğitimde de yenilikler yapılmıştır. Bir yandan da Avrupa ülkelerine öğrenciler gönderilmiş ve teknolojik gelişmelere ayak uydurulmuştur. Iwakura Misyonu aynı zamanda hükümette, ülkenin kalkınmasının sağlanabilmesi için, askeri maceracılığa başlamaktansa, sanayileşmenin daha gerekli olduğu konusunda algının oluşmasına önemli katkı sağlamış ve kuzeye doğru genişleme planları kısa bir süreliğine de olsa ertelenmiştir.⁶¹ Aynı dönemlerde demokrasi fikri yayılarak liberal bir muhalefetin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Daha çok Alman Anayasasından esinlenen 76 maddelik ilk yazılı Japon Anayasası 11 Şubat 1889’da imparator tarafından halka “armağan” edilmiştir. Anayasa ile

⁵⁸ Meyer, 2009: 137; Yurdusev, 2013: 16; Gönen, 2007: 28.

⁵⁹ Armaoğlu, 1997: 1057; Roskin, 2009: 419-421.

⁶⁰ Tipton, 2002: 43; Armaoğlu, 1997: 1057.

⁶¹ Yurdusev, 2013: 16-17; Armaoğlu, 1997: 1058-1059; Tipton, 2002: 48.

kurulan imparatorluk diyeti iki meclisliydi. Senato niteliğindeki birinci meclis, imparator ailesinin üyeleri, asillerin temsilcileri ile imparator tarafından tayin edilen kişilerden oluşuyordu. Temsilciler meclisinin üyelerini ise halk seçecekti fakat seçilme hakkı yalnızca 15 Yen vergi ödeyebilen 25 yaş üzeri erkeklere tanınmıştı. O dönemde 42 milyon nüfustan yalnızca 450 bin kişi seçmen olabilmıştır.⁶²

Bu dönemde eğitim, toplumda kimlik inşası ve bilinci oluşturmak için bir araç olarak da görülmüş ve dört yıllık temel eğitim 1872 yılında zorunlu hale getirilmiştir. 1899'da eğitim ücretlerinin de kaldırılmasıyla, kısa sürede toplumun tüm kesimlerinin eğitime katılımı sağlanmıştır. Zorunlu eğitim aynı zamanda, Meiji Döneminde Japonya'ya dahil olan Okinawa'da yaşayan azınlık Ainu halkını Japonlaştırma amacıyla da kullanılmıştır. Bu dönemde kimlik inşasını ve yayılmacı hareketleri desteklemek amacıyla atılan bir diğer adım da savaşta hayatını kaybedenlere kutsallık atfedilmesi olmuştur. Savaşta hayatını kaybedenlerin cenaze törenlerine, hükümet görevlileri de dahil olmak üzere halkın büyük bir kesimi katılmıştır. Tokyo'da bulunan Yasukuni Tapınağındaki törenlere, İmparator dahil olmak üzere, yöneticilerin katılması geleneği bu dönemde başlamış ve günümüze kadar tartışmalı bir şekilde devam etmiştir.⁶³

Japonya bu dönemde bir yandan ülke içinde kalkınmayı sağlarken diğer yandan da güvenliğini güçlendirmek için çeşitli adımlar atmıştır. İlk olarak güneyinde bulunan ve 17. yüzyıldan bu yana vergiye bağladığı Ryukyu Krallığı'na 1875'te asker sevk etmiş ve 1879'da da ilhak etmiştir. İkinci adımı ise kuzey komşusu Rusya ile arasındaki Sakhalin ve Kuril Adaları sorununu çözmeye çalışmak olmuştur. Esasında Japonlar 17. yüzyıldan itibaren Sakhalin Adası'na yerleşmeye başlamışlardı. Daha sonra Rusya da bu adada ticaret merkezi kurarak yerleşmeye başlamışlardır. Aynı şekilde Kuril Adaları'na da her iki ülke de 18. yüzyıldan itibaren yerleşmeye başlamış ve adaların aidiyeti hakkında anlaşmazlık başlamıştır. Bu anlaşmazlık iki ülke resmi ilişkilerinde ilk kez 1875'te yapılan antlaşma ile gündeme gelmiştir. Bu antlaşma ile Japonya Sakhalin Adası'nın tamamını Rusya'ya terk etme, Rusya da Kuril Adaları'nın tamamını Japonya'ya terk etme konusunda uzlaşmışlardır. İki ülke arasında günümüze kadar süregelen bu sınır anlaşmazlığının çıkış noktası bu dönem olup, Japon tarafı Kuril Adaları üzerindeki aidiyet iddialarını bu antlaşmaya dayandırmaktadır. Bu dönemde, Kore yarımadası, Tayvan, Filipinler ve Mançurya üzerinde de nüfuz sağlanması gerektiği yönünde görüşler de dile getirilmeye başlanmıştır.⁶⁴

⁶² Meyer, 2009: 147; Yurdusev, 2013: 17; Armaoğlu, 1997: 1058.

⁶³ Tipton, 2002: 59-76.

⁶⁴ Meyer, 2009: 165-167; Armaoğlu, 1997: 1060.

Japonya kalkınıp kuvvetlenmeye başladıkça, 1850’lerde imzaladığı imtiyaz antlaşmalarını kaldırmak için bazı girişimlerde bulundu. Japonları en çok adli ve idari imtiyazlar rahatsız etmekteydi. Batılı devletler ise Japonya’nın bu yönlerden “geri kaldığını” ileri sürerek antlaşmalarda ısrar etmekteydiler. Bu sebeple 1880’de çağdaş bir Ceza Kanunu ve 1890’da Alman modeline göre bir ticaret kanunu kabul edildi. Yine de imtiyaz antlaşmalarının kaldırılması için, 1894 Çin-Japon Savaşında, Japonya’nın kısa sürede önemli bir güç haline geldiğini görmeleri gerekmiştir.⁶⁵

2.3 Çin-Japonya Savaşı (1894-1895)

Japonya, 19. yüzyılın ortalarında başlattığı modernizasyon reformlarını neredeyse eksiksiz uygulayarak Çin’in aksine gerçek anlamda başarıya ulaşmıştır. Hızla güçlenen Japonlar, askeri ve ekonomik olarak büyüdükçe, bunu devam ettirebilmenin temel gereksinimlerinden biri olan yeraltı kaynaklarının kısıtlılığının farkına varmışlardır. Bu yüzden de modernleşme reformlarının ardından çok fazla bir zaman geçmeden Batı’dan öğrenmiş oldukları tekniklerin yanında emperyalizm düşüncelerini de ülke siyasetinde uygulamaya koymuşlardır.⁶⁶ Ülkenin kalkınmasının sürdürülebilmesi, 1850’lerde Batılı ülkelerle imzalanan imtiyaz antlaşmalarının kaldırılması için Batılı ülkelerin gerekli gördüğü “medeniyet standardının” sağlanabilmesi için, başta Çin olmak üzere çevresindeki ülke ve adalarda nüfuz kurması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmaya başlamıştır.⁶⁷ Japon yazarlardan Okakura Kakuzō, 1906’da yazdığı “Çay Kitabı” adlı eserinde bu durumu ironik olarak şu şekilde ifade eder; “Japonya’nın barışçıl sanatlarla meşgul olduğu günlerde Batılılar onu medenileşmemiş bir ülke olarak düşünürlerdi. Japonya Mançurya savaş alanında binlerce insanı katletmeye başladığından bu yana, Batılılar onu medeni bir ülke olarak tanımlamaya başladı.”⁶⁸ Bu tarih, II. Dünya Savaşı’nın sonuna kadar sürecek olan Japon yayılmasının başlangıcı olmuştur. Çin’de uyguladığı politikalar ile günümüze kadar süregelen Japon nefretinin ilk tohumları da yine bu dönemde atılmıştır.

Emperyalizm düşüncesinin yönetici elit arasında yaygınlaşmasıyla birlikte Japonya, Çin’i işgale neden olabilecek bahaneler aramaya başlamışlardır. 1873 senesinde Ryukyu Adası’ndan kalkan Japon gemisinin Tayvan açıklarında kaza yapması ve gemide bulunan dördü Japon olmak üzere kırk dört kişinin hayatını kaybetmesinin ardından Japonlar bu olayda Çin’i suçlamış ve Ryukyu Adası’nın kontrolünü tamamen ellerine almak için Çin’i

⁶⁵ Armaoğlu, 1997: 1061; Yurdusev, 2013: 20-21.

⁶⁶ Karlıova, 2011: 135-138.

⁶⁷ Karlıova, 2011: 138; Yurdusev, 2013: 21.

⁶⁸ Yurdusev, 2013: 21.

sıkıştırmışlardır.⁶⁹ Bu durumu fırsat bilen Japonlar 1874 senesinde ilk saldırılarını 3 bin kadar asker ile Tayvan Adası'na gerçekleştirmişlerdir. Yaşanan çatışmanın sonunda İngiltere'nin arabuluculuğu ile Tayvan Adası'ndan çekilseler de kazanmış oldukları tecrübe ile gelecek için daha sağlam planlar üretmenin altyapısını hazırlamışlardır.⁷⁰ Tayvan'da yaşanan çatışmanın ardından kendilerine en yakın nokta olan Kore Yarımadası'nı hedef seçerek, bu nokta üzerinden Çin'i savaşa sürüklemek istemişlerdir. Kore o dönemde içişlerinde bağımsız, Çin İmparatorluğuna ise vergi bağı ile bağlı olan bir krallıktı. Taht kavgaları dolayısı ile Kore'nin iç durumu hemen her zaman karışıktı. Japonya, Kore'nin Çin ile bağıni koparmak için, Şubat 1876'da Kore ile Kangwa Dostluk ve Ticaret Antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşma ile Japonya Kore'yi tam anlamıyla bağımsız bir ülke olarak tanıyor ve Kore'de iki limanda ticaret yapma hakkı elde ediyordu.⁷¹

İlerleyen dönemlerde Japonya çeşitli bahanelerle, iç durumu karışık olan Kore'nin içişlerine müdahalelerde bulundu. 1884 yılında Japon taraftarları Kore'de bir hükümet darbesi girişiminde bulundu ancak başarılı olamadı. Bu olay üzerine Çin, Kore'ye asker sevk etti ve Japonya ile Çin bu sefer Kore üzerinde tekrar karşı karşıya geldi. Nisan 1885'te Japonya ve Çin arasında yapılan Tianjin Antlaşması ile iki ülke Kore'den askerlerini çekmeye ve yeniden bir karışıklık çıkması durumunda birbirlerine danışarak hareket etmeye anlaşılmışlardır.⁷² Esasında Japonya'yı bu şekilde harekete sevk eden sebep, Sarı Deniz veya Kore'den sıcak denizlere çıkmak isteyen Rusya'nın durumuydu. Kore, Japonya'ya karşı bir diğer garanti olarak Rusya'dan yararlanmak istemişti. 1883'te Kore ordusunun modernizasyonu Rus askeri uzmanlara verilmiş bunun karşılığında Rusya, Kore kıyılarında Port Lazarev adı ile bir deniz üssü elde etmişti.⁷³ Daha sonra Japonya Kore'deki kışkırtmalarını yoğunlaştırdı ve bunun sonucunda Japon taraftarı Tonghak Partisi Mart 1894'te Seul hükümetine karşı ayaklandı. Bunun üzerine Kore, Çin'den yardım istedi ve Çin Kore'ye üç bin asker sevk etti. Japonya, Çin'in 1885 Tianjin Antlaşmasını ihlal ettiğini öne sürerek Kore'ye 18 bin kişilik bir kuvvet sevk etti. Çin ve Japonya arasında savaş 1 Ağustos 1894'te resmen başladı.⁷⁴

Savaş dokuz ay sürdü ve Japonya'nın kısa sürede askeri gücünü arttırdığını açık bir şekilde ortaya koydu. Savaşta Japonya, Port Arthur limanını, Liadong yarımadasını ve Shandong yarımadasındaki Weihaiwei limanını ele geçirmiş ve Pekin'e ilerleyebilmek için oldukça elverişli bir konuma gelmişti. Çin bu savaşa hazırlıksız yakalanmıştı. Genel olarak

⁶⁹ Meyer, 2009: 167; Karlıova, 2011: 139.

⁷⁰ Karlıova, 2011: 139-140.

⁷¹ Armaoğlu, 1997: 1066; Karlıova, 2011: 141.

⁷² Meyer, 2009: 169; Karlıova, 2011: 143; Armaoğlu, 1997: 1067.

⁷³ Armaoğlu, 1997: 1067-1068.

⁷⁴ Karlıova, 2011: 144; Armaoğlu, 1997: 1068.

bakıldığında, 1894'te Çin'in askeri gücü Japonya'nın onda biri kadardı. Japonya 1873'te çıkardığı Askerlik Kanunu sayesinde 1893'e kadar asker sayısını 31.600'den 240.000'e çıkarmıştır. Hazırlık süresince deniz kuvvetlerine de özel önem verilmiş, 1869'da sadece 3 savaş gemisi bulundurulurken, 1894'e kadar 58 adet savaş gemisi hazırlanmıştır.⁷⁵ Güçlü ve aynı zamanda oldukça modern olan Japon donanması en büyük darbesini 17 Eylül günü Yalu Nehri ağzında Çin'in Beiyang Filosuna vurmuş ve bölge kısa sürede kontrol altına alınmıştır. Savaş süresince Çin tarafı barış görüşmelerinde bulunsa da istedikleri sonuca ulaşamamışlardır. Sonunda ABD arabuluculuğu ile Çin ve Japonya arasında 17 Nisan 1895'te Shimonoseki Antlaşması imzalanmıştır.⁷⁶ Bu antlaşmaya göre;⁷⁷

- Çin, Kore'nin bağımsızlığını tanıyacak,
- Çin'in Liaodong (Liaotung) Yarımadası ile beraber Penghu ve Tayvan adaları Japonlara verilecek,
- Çin, 300 milyon Japon Yeni savaş tazminatı ödeyecek,
- Hangzhou, Suzhou ve Yang-tze Nehri üzerindeki Chongqing limanları Japonya ile ticarete açılacak,
- Japonya'ya en çok gözetilen ulus ünvanı verilecekti.

Ekim 1895'te Tayvan'ı işgal hareketi başlamış ve burada yeni bir yönetim kurularak ada bir yıl içerisinde Japonya topraklarına dahil edilmiştir. Shimonoseki Antlaşmasındaki kazanımları ile Japonya, Çin'in iç bölgelerine kadar girebiliyordu. Shimonoseki Antlaşması, Batılı devletlerden en fazla Rusya'yı endişelendirmiştir. Japonya, Liaodong Yarımadası'na yerleşirse, Rusya'nın güneyine inen yolunda kuvvetli bir engel olabileceği gibi, kendisinin göz koyduğu Mançurya'yı da ele geçirebilirdi. Diğer taraftan Pekin'e de çok yaklaşacağı için buradan Çin üzerine kolaylıkla baskı kurabilirdi.⁷⁸ Bu sebeple Ruslar, Japonya'yı kendilerinden uzaklaştırmak için diplomasi yolunu seçti ve Japonya üzerinde diplomatik baskı kurabilmek için İngiltere, Fransa ve Almanya'dan destek istedi. İngiltere'nin Rusya'ya destek vermede hiçbir çıkarı yoktu, tam aksine son dönemde Rusya'nın Uzakdoğu'da yayılmasının engellenmesi için Japonya'nın dengeleyici bir unsur olabileceğini düşünmeye başlamıştı.⁷⁹ İngiltere'den umduğu desteği bulamayan Rusya, Almanya ve Fransa ile birlikte, 23 Nisan 1895'te, Japonya'nın Liaodong Yarımadası'nda bulunmasının Kore'nin bağımsızlığını tehlikeye attığını öne sürerek buradan çekilmesini talep eden "nazik bir ultimatoma" verdiler. Savaştan yeni çıkan Japonya bu üç devleti birden karşısına almak istememiş ve savaş

⁷⁵ Meyer, 2009: 169; Armaoğlu, 1997: 1065-1066.

⁷⁶ Karlıova, 2011: 145.

⁷⁷ Karlıova, 2011: 146-147; Gönen, 2013: 31.

⁷⁸ Meyer, 2009: 170; Armaoğlu, 1997: 1072.

⁷⁹ Armaoğlu, 1997: 1072.

tazminatının arttırılması karşılığında Liaodong Yarımadası'ndan vazgeçmiştir. Bu üç devletin müdahalesi sebebiyle ilişkiler gerilirken, Japonya ve İngiltere gitgide yakınlaşmaya başlamıştır.⁸⁰ Japonya, savaşın hemen ardından ele geçirdiği yerlerde Japon sistemini kurmaya başlamıştır. Çin ve Japonya arasında günümüze kadar süregelen bazı sorunların temelleri de bu dönemde atılmaya başlanmıştır.

2.4 Rus-Japon Savaşı (1904-1905)

Japonya savaşta Çin'i ağır bir yenilgiye uğrattığı halde, Liaodong gibi Japonya'nın Asya kıtasına geçiş kapısı olabilecek stratejik bir bölge, Rusya'nın girişimiyle Japonya'nın elinden alınmıştı. Bölgede artan Rus etkisi Japonya'nın kendini daha güvensiz hissetmesine neden olmuştur. Bu durum Japonya'nın, uluslararası arenada ayakta kalabilmek için daha güçlü olunması gerektiği yönündeki düşüncesini pekiştirmiştir. Geçmişten beri Japonya için stratejik önemini koruyan Kore yarımadası, "Japonya'nın kalbine yöneltilmiş bir hançer" olarak ifade edilmeye başlanmıştır.⁸¹

Çin-Japonya Savaşı'nın bitmesinin ardından, Kore üzerinde şiddetli bir Rus-Japon rekabeti başladı. Her iki devlet de Kore'yi kendi etki alanlarına almak için uğraştılar. Yeniden bir savaşa girmek istemeyen Japonya'da, Rusların ilerlemesini engellemek için üç farklı politika üzerinde duruldu; Rusya ile anlaşma yoluna gitmek, Çin ve Kore ile ittifak yapmak, İngiltere ile ittifak yapmak. Japonya ilk olarak Rusya ile anlaşma yoluna gitti ve Haziran 1896'da iki ülke arasında Lobanof-Yamagata Antlaşması imzalandı. Buna göre Kore'de birbirleriyle rekabet etmeyecekler ve bir karışıklık durumunda ancak birbirlerine danıştıktan sonra müdahalede bulunacaklardı.⁸² 1898'de Çin ve Rusya arasında Mançurya'ya yönelik bir takım antlaşmalar imzalanmıştı. Böylece Rusya, Port Arthur ve Dalni'yi 25 yıllığına Çin'den kiralyor ve Mançurya demiryolunun yapımı ve işletme hakkını elde ediyordu. 1900 yılı başında Rus hükümetinin, Kore'nin izni ile ülkenin güney ucunda, Mosampa'da bir kömür istasyonu kurması Japonya'nın bu Rusya'ya yönelik endişelerinin artmasına neden oldu.⁸³ Tüm bunların üzerine Rusya'nın, Mayıs 1900'de Çin'de başlayan "Boksör İsyanı"nın ardından Pekin ve Mançurya'ya asker sevk etmesi Japonya'yı, Rusya'nın Uzakdoğu'daki en şiddetli rakibi olan İngiltere'ye kaydırmıştır. Rusya'nın Uzakdoğu'daki yayılmasını dengelemek isteyen İngiltere de Japonya'ya olumlu yaklaşmıştır.⁸⁴ İngiltere ile Japonya arasında ittifak antlaşması 5 yıl süreli olmak üzere 30 Ocak 1902'de imzalanmıştır.

⁸⁰ Meyer, 2009: 170; Karlıova, 2011: 147-148; Armaoğlu, 1997: 1073.

⁸¹ Tipton, 2002: 73.

⁸² Meyer, 2009: 170-172; Armaoğlu, 1997: 1073.

⁸³ Gönen, 2007: 38; Armaoğlu, 1997: 1074.

⁸⁴ Armaoğlu, 1997: 1074-1090.

Antlaşmanın ilk maddesinde taraflar, Uzakdoğu'daki çıkar bölgeleri olarak İngiltere için Çin'i, Japonya için de Kore'yi belirtmişlerdi. İki ülkeden biri, çıkarlarını savunmak için bir savaşa girecek olursa, diğeri tam bir tarafsızlık gösterecek ve diğeri tarafın savaştığı devlete üçüncü bir devletin yardım etmesini önlemek için elinden geleni yapacaktı. Eğer savaşa üçüncü bir devlet katılacak olursa, diğeri taraf hemen müttefikinin yanına gelecekti.⁸⁵

İngiltere ve Japonya karşısında yalnız kaldığının farkına varan Rus hükümeti, aynı zamanda ülke içindeki ekonomik sorunlardan kaynaklanan huzursuzluklarla uğraşmaktaydı. Bu olumsuzlukları göz önünde bulunduran Rusya, Çin ile 1902'de Pekin Protokolü'nü imzalayarak buradaki askerlerini üç aşamada geri çekmeyi taahhüt etti. Fakat bu protokol Japonya ve Rusya arasındaki sıkıntıları gidermedi. Çünkü Rusya askeri birliklerini buradan çıkardıktan sonra da Mançurya'da kendi lehine bazı garantiler talep ediyordu.⁸⁶ Japonya, Rusya'nın Mançurya'dan tam anlamıyla çekilme niyetinin olmadığını anlayınca uzlaşma yoluna gitmek istedi. Japonya Temmuz 1903'te Rusya'ya önerdiği anlaşma ile, Mançurya'nın Rus, Kore'nin ise Japon nüfuz alanı olarak belirlenmesini istedi. Rusya ise Mançurya'nın kendisine bırakılmasını, Kore'nin ise tarafsız kalmasını içeren bir metni Japon hükümetine sundu.⁸⁷ İki devlet arasında herhangi bir uzlaşma sağlanamadı. Rusya, görüşmeleri uzatıp, ilkbaharın gelmesiyle Japonya'ya karşı harekete geçmeyi planlıyordu. Rusların askeri hazırlıklar yaptıklarını fark eden Japonya daha hızlı davrandı ve 8 Şubat 1904'te Japon donanması Port Arthur'a saldırarak Rus donanmasını büyük yıkıma uğrattı. İki ülke arasında barış antlaşması ABD'nin arabuluculuğuyla, ABD'nin Portsmouth şehrinde 5 Eylül 1905'de imzalanmıştır. Bu antlaşma ile;⁸⁸

- Japonya Kore'de tam bir hareket serbestisi kazanıyor,
- Rusya, Sakhalin Adasının güney yarısını Japonya'ya terk ediyor,
- Rusya, Liaodong Yarımadası ile Mançurya'da sahip olduğu bütün hak ve ayrıcalıkları Japonya'ya bırakıyordu.

Japonya bu antlaşma ile, Sakhalin Adasının tamamını elde etmeyi planlasa da bu amacına ulaşamamıştır. Savaş sonunda Rusya'dan kazandığı bu haklar sayesinde Japonya Asya kıtasına ilk kez ayak basmıştır. 1906 yılının sonlarına doğru Güney Mançurya Demiryolunun yapımına ve bölgeye kendi sistemini kurma çalışmalarına başlamıştır. Güney Mançurya Demiryolunun işletilmesinin yanı sıra bu demiryolu ve çevresinde pek çok maden, otel, okul, hastane, tersane ve araştırma enstitüleri Japonlar tarafından işletilmeye

⁸⁵ Armaoğlu, 1997: 1090-1091.

⁸⁶ Gönen, 2007: 39.

⁸⁷ Armaoğlu, 1997: 1094; Gönen, 2007: 40.

⁸⁸ Armaoğlu, 1997: 1095-1097.

başlanmıştır. Guandong adı verilen bu bölgeye, ticari faaliyetlerini güvenli bir şekilde sürdürebilmek adına askeri birlikler göndermiştir. Rusya karşısında kazandığı bu zafer yöneticilerin cesaretini pekiştirmiştir, fakat halk arasında savaş karşıtlığı düşüncelerinin temelleri de yine bu savaşın ardından belirginleşmeye başlamıştır. 17 Kasım 1905’de Kore ile imzaladığı bir antlaşma ile Japonya, Kore’yi himayesi altına almış ve Kore dış ilişkilerinde Japonya’ya bağımlı hale gelmiştir. 1907 yılında imzalanan bir diğer antlaşma ile pek çok yetki Japonya’ya devredilmiş ve Kore ordusu dağıtılmıştır. Nihayetinde 1909 yılında Kore’de karışıklıklar çıkıp, Japon hükümeti temsilcisi öldürülünce Japonya, 22 Ağustos 1910’da Kore’yi ilhak etmiş ve burayı Chosen olarak yeniden adlandırmıştır.⁸⁹

Dış dünyaya açıldıktan yalnızca 50 yıl sonra Japonya, Avrupa devletleri düzeyinde bir güç olmuş ve Uzakdoğu kuvvetler dengesinin bundan sonra daima göz önünde tutulacak bir devleti haline gelmiştir. Aynı dönemde Amerika ile Asya Pasifik’teki çıkar çatışmaları iyice belirginleşmeye başlamıştır.

2.5 Japonya’nın Asya Pasifik’te Yayılması

İmparator Meiji’nin 1912 yılında hayatını kaybetmesi üzerine Japonya’da yeni bir dönem başlamıştır. Taishō Dönemi (1912-1926) olarak anılan bu dönemde demokratikleşme yönündeki hareketler hızlanmıştır, ancak bu dönemin ardından 1930’larla birlikte ordunun yönetimdeki rolü gittikçe artmıştır. Meiji döneminde başlatılan ve daha sonra da başarıyla devam ettirilen hızlı kalkınma hamleleri sayesinde Japonya, hammadde ve yarı-işlenmiş ürün ihracatçısı konumundan nihai ürün ihracatçısı konumuna gelmiştir. 1914-1930 yılları arasında, ihracatını yüzde 46, toplam üretimini ise yüzde 59 oranında arttıran Japonya bu süreç içinde dünya ticaretine ve deniz aşırı kaynaklara daha da bağlanmıştır.⁹⁰ Ülkede kalkınmanın sürdürülebilmesi ve güvenliğin sağlanabilmesi için artık yeni toprak kazanımları elde etmek mecburi görülmeye başlanmıştır.

2.5.1 Birinci Dünya Savaşı Dönemi

Japonya’nın etki alanını Çin’e doğru genişletmeye başlaması ABD’nin başta “Açık Kapı”⁹¹ politikası olmak üzere siyasal çıkarlarına ters düşmekteydi. Fakat iki ülke arasında ilişkilerin kötüleşmesi, ABD’deki Japon göçmenlere yapılan ayrımcılıklarla patlak vermiştir. 1906’da San Francisco’da, Japon öğrencileri, diğer beyaz öğrencilerden ayırmak için bir yasa,

⁸⁹ Meyer, 2009: 173; Armaoğlu, 1997: 1097-1098; Tipton, 2002: 72.

⁹⁰ Meyer, 2009: 181; Tipton, 2002: 90.

⁹¹ Açık Kapı politikası, ABD hükümetinin, Çin’in toprak bütünlüğünün sağlanması, Çin ile ticari ilişkilere sahip olan ülkeler arasında eşit ayrıcalıkların korunması için ilan ettiği ilkeleri kapsamaktadır.

1913'te de Japon göçmenleri mülk sahibi olmaktan mahrum bırakan başka bir yasa çıkartılmıştır. Tüm bu gelişmeler dönemin Japon yöneticilerini daha da kıskırtmıştır.⁹²

İngiltere ile ilişkiler ise daha da gelişme yoluna gitmiştir. Çünkü bu dönemde Avrupa'da siyasi ortam gittikçe kızgınlaşmaya başlamış ve Almanya bölgede mevcut yapıyı tehdit edebilecek önemli bir unsur olarak belirmiştir. Bu sebeple İngiltere de, dikkatini Avrupa'ya yoğunlaştırabilmek için, Japonya ile Uzakdoğu'daki ittifakını güçlendirme yolunu seçmiştir. Bunun için iki ülke arasında 1902'de imzalanan ittifak antlaşması Temmuz 1911'de yenilenmiştir. Yenilenen bu antlaşmaya göre İngiltere, Uzakdoğu'daki deniz egemenliğini Japonya'ya devretmiş, Japonya da Avrupa'da bir savaş çıktığı takdirde Hindistan'ı denizden savunacağına dair garanti vermiştir.⁹³

Birinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da patlak vermesi üzerine Çin, 6 Ağustos 1914'te tarafsızlığını ilan etmişti. Japonya ise bunu Asya'daki geleneksel (Kore ve Mançurya) nüfuz alanını genişletmek için bir fırsat olarak görmüştür. 15 Ağustos 1914'de Japon hükümeti, İngiltere ile imzaladığı ittifak antlaşmasını yasal dayanak göstererek, Tokyo'daki Alman büyükelçisine bir nota vermiş, Alman donanmasının Çin ve Japon karasularından çekilmesini ve çekilemeyecek durumdaki gemilerin hemen silahsızlandırılmasını ve Kiaochow'da (Jiaozhou) Almanlara kiralanan bölgenin 15 Eylül 1914'ten geç olmamak kaydıyla, ilerleyen dönemde şartsız ve tazminatsız olarak Çin'e geri verilmek üzere Japonya'ya terkini istemiştir.⁹⁴ Notada Almanya'ya 27 Ağustos gününe kadar süre tanınmıştı. 23 Ağustos sabahı Almanya hükümeti bu notayı kabul etmediğini belirterek Berlin'deki Japon elçisini gönderdi. Bunun üzerine Japonya, 27 Ağustos'ta Shantung Yarımadası'na çıkarak Kiaochow Alman kalesini, Pasifik'te de Alman sömürgeleri olan Caroline, Marianne ve Marshall adalarını işgal etti.⁹⁵ Çin, Japonya'nın ele geçirdiği Alman bölgesinin kendisine iadesini isteyince Japon hükümeti, iadenin Çin'in tarafsızlığını bozacağını ileri sürerek bölgeyi elinde tutmaya devam etmiştir. 18 Ocak 1915'te Pekin'deki Japon elçisi daha sonra "Yirmi Bir Talep" olarak anılacak olan, Japon tarafının isteklerini Çin hükümetine bildirmiştir. Bu istekler kısaca;⁹⁶

- Japonya'nın Şantung Yarımadası'na yerleşmiş olduğunun Çin hükümeti tarafından kabulü,
- Güney Mançurya ile Doğu İç Moğolistan'da Japonya'ya birtakım ekonomik ayrıcalıklar verilmesi,
- Çin'in bağımsızlığının ortaklaşa savunulması,

⁹² Meyer, 2009: 174-175; Gönen, 2007: 42-43.

⁹³ Gönen, 2007: 44.

⁹⁴ Meyer, 2009: 182-183; Altuğ, 1977: 81-82.

⁹⁵ Altuğ, 1977: 82; Armaoğlu, 1993: 104-105.

⁹⁶ Gönen, 2007: 46; Altuğ, 1977: 82.

- Çin kıyılarından hiçbir liman, koy ve adanın, Japonya'nın izni olmadan üçüncü bir ülkeye kiralanmaması,
- Çin hükümetinde siyasi, ekonomik, yönetim ve askeri alanlarda Japon danışmanlar bulundurulması,
- Formosa (Tayvan) Adası'nın karşısındaki Fukien eyaletinde Çin hükümetinin yapacağı her türlü iktisadi ve ticari işletmelerde yabancı sermayeye gerek duyulduğu takdirde önce Japonya'ya danışılması.

Çin hükümeti, bu talepler karşısında ABD'den diplomatik destek talep etmiştir. 11 Mayıs 1915'te ABD hükümeti, Çin ve Japonya'ya gönderdiği bir nota ile Çin'deki ABD vatandaşlarının haklarını ve Çin'in toprak bütünlüğünü ihlal edecek hiçbir antlaşmayı kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Bu notanın ardından 25 Mayıs'da Çin ve Japonya arasında imzalanan antlaşma ile Çin tarafı, Japon tarafının Moğolistan, Güney Manchurya ve Shantung Yarımadası ile ilgili talepleri kabul edilmiş, diğer talepleri ise reddedilmiştir.⁹⁷ Japonya, Şubat 1917'de İngiltere, Mart 1917'de Fransa ve Kasım 1917'de ABD ile yaptığı antlaşmalarla Çin'deki kazanım ve çıkarlarını kabul ettirmiştir. ABD, Japonya'nın Çin'deki faaliyetlerine, ABD'nin ortaya attığı ve savunuculuğunu yaptığı "Açık Kapı" politikasını ihlal etmediği sürece razı olmuştur.⁹⁸

Japonya, I. Dünya Savaşı'na "doğrudan" Avrupa üzerinde dahil olmamıştır. Savaş ortamını Asya Pasifik'te kendi genişlemesi için kullanmış ve "dolaylı" olarak, Almanya'nın sömürgesinde bulunan bölgeler üzerinden dahil olmuştur. Savaşın sona ermesiyle, 1919 Paris Konferansı'nda, Fransa, İngiltere ve ABD ile eşit oya sahip olarak galip devletler yanında yer almıştır. Bu sayede Milletler Cemiyeti'nin hem oluşum aşamasında hem de konseyinde yer alabilmiştir. I. Dünya Savaşı Japonya'ya ekonomik bağlamda da pek çok katkı sağlamıştır. Avrupa devletleri sanayilerinin askeri üretime yoğunlaştığı dönemde Japon sanayisi, hem Asya hem de Avrupa pazarlarına nüfuz etmiş ve borç alan ülke konumundan uluslararası borç veren ülke konumuna gelmiştir.⁹⁹

2.5.2 Washington Deniz Silahsızlanması Konferansı (1922)

Emperyalist düşünce ABD ve Japonya'da aynı dönemde yayılmaya başlamıştır. Her iki ülke de Pasifik bölgesinde etki alanlarını genişletmeye çalıştıkları için aralarında silahlanma yarışı ve bunun sonucunda çatışma çıkması kaçınılmaz olmuştur. I. Dünya

⁹⁷ Altuğ, 1977: 82-83; Gönen, 2013: 36-37.

⁹⁸ Gönen, 2013: 37.

⁹⁹ Meyer, 2009: 181.

Savaşı'nın bitiminin ardından ortaya çıkan silahsızlanma girişimleri, ABD'ye, Japonya'nın yayılmasını bir nebze de olsa yavaşlatabilmek için fırsat vermiştir.

Silahsızlanma çalışmalarının öncesinde de ABD, Japonya'nın yayılmasını engelleyebilmek adına bazı girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan biri de Sibiry'a da gerçekleşmiştir. I. Dünya Savaşı esnasında Rusya'da gerçekleşen devrim sonrası, Sibiry'a ve Mançurya'da karışıklıklar çıkmıştı. Temmuz 1918'de Japonya, Rusya tarafından işletilen Çin Doğu Demiryollarını, herhangi bir Bolşevik saldırısına karşı koruma bahanesiyle askeri birliklerini göndermiştir. O sırada Doğu Sibiry'a'dan çekilmekte olan Çek askeri birliklerinin güvenliğini bahane eden ABD de buraya askeri birliklerini göndermiştir. Bunun sonucunda Japonya ve ABD demiryollarında ortak yönetim sağlamada uzlaşmışlardır.¹⁰⁰

ABD Başkanı Harding, Uzakdoğu meselelerini görüşmek için, Kasım 1921 ve Şubat 1922 tarihleri arasında bir konferans düzenlemiştir. Konferansta görüşülen tek konu silahsızlanma meselesi değildi. ABD, Japonya ile arasında görüş ayrılıklarına neden olan, göç, ticaret ve diğer politik meseleleri de konferansta gündeme getirmiştir. Konferans sonunda katılan devletler arasında toplam yedi antlaşma imzalanmıştı, bu antlaşmalardan üçü Japonya'yı yakından ilgilendirmekteydi. Bu antlaşmalardan ilki Japonya, ABD, İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dörtlü Antlaşmadır. Bu antlaşma ile taraflar birbirlerinin Pasifik'teki nüfuz bölgelerine karşılıklı saygıyı taahhüt ediyorlardı.¹⁰¹ İkinci antlaşma ise, Japonya, ABD, İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Çin, Hollanda ve Portekiz tarafından imzalanan Dokuz Devlet Antlaşması'dır. Bu antlaşmada Çin'in bölgesel bütünlüğünün, bağımsızlığının ve egemenliğinin sağlanması şartının yanı sıra, yabancı ülkelerin ticari faaliyetlerinde eşit ayrıcalıklara sahip olması ilkesi de dahil edilmiştir.¹⁰² Üçüncü antlaşma ise Japonya, ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalanan Deniz Silahlarının Sınırlanması Antlaşması'dır. Bu antlaşma ile beş devlet sahip olabilecekleri deniz kuvvetlerine sınırlama getirmeyi kabul etmişlerdir. Ancak antlaşmanın getirdiği sınırlama her devlet için aynı miktarda değildi. Antlaşmaya göre ABD 525.000, İngiltere 525.000, Japonya 315.000, Fransa 175.000 ve İtalya da 175.000 tonajında büyük gemilere sahip olabileceklerdi. Antlaşmaya, Japonya'nın dezavantajlı bir konumda kalması sebebiyle, imzacı devletlerin Pasifik'te sahip oldukları adalara daha fazla askeri takviye yapmamaları yönünde bir madde eklenmiştir.¹⁰³

Washington Konferansı'nın Japon dış politikası için önemli etkileri olmuştur. İç politikada ekonomiye odaklanılması isteğinin de etkisiyle, Japonya'nın yayılması bir

¹⁰⁰ Meyer, 2009: 186.

¹⁰¹ Armaoğlu, 1993: 116; Meyer: 2009: 188.

¹⁰² Armaoğlu, 1993: 116.

¹⁰³ Meyer, 2009: 187; Armaoğlu, 1993: 117.

süreliğine de olsa yavaşlamıştır. Ancak 1920'lerle birlikte ülke yönetiminde askeri elitin rolünün gitgide artmasıyla birlikte Washington Konferansı'nda imzalanan eşit koşullar barındırmayan Deniz Silahlarının Sınırlanması Antlaşması ülkenin gelişimi için bir engel olarak görülmeye başlanmıştır.

İngiltere ile ittifakı sona eren ve ABD ile çıkar çatışmaları ve göç sorunu yaşayan Japonya, ittifak arayışı içinde yüzünü ilk olarak Sovyet Rusya'ya (SSCB) çevirmiştir. Yaklaşık iki yıl süren görüşmeler sonunda, 1925 yılında karşılıklı tanımayı sağlayan ve balıkçılık düzenlemeleri gibi ortak sorunlar konusunda düzenlemeler getiren bir antlaşma imzalamışlardır.¹⁰⁴

2.5.3 Mançurya'nın Japonya Tarafından İşgali

1920'lerle birlikte Japonya'da ordu dış politika yapımında önemli rol oynamaya başlamıştır. Küresel ekonomik kriz döneminde Japonya'da orta sınıf gitgide fakirleşirken, zaibatsu adı verilen dev şirketler daha da zenginleşmekteydi. Zaibatsular kendi çıkarlarına zarar vereceği düşüncesiyle ordunun Mançurya'daki doğrudan müdahalesine karşı çıkmaktaydı. Sivil yetkililer ordu üzerindeki denetimlerini gitgide kaybetmeye ve ordunun bazı kesimleri, kendi içindeki görüş ayrılıkları sebebiyle, sivil yetkililere bilgi bile vermeksizin kendi istediği gibi hareket etmeye başlamıştır. Bu dönemde ordunun yayılmacı programını protesto eden siyasetçiler ve işadamları suikastlerle susturulmuştur.¹⁰⁵

1931 yılında Mançurya'daki Mukden hükümeti ile çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. 18 Eylül 1931'de, Mukden'de Japonya tarafından yapıp işletilen demiryolu istasyonlarından birinde, daha sonra Japonlar tarafından gerçekleştirildiği kanıtlanan, bir bombalı saldırı sonucu Japon askerler, sivil hükümete haber vermeden, Japon vatandaşlarını koruma bahanesiyle 19 Eylül'den itibaren Mançurya'yı işgale başlamışlardır. Demiryollarının varlığı sebebiyle Japonya bölgede bir miktar asker bulundurmaktaydı. Bu olayın yaşanmasıyla Japonya'dan takviye kuvvetler de gönderilmiş ve 1932 yılının Mart ayına kadar Mançurya'nın tamamı işgal edilmiştir. İşgalin tamamlanmasının hemen ardından, Japon taraftarı Mançuryalı liderler tarafından bağımsız bir Manchukuo Devleti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Devletin kuruluş beyannamesinde, Mançurya'nın sınırları içine, Çin'e ait olan ve Japon işgalinde bulunmayan Jehol eyaleti de dahil edilmiştir. Esasında bu devlet yalnızca görünüşte bağımsızdı. Japonya uluslararası alanda tepki çekmemek için bu devleti hemen tanıma yoluna gitmemiş, aynı yılın Eylül ayına kadar beklemiştir. Japonya, Manchukuo Devleti aracılığıyla

¹⁰⁴ Meyer, 2009: 196.

¹⁰⁵ Roskin, 2009: 421; Meyer, 2009: 200.

burada Japon kültür ve değerlerini yerleştirerek asimilasyon politikalarına başlamıştır.¹⁰⁶ Japonya'nın Mançurya'yı işgaline ilk tepki doğal olarak Çin'den gelmiştir. Çin, işgal başlar başlamaz Japonya'yı Milletler Cemiyeti'ne şikayet etmiştir. Milletler Cemiyeti'nin yapabildiği tek şey, Şubat 1933'de alınan, Manchukuo Devleti'nin hiçbir devlet tarafından tanınmaması kararı olmuştur. Bu karar üzerine Japonya 27 Mart 1933'de Milletler Cemiyeti'nden çekilmiştir.¹⁰⁷

Manchukuo Devleti'nin sınırları içine Jehol eyaletinin de dahil edilmesi, Japonya'nın planlarının Mançurya ile sınırlı olmadığına bir göstergesi olmuştur. İşgal sonrası Milletler Cemiyeti'nin zayıf tepkisi, Japonya'nın cesaretini daha da arttırmıştır. Ordu içindeki bölünmeler Şubat 1936'da çıkan isyan ile zirveye ulaşmıştır. Ordunun bir kesimi Tokyo'yu ele geçirip bazı hükümet görevlilerine suikast yapmaya çalışmıştır. Üç günde bastırılan bu isyan sonrasında 13 isyancı yargılanmış ve idam edilmiştir. Ordu içindeki bölünme sona erdirildikten sonra, ordu tüm dikkatini işgal planlarına yoğunlaştırmaya başlamıştır.¹⁰⁸ Bu olay sonrası Japon dış politikasında da “ulusal çıkar” ve “ulusal savunma” söylemleri güçlenmeye başlamış ve işgal hareketleri bu kavramlarla meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

2.5.4 Anti-Komintern Paktı'nın İmzalanması ve II. Dünya Savaşı Süreci

Japonya Milletler Cemiyeti'nden çekildikten yaklaşık bir yıl sonra, Aralık 1934'de, nüfuz alanını genişletmesinin önündeki bir diğer hukuki engel olan 1922 Washington Deniz Silahsızlanması Antlaşmasını feshetmiştir.¹⁰⁹ Antlaşmanın feshiyle Japonya, ABD ve İngiltere'den daha az deniz gücü bulunduracağı yönündeki sınırlandırmadan kurtulmuştur. Fakat atılan bu adımlar, Japonya'nın uluslararası arenada yalnızlaşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda ittifak arayışı içine giren Japonya, 25 Kasım 1936'da Almanya ile Anti-Komintern Paktı imzalamıştır. Eylül 1940'da İtalya'nın da katılımıyla Üçlü İttifak oluşmuştur.¹¹⁰ Bu sırada Japonya, küçük çaplı sınır çatışmaları yaşadığı kuzey komşusu Sovyet Rusya'dan gelebilecek bir tehdidi önlemek adına da Nisan 1941'de, beş yıllık bir tarafsızlık antlaşması imzalamıştır.¹¹¹

7 Temmuz 1937'da Pekin-Hankou demiryolları yakınındaki Marco Polo köprüsünde Çin ve Japon askerleri arasında çatışma yaşanmıştır. Bu olay Japonya'nın Çin'i işgale başlaması için yeterli bir sebep olmuştur.¹¹² Japonya, 29 Temmuz'da Pekin'i, Ekim'de Şanton

¹⁰⁶ Armaoğlu, 1993: 234; Gönen, 2013: 42 ; Meyer, 2009: 206- 208.

¹⁰⁷ Armaoğlu, 1993: 235; Gönen, 2013: 42.

¹⁰⁸ Tipton, 2002: 118.

¹⁰⁹ Armaoğlu, 1993: 219.

¹¹⁰ Gönen, 2007: 56.

¹¹¹ Meyer, 2009: 206.

¹¹² Armaoğlu, 1993: 274.

eyaletini, 9 Kasım'da Şanghay'ı, 13 Kasım'da Nankin'i, 21 Ekim 1938'de de Kanton eyaletini ele geçirmiştir. Böylelikle Çin'deki bütün önemli deniz ve nehir limanları ile demiryolları Japonya'nın eline geçmiştir.¹¹³ İşgal başlar başlamaz Çin, Japonya'yı Milletler Cemiyeti'ne şikayet etmiştir. Milletler Cemiyeti ise konuyu 1922'de imzalanan Dokuz Devlet Antlaşması'nın taraflarına devretmiştir. Fakat bu devletlerin, yeniden kızıışmaya başlayan uluslararası ortam sebebiyle Çin'e ayıracak enerjileri yoktu. Bu meseleyi görüşmek üzere Kasım 1937'de Brüksel'de, yirmi devletin katıldığı bir konferans yapılmıştır. Almanya ve Japonya'nın katılmadığı bu konferansta, Japonya'nın ancak silah zoruyla durdurulabileceği konusunda uzlaşmış, fakat dönemin en güçlü iki deniz kuvveti olan ABD ve İngiltere'nin hazırlıksız olması sebebiyle bir eylem planı oluşturulamamıştır.¹¹⁴ 1922'de kurulmuş olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ise, Çin'in Japonya'nın eline geçmesinin kendisi için büyük bir tehdit oluşturacağını gördüğü için, işgalin başından itibaren Çin'e destek olmuştur.¹¹⁵ ABD kamuoyundan da askeri bir müdahale için destek göremeyen Başkan Roosevelt, Japonya'nın durdurulması için ilk olarak ekonomik yaptırım uygulama ve Milliyetçi Çin hükümetine maddi destek verme yoluna başvurmuştur. Bu yaptırımların ilki, Temmuz 1939'da Japonya ile ABD arasında mevcut Denizcilik ve Ticaret Antlaşmasını yürürlükten kaldırılması olmuş, böylelikle Japonya'yı kıt bulunan kaynakların temini bakımından sıkıştırarak engellemeye çalışmıştır. Ancak bu hamle Japonya'nın Pasifik'te ilerlemesini hızlandırmasına neden olmuştur.¹¹⁶

Savaşın ilk döneminde durum Japonya'nın lehineydi. Pasifik Bölgesindeki neredeyse bütün adaları Japonya ele geçirmişti. Japonya ele geçirdiği bölgeleri yönetebilmek adına yerel halktan yararlanmış, 1945 sonrası milliyetçi isyanlarda da önemli rol oynayan, Japon taraftarı "Bağımsızlık Orduları" kurmuşlardı. Bölge halkları ve yönetimleri Japonya'nın bu başarısını, Batılı devletleri yenebilen ilk Asyalı devlet olması sebebiyle hayranlıkla takip ediyordu, ancak savaş ilerledikçe bölge halkları da, Japonya'nın onları özgürleştirmek amacıyla değil, yalnızca kendi yayılmacı emellerini gerçekleştirmek adına savaştığının farkına varmıştır. ABD ekonomik yaptırımlarını arttırarak devam ettirdi. 1941'de, önce Japonya'ya karşı petrol ambargosu uygulamaya, daha sonra da ABD bankalarındaki Japon aktif varlıklarını dondurmaya karar verdi. Petrol ambargosu kararını savaşa katılan diğer Batılı devletler de uyguladı.¹¹⁷ Bunun üzerine Japon ordusundaki bir kesim misilleme saldırısı planlamaya başladı. Bu plandan hükümetten çok az kişinin haberi olmuştur. 7 Aralık 1941 sabahı Japon

¹¹³ Altuğ, 1977: 95-96.

¹¹⁴ Armaoğlu, 1993: 274; Altuğ, 1977: 97.

¹¹⁵ Armaoğlu, 1993: 275.

¹¹⁶ Meyer, 2009: 209-210; Gönen, 2007: 58.

¹¹⁷ Meyer, 2009: 211; Gönen, 2007: 58; Roskin, 2009: 423.

Hava Kuvvetleri, Hawaii'deki ABD Deniz Üssüne ani bir baskın gerçekleştirdi ve buradaki ABD donanmasını savaş dışı bıraktı. Böylelikle ABD'yi, Batı Pasifik'i Japonya'ya bırakma konusunda ikna edeceklerini ummuşlardır. Pearl Harbor Baskını ile eş zamanlı olarak Filipinler'e ve İngiliz üslerinin bulunduğu Malay Yarımadası ile Hong Kong'a da saldırı düzenlenmiş ve buralar ele geçirilmiştir.¹¹⁸

Japonya'nın ilerlemesi Haziran 1942'de gerçekleşen Midway ve Guadalcanal deniz savaşları ile durdurulmuştur. Kasım 1943'te ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill, Milliyetçi Çin Hükümeti ile Kahire'de görüşmüş ve 26 Kasım'da bir bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiri ile Japonya'nın, 1914 yılından itibaren Pasifik'te zor kullanarak elde ettiği tüm adalardan çıkarılması gerektiği vurgulanmıştır. Bahsedilen alan pek çok adayı kapsamaktaydı, ancak Japonya'nın antlaşmalar yoluyla elde ettiği Güney Sakhalin ve Güney Kuriller bu tanımlamaya dahil değildir.¹¹⁹ 1942 yılından itibaren savunmaya geçen Japonya, ele geçirdikleri yerleri birer birer kaybetmiş ve 8 Mart 1945'de işgali başlamıştır. On gün içerisinde Tokyo, Osaka, Kobe ve Nagoya, ABD bombardıman uçakları tarafından yerle bir edilmiştir. Bu bombardımanlar sonucu Japon halkı kayıtsız şartsız teslim olmanın kaçınılmaz olduğunu anlamıştı. Japon yöneticiler ise, teslim sonrası en azından işgale uğramamak için Sovyet Rusya'dan arabuluculuk taleplerinde bulunmuştur, ancak Sovyet Rusya Şubat 1945'de, ABD ile Yalta'da gizli bir görüşme gerçekleştirmişti. Sovyet Rusya'nın desteği karşısında ABD, 1904 yılında Rusya'nın Japonya'ya vermek durumunda kaldığı hakları geri kazandıracak yönünde söz vermişti.¹²⁰ 6 Ağustos'ta Hiroşima'ya atılan ilk atom bombası ile Japonya'nın savaştan mağlup çıkacağı kesinleşince, 8 Ağustos'ta Sovyet Rusya Japonya'ya savaş ilan etmiş ve Japonya'ya kaybettiği toprakların işgaline başlamıştır. Sovyetlerin arabuluculuğundan ümidin kesilmesi ve 9 Ağustos'ta Nagazaki'ye ikinci atom bombasının atılmasının ardından Japon yöneticiler kayıtsız şartsız teslim oldular. Teslim belgesi 2 Eylül'de Tokyo Körfezi'nde bulunan savaş gemisi Missouri'de imzalanmıştır.¹²¹

2.6 İşgal Döneminde Yaşanan Gelişmeler (1945-1952)

Japonya'nın Müttefik devletler tarafından işgali, Pasifik'te savaşın sona ermesinden hemen sonra başlamış ve 28 Nisan 1952'ye kadar devam etmiştir. Yedi yıl süren işgal dönemi boyunca Japonya, Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı (Supreme Commander for the Allied Powers-SCAP) tarafından yönetilmiştir. 1946 yılının başında SCAP'a Japonya'nın yönetimi için tavsiye vermek üzere dört müttefik devletin temsilcilerinden oluşan Müttefik

¹¹⁸ Tipton, 2002: 136; Gönen, 2007: 60; Roskin, 2009: 423.

¹¹⁹ Meyer, 2009: 213-214.

¹²⁰ Armaoğlu, 1993: 402; Gönen, 2007: 64; Gordon, 2003: 223-224; Meyer, 2009: 214.

¹²¹ Gordon, 2003: 223-224.

Konseyi kurulmuştur. Ancak SCAP'ın başkanlığına getirilen General Douglas MacArthur, yönetimde bu konseyin tavsiyelerinden ziyade ABD hükümetinden gelen tavsiyelere uymuştur.¹²² Bu dönemde Japonya'nın dış politikada karar alma yetkisi kalmamıştır, fakat SCAP ülkeyi doğrudan yönetmemiş, ülkenin var olan siyasi ve idari mekanizmasını dolaylı bir yönetim şekli olarak kullanmıştır.¹²³

İşgalin ilk dönemlerinde ABD'nin Japonya stratejisi iki amaç etrafında toplanmıştır; askersizleştirme ve demokratikleştirme. İlk amacı gerçekleştirmek için öncelikle 30 Kasım 1945'de Japon ordusu tasfiye edilmiş, ardından 1948 yılına kadar ülkeyi savaşa sürüklemiş olan hükümet yetkilileri kurulan mahkemelerde yargılanarak bir kısmı idam edilmiş, bir kısmı da müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.¹²⁴ İkinci amaç olan demokratikleştirme de esasen Japonya'nın militarist çizgiden çıkarılması için bir araç olarak görülmüştür. Bu düşünceye göre Japonya'nın militarist yayılcılığının temel sebebi tekelleşme, baskıcı yönetim ve fakirlikti. Bu sebeple SCAP tarafından çeşitli reform paketleri hazırlanmış ve Japon hükümetine dayatılmıştır. Bu reformların en öne çıkanları şunlardı; ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplanma ve çiftçi/işçi sendikaları kurma özgürlüğü, kadınlara oy kullanma hakkı verilmesi. Aynı zamanda sanayi devleri zaibatsular da, Japonya'nın emperyalist amaçlarını gerçekleştirmede maddi destek verdikleri ve gelir dağılımının bu derece adaletsiz olmasının işleyen bir demokrasi oluşturulmasına engel olacağı önermesiyle dağıtılmıştır.¹²⁵

SCAP, reformların uygulanabilmesi için halen yürürlükte olan Meiji Anayasası'nın yetersiz olduğunu düşünmekteydi. Bu sebeple Japon hükümeti hazırladığı anayasa taslağını 1 Şubat 1946'da SCAP'a sundu. Anayasa taslağını kabul etmeyen SCAP, 13 Şubat'ta kendi hazırladığı taslağı Japon hükümetine verdi ve hükümet bunu kabul etmek zorunda kaldı. Yeni anayasa 3 Kasım 1946'da halka duyurulmuş ve 3 Mayıs 1947'de yürürlüğe girmiştir.¹²⁶ Yeni anayasada özellikle üç konu, Meiji Anayasası'ndan farklı olarak dikkat çekmektedir. Bunlar; halkın egemenlik hakkı, savaşın ve kuvvet tehdidinin reddi ve imparatorun statüsü. Anayasada egemenlik hakkının halktan geldiği ve Ulusal Meclis'in devletin en yüksek ve tek kanun yapıcı organı olduğu belirtilmiştir. Böylelikle egemenlik hakkı açıkça imparatorun alınıp halka verilmiş, imparatorun yalnızca devletin ve halkın birliğinin sembolü olduğu belirtilmiştir. Anayasanın tek maddeden (madde 9) oluşan ikinci bölümünde, SCAP'ın Japonya için belirlediği askersizleştirme amacının da bir göstergesi olarak, uluslararası

¹²² Gönen, 2007: 69; Gordon, 2003: 229.

¹²³ Gönen, 2007: 70.

¹²⁴ Gordon, 2003: 229-230.

¹²⁵ Meyer, 2009: 226; Gordon, 2003: 230.

¹²⁶ Gönen, 2007: 72-73.

sorunların çözümünde güç kullanımı veya tehdidi kesinlikle reddedilmiş ve savaş potansiyeli olabilecek kara, deniz ve hava kuvvetleri asla oluşturulmayacağı ifade edilmiştir.¹²⁷

Ülkenin politik durumuna bakıldığında, Seiyūkai ve Minseitō isimli iki partinin, 1920 ve 1930'lar boyunca politika yapımında hakim güç olduğu görülmektedir. Savaş dönemi yayılmacı politikaları bu iki partinin iktidarında ortaya çıkmıştır. Savaş sonrasında Seiyūkai Partisi'nin kalan üyeleri Liberal Parti (Jiyūtō) adıyla, Minseitō Partisi'nin kalan üyeleri ise Demokrat Parti (Minshutō) adıyla siyasi hayatlarına devam etmişlerdir. Fakat yeni anayasanın kabulü sonrası yapılan ilk seçimde(1947) Sosyalist Parti oyların çoğunluğunu almış ve Demokrat Parti ile koalisyon hükümeti kurmuştur. 1949 seçimlerinde ise Shigeru Yoshida'nın genel başkanlığını yaptığı Liberal Parti tek başına iktidara gelmiştir.¹²⁸ Japonya'nın yayılmacı döneminde hakim güç olan partinin bu kadar kısa sürede yeniden iktidara gelmesinde iki önemli sebep vardır. Birinci sebep "bilinmeyen korkusu" olarak açıklanabilir. O dönemlerde sosyalizm akımı Japonya için yabancı bir düşünce akımıydı. Bu düşünce akımının en büyük savunucusu olan Sovyet Rusya ile yaşananlar da bu akıma temkinli yaklaşımın sebeplerindendir. İkinci sebep ise Liberal Parti Genel Başkanı Shigeru Yoshida'nın savaş esnasındaki tutumudur. Shigeru Yoshida 1930'larda, Japonya'nın İngiltere büyükelçisiydi. Bu süre boyunca Japonya'nın Çin'deki kazanımlarının İngiltere tarafından kabulü için büyük çaba göstermiştir. Fakat savaşın sonlarına doğru Prens Kono ile birlikte İmparator Hirohito ile görüşmüş ve eğer Japonya şimdi teslim olmazsa gidişatın daha kötü olduğu konusunda İmparator'u ikna etmeye çalışmışlardır. Bu tutumu sebebiyle Yoshida Nisan 1945'de kısa bir süre hapis yatmış, savaş sonrasında ise halkın gözünde militarizme karşı çıkan liberal olarak saygınlık kazanmıştır.¹²⁹

Yoshida'nın işgal döneminde temelini attığı politikalar, Japonya'nın bağımsızlığını yeniden kazanmasının ardından da Japon dış politikasını önemli ölçüde etkilemiştir. İleride Yoshida Doktrini olarak anılacak olan politikasının temel hatları şunlardır,¹³⁰

- Askeri güvenlik bakımından ABD ile işbirliği yapılması,
- Ülkenin varlığının devamı için ekonomik kalkınmanın bir an önce sağlanması,
- ABD ve İngiltere ile ilişkilerin iyileştirilmesi.

Başbakan Yoshida'nın ABD ile yakınlaşma politikası halk içinde doğal olarak hemen kabul görmemiştir. Ancak, ordusu tamamen dağıtılan, ekonomik bakımdan da büyük bir çöküş içinde olan Japonya için bu politika en pragmatik seçenek olarak gözükmektedir.

¹²⁷ Japonya Anayasası, 1947.

¹²⁸ Gordon, 2003: 237.

¹²⁹ Gordon, 2003: 238.

¹³⁰ Gönen, 2007: 81-82.

Bu politika çerçevesinde reformlara hız verilmiştir. Başlangıçta SCAP, Japonya'nın ekonomik kalkınması için bir yardım taahhüdünde bulunmamıştır. Fakat Uzakdoğu'da ABD-Sovyet geriliminin artmasıyla, ABD ile birlikte hareket edecek güçlü bir Japonya'nın varlığı önem kazanmıştır.¹³¹

II. Dünya Savaşı'nın sonunda Japonya'nın 1910'da ilhak ettiği Kore Yarımadası, 38. enlem sınır olmak üzere, kuzeyinde Sovyet askeri birliklerinin, güneyinde ise ABD birliklerinin konuşlanmasıyla fiilen ikiye bölünmüştü. Savaşın sona ermesinin ardından 10 Mayıs 1948'de yarımadanın güneyinde Kore Cumhuriyeti, 9 Eylül 1948'de de yarımadanın kuzeyinde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. Kore yarımadası Soğuk Savaş dönemi boyunca ideolojik kutuplaşmanın en çok hissedildiği bölgelerden biri olmuştur. Aynı dönemde Çin anakarasında da komünistler ve milliyetçiler arasında iç savaş yaşanmaktaydı. İç savaşın sonunda komünist grup Çin anakarasında hakimiyeti sağlamış ve Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni (ÇHC) kurmuştur. Milliyetçi grup ise Tayvan adasına yerleşerek burada bir hükümet kurmuştur. Her iki hükümet de "Çin" halkının yasal temsilcisi olduğunu iddia etmektedir.¹³²

Uzakdoğu'da bu belirsizlik ortamı sürerken, 25 Haziran 1950 tarihinde Kore Yarımadasında savaşın patlak vermesi üzerine ABD, Güney Kore'de kurulan hükümete desteğini yoğunlaştırabilmek adına, Japonya ile barış antlaşmasının bir an önce yapılmasını istemiştir. Japonya ile barış antlaşmasının imzalanmasının hızlandırılmasında, Çekoslovakya'nın Sovyet Rusya orbitine girmesi ve Çin'de komünist hükümetin giderek güçlenmesi de etkili olmuştur. Japonya'daki ABD askeri birliklerinin önemli bir kısmının Güney Kore'ye kaydırılması üzerine General MacArthur, 8 Temmuz 1950'de Japon hükümetini Ulusal Polis Teşkilatı'nın kurulması için yetkilendirmiştir.¹³³ Bir an önce barış antlaşmasının imzalanmasını planlayan ABD, bu süreçte çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. İngiltere, Çin ve bazı Güneydoğu Asya ülkeleri Japonya ile bu kadar çabuk barış antlaşması imzalanmasının ve işgal döneminin sona erdirilmesine karşı çıkmışlardır. Bunun temelinde Japonya'da yeniden militarizmin yayılacağı korkusu yer almaktaydı. Bu sebeple ABD, barış antlaşmasının imzalanması öncesinde Filipinler, Avustralya ve Yeni Zelanda ile savunma antlaşmaları imzalayarak bu devletlere güvence vermiştir.¹³⁴ ABD, 20 Temmuz 1951'de Japonya ile barış imzalanması meselesini görüşmek üzere, Japonya'ya savaş ilan etmiş olan 52 devleti San Francisco'da konferansa çağırmıştır. ABD Çin halkının yasal temsilcisi olarak

¹³¹ Gordon, 2003: 240.

¹³² Armaoğlu, 1993:454; Gönen, 2007: 80.

¹³³ <https://www.mod.go.jp/e/about/history.html> (erişim tarihi: 22.04.2019); Meyer, 2009: 227.

¹³⁴ Gordon, 2003: 241.

Tayvan'da kurulan hükümeti tanırken, İngiltere anakarada kurulan ÇHC hükümetini tanımaktaydı. Konferansa temsilci olarak hangi hükümetin katılacağı konusunda ABD ve İngiltere'nin uzlaşmaması sebebiyle, iki hükümet de konferansa davet edilmemiştir. Kore'de süren savaş durumu sebebiyle, Kore'den de herhangi bir temsilci konferansta bulunmamıştır. Konferansa katılan SSCB, Polonya ve Çekoslovakya ise barış antlaşmasının içeriğinden memnun kalmadıkları için antlaşmayı imzalamayı reddetmişlerdir.¹³⁵ Konferans sonunda 8 Eylül 1951'de Japonya ile 49 ülke arasında San Francisco Barış Antlaşması'nın imzasıyla, aralarında bulunan savaş durumu sona erdirilmiş ve Japonya'nın işgal durumunun Nisan 1952'de sona ermesi kararlaştırılmıştır. San Francisco Barış Antlaşması ile Japonya, Tayvan, Pescadores, Kuril Adaları ve Sakhalin Adasının güneyi üzerindeki bütün haklarından vazgeçmiştir. Antlaşmada ayrıca Japonya'nın, BM Antlaşması şartlarıyla da uyumlu olarak, bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkının bulunduğu belirtilmiştir. Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra en geç 90 gün içerisinde işgal güçlerinin Japonya'dan çekileceği belirtilmiş ancak bu durumun karşılıklı veya çok taraflı antlaşmalarla onaylanmış yabancı askeri kuvvetlerin ülkede bulunmasına engel teşkil etmeyeceği yönünde bir madde eklenmiştir.¹³⁶ Bu maddenin eklenmesinin sebebi, gerilen Soğuk Savaş ortamında ABD'nin bölge ülkeleri için bir "abi" rolü üstlenmek istemesidir. Nitekim Barış Antlaşmasının imzalanmasından iki saat sonra ABD ve Japonya arasında imzalanan ve 1952'de yürürlüğe giren Karşılıklı Güvenlik Antlaşması ile ABD Japonya'da askeri üsler bulundurma hakkını elde etmiştir. Karşılıklı Güvenlik Antlaşması ile bu askeri birlikler Uzakdoğu'da barış ve güvenliğin sağlanması ve Japonya'ya olası saldırılara karşı ülkeyi korumakla görevlendirilebilecekti. Antlaşmanın ilerleyen yıllarda revize edilmesiyle bu hüküm değişse de, 1952 Karşılıklı Güvenlik Antlaşması ile ABD, Japonya'yı kesin koruyacağı şeklinde bir yükümlülük altına girmemiştir. Bu yüzden 1952 Karşılıklı Güvenlik Antlaşması Japonya'da, Japonya'yı ABD ile bir "ast-üst" ilişkisine mecbur bıraktığı şeklinde tepki çekmiştir. Güneydoğu Asya ülkeleri ise bu antlaşmayı, Japonya'da militarizmin yeniden canlanmasını önleyeceğini düşündükleri için olumlu karşılamışlardır.¹³⁷

2.7 Değerlendirme

Japonya'nın 1952 yılında yeniden bağımsızlığını kazanmasına kadar geçen sürede yaşananların anlaşılması, geçmişten aktarılan sorunların günümüz ilişkilerini ne ölçüde etkilediğinin anlaşılması için gereklidir. Japonya'nın şu anda uğraşmak zorunda olduğu

¹³⁵ Armaoğlu, 1993: 456-457; Gönen, 2007: 84; Gordon, 2003: 242.

¹³⁶ Meyer, 2009: 231; Armaoğlu, 1993: 457; Gönen, 2007: 84.

¹³⁷ Gönen, 2007: 87-88; Gordon, 2003: 242.

güvenlik sorunlarından bazılarının tohumları esasen San Francisco Barış Antlaşması ile ekilmiştir. Japonya bu antlaşma ile II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar işgal ettiği adalardaki bütün haklarından vazgeçmiştir, ancak antlaşmada bu adaların ne tam olarak sınırları belirtilmiştir ne de adaların hangi taraflara bırakıldığı. Ayrıca antlaşmanın 25. maddesinde, antlaşmayı imzalamayan devletlerin bu antlaşmadan herhangi bir hak elde edemeyeceği belirtilmiştir. Bu sebeple antlaşmayı imzalamayan SSCB/Rusya Federasyonu, ÇHC, Tayvan ve Kuzey ve Güney Korelerin bu antlaşmaya dayanarak adalar üzerinde hak iddia etmesi hukuken mümkün değildir.¹³⁸ Japonya'nın, işgal ettiği bölgelerde takip ettiği asimilasyon politikaları ve askerler tarafından gerçekleştirilen suçlar, bölge halklarının Japonya'ya bakışını olumsuz etkilemiştir. Geçmişin izleri hala daha, kimi zaman toplum düzeyinde, kimi zamansa devlet düzeyinde Japonya karşıtı bir tutuma dönüşmektedir. Japonya karşıtı bu tutum, kendini hem askeri hem de ekonomik bağlamda hissettirmektedir.

Bu güvenlik sorunları çalışmanın üçüncü bölümünde aktörler özelinde ayrıntılı olarak incelenecektir.

¹³⁸ Hara, 1999: 522.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JAPONYA’NIN KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERLE İLİŞKİLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI ARAÇLARI

II. Dünya Savaşı sonrası dönem, Avrupa’da büyük çaplı bir sıcak çatışma yaşanmadığı için Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılmıştır. Ancak ABD ve SSCB arasındaki ideolojik çatışma Asya’da kendini daha çok bölgesel sıcak çatışmalarla hissettirmiştir. Avrupa’da Almanya, Asya’da Çin, Kore ve daha sonra da Vietnam’da yaşanan bölünmeler bu ideolojik çatışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹³⁹

II. Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan ve ordusu terhis edilen Japonya için, herhangi bir çatışma durumunda askeri güvenliğini sağlanmasının tek yolu ABD ile imzaladığı 1952 Karşılıklı Güvenlik Antlaşması kapsamında ABD’den askeri destek almak olmuştur. Bu sebeple Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ile ittifak ilişkisi, Japonya dış ve güvenlik politikasının belirleyici en temel unsurlarından biri olmuştur. İki kutuplu düzende yaşanan bu çatışma nedeniyle Asya’da ideolojik olarak kendine yakın ve güçlü bir müttefik arayan ABD, Japonya’nın sadece askeri güvenliğine katkı sağlamamış, mali yardımlar ve ticari bağlar yoluyla ülkenin kalkınmasına da önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Kısa sürede ekonomik anlamda da toparlanan Japonya’nın bölge ülkeleriyle ilişkilerinde de çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı ve öncesinde Japon yayılcılığına maruz kalmış olan Asya ülkelerinin bir kısmı, yayılmakta olan komünizmi tehdit olarak algılamış ve 1952 ABD-Japonya Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasının, Japon militarizminin yeniden canlanmasına engel olacağını düşünerek Japonya ilişkileri normalleştirme yoluna gitmişlerdir. Başka bir deyişle bu Asyalı devletler, Japonya yüzünden ABD ile ittifak fırsatını kaçırmak istememişlerdir.¹⁴⁰ Sosyalist blokla ilişkiler ise dönem boyunca iniş çıkışlı bir seyir takip etmiştir.

Japonya dış ve güvenlik politikasının oluşum sürecinde önemli temel etmenlerden birinin de doğal kaynakların kıtlığı olduğunu belirtmek gerekir. Japonya coğrafi konum ve özellikleri sebebiyle, hem temel gıda maddeleri hem de demir, çelik gibi sanayi hammaddeleri ve bunların işlenebilmesi için gerekli kömür, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynakları bakımından oldukça fakirdir. Ülke için hayati önem taşıyan bu doğal kaynakların yoksunluğu, II. Dünya Savaşı öncesi dönemde ülkeyi, yaygınlaşan sömürgeci tutumun da etkisiyle, bu kaynakları zor kullanarak elde etme yoluna itmişti. 1947 “Barış” Anayasası ile uluslararası ilişkilerde güç kullanımını reddeden Japonya, bu ihtiyaçlarını artık ticaret yoluyla karşılamaya

¹³⁹ Hara, 1999: 519.

¹⁴⁰ Hara, 1999: 519.

başladı. 1950'lerden itibaren hızlı bir kalkınma gerçekleştiren ve hammadde ihtiyacı gitgide artan Japonya için bu ticaret bağları, gerek ABD gerekse bölge ülkeleri ile ilişkilerinde karşılıklı bağımlılık ilişkisi doğurmuştur.¹⁴¹ Bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi sebebiyle Japonya çoğu zaman ABD'nin politikalarını takip etmek zorunda kalmış, kendi çıkarı için hayati önem taşıyan konularda ise zaman zaman ABD'den farklı bir çizgide hareket etmiştir.

3.1 ABD ile İlişkiler

ABD ile ilişkiler 1952 Karşılıklı Güvenlik Antlaşması ile başlayan ittifak çerçevesinde gelişmiş ve zamanla antlaşmanın yenilenmesi yoluyla ittifakın niteliği ve kapsamında değişikliklere gidilmiştir.

Japonya'da ABD ile ittifak ilişkisine yönelik, zamanla uluslararası ortamda ve iç politikadaki gelişmelere bağlı olarak farklı yorumlar ortaya çıkmıştır. Kaderciler olarak adlandırılan Liberal Parti içerisindeki bir gruba göre, II. Dünya Savaşı'nda yaşanan mağlubiyet sonrası ittifak Japonya'nın hayatta kalması için zorunlu olarak görülmüştür. Başbakan Yoshida'nın en büyük savunucu olduğu bu gruba göre ittifak Japonya'nın çıkarlarına hizmet eden pragmatist bir politikaydı. Muhalefetteki Sosyalist Parti ise 1952 Antlaşmasının imzalandığı andan itibaren karşıt bir tavır almıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ittifakın artık ihtiyaç duyulmayan bir yapılanma olduğu yönündeki söylemleri artmıştır. Bir diğer yorum ise ittifakın, özgürlük, demokrasi, insan hakları, pazar ekonomisi gibi evrensel değerlere bağlılığı belirttiği ve bu değerleri korumak için bir araç olduğu yönündeki yorumdur. Bu söylemin çıkış noktası, 11 Eylül 2001'de ABD'de düzenlenen terör saldırıları sonrası güçlenen ABD-Japonya askeri işbirliği olmuştur.¹⁴²

3.1.1 İlişkilerin Siyasi Boyutu

ABD ile imzalanan 1952 Karşılıklı Güvenlik Antlaşması başlangıçta ülke içinde hem ABD karşıtı solcular hem de yeniden silahlanma taraftarı sağcı gruplar arasında büyük tepki çekmiştir. 1952'de Karşılıklı Güvenlik Antlaşması yürürlüğe girmiş olsa da, ülke içinde ittifaka yönelik tartışmalar uzun süre devam etmiştir. Antlaşmanın bu kadar tepki çekmesinin bir diğer nedeni de Antlaşmanın asimetrik bir niteliğe sahip olmasından kaynaklanmaktaydı. ABD Antlaşma ile sadece Okinawa Adası'nda askeri üs bulundurabilme hakkına değil, adanın idari haklarına da sahip oluyordu. Aynı zamanda buradaki üslerin Japonya'yı herhangi bir dış tehdide veya iç karışıklığa karşı korumak için kullanılabileceği ifade edilmişti. Fakat ABD

¹⁴¹ Okita, 1974: 714-722.

¹⁴² Inoguchi, 2008: 36; Gordon, 2003: 270-271.

burada Japonya'yı kesin olarak korumaya söz vermemiştir. ABD bir yandan da diğer ülkelerle ilişkilerinde Japonya'yı kendi dış politika çizgisi yönünde hareket etmeye zorluyordu.¹⁴³

Asimetrik nitelikteki 1952 Antlaşmasının yenilenmesi ve daha eşit bir temele oturtulmasına yönelik ilk girişim Ağustos 1955'de Dışişleri Bakanı Mamoru Shigemitsu tarafından gerçekleştirilmiş fakat olumlu sonuç alınamamıştır. Bu dönemde ABD, ilişkinin çerçevesini, işgal döneminden kalma bir zihniyetle, tek taraflı biçimde Japon tarafına danışmadan yürütme eğilimindeydi. ABD'nin bu tutumu doğal olarak, Japon yöneticiler tarafından hoş karşılanılmıyordu ve Japon dış politikasının belirlenmesinde öncelikli olarak ABD ile ilişkilerin gözetilmesi tepki çekiyordu. İki kutuplu düzende, tek taraflı bir politika yürütmenin tehlikeli olduğunu düşünen Başbakan Hatoyama Ichirō (1955-1956), SSCB ile ilişkilerin normalleştirilmesi için girişimde bulunmuştur, fakat ABD'nin SSCB ile imzalanacak barış antlaşması şartlarına tepki göstermesi üzerine antlaşma imzalanamamıştır.¹⁴⁴ Bu dönemde 1952 Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasının yenilenmesi teklifleri ABD Dışişleri Bakanı John F. Dulles tarafından pek çok kez reddedilmiştir. Dulles'a göre Japonya ABD için sadece bir araçtı ve daha eşit temele oturan bir ilişki talep edebilmek için yeterince güçlü değildi.¹⁴⁵

Aynı dönemde Japonya iç siyasetinde önemli gelişmeler yaşandı. İki gruba ayrılmış olan Sosyalist Partinin yeniden birleşmesine tepki olarak, Liberal Parti ve Demokrat Parti 1955 Kasım'ında Liberal Demokrat Parti(LDP) adı altında birleşmiş ve Japonya'da uzun yıllar sürecek olan tek parti dönemi başlamıştır. Sosyalist Parti ABD ile ittifak ilişkisine tamamen karşı çıkarken, muhafazakar LDP, iktidarı süresince ittifak ilişkisinin korunabilmesi için gerekenleri yapmıştır.¹⁴⁶ Her iki kanatta tek parti çatısında birleşme yaşansa da, parti içinde çeşitli konularda görüş ayrılıkları devam etmiştir. Bu görüş ayrılıkları yine ABD ile ittifak çerçevesinde yaşanmıştır. LDP'den başbakan olan Nobusuke Kishi, Haziran 1957'de ABD Başkanı Eisenhower ile antlaşmanın yenilenmesi üzerine görüşme gerçekleştirmiştir. 1956'da Japonya'nın Birleşmiş Milletler üyeliğine kabulü ve aynı yıl SSCB ile diplomatik ilişkilerin de yeniden tesis edilmiş olması sebebiyle ABD antlaşmanın yenilenmesi konusuna bu sefer sıcak yaklaşmıştır. Esasen Eisenhower Japonya'nın 'kaybedilmesinin' Asya'da bir domino etkisi yaratmasından endişe etmiştir.¹⁴⁷ Nihayetinde 1959'da ABD Dışişleri Bakanı Dulles'ın ölümü ve Japonya Başbakanı Kishi'nin ancak antlaşmanın yenilenip daha eşit bir

¹⁴³ Gönen, 2004: 124; Kitaoka, 2010: 12.

¹⁴⁴ Dobson vd., 2001: 89-90.

¹⁴⁵ Gönen, 2007: 92; Kapur, 2017: 491-492.

¹⁴⁶ Gönen, 2007: 92; Gordon, 2003: 271; Büyükbaş, 2013: 55.

¹⁴⁷ Gönen, 2007: 93; Gordon, 2003: 271-272; Kapur, 2017: 491.

temele dayandırılması iki ülke arasındaki diplomatik hoşnutsuzluğu bastıracaktı yönündeki tenkitleri ile antlaşmanın yenileme çalışmaları başlatılmıştır.¹⁴⁸

19 Ocak 1960'da ABD ve Japonya arasında Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Antlaşması imzalanarak ittifakın çerçevesinde yeniden düzenlemeye gidilmiştir. Antlaşmada ülkeyi iç karışıklıklara karşı koruma maddesi kaldırılmış ve ABD'ye herhangi bir dış saldırı durumunda Japonya'yı koruma yükümlülüğü getirilmiştir. Antlaşmanın geçerlilik süresi ise on yıl olarak belirlenmiştir. Yenilenen bu antlaşma ülke içinde yaklaşık beş ay sürecek karışıklıklara yol açmıştır. 19 Mayıs 1960'da Kishi, antlaşmanın mecliste onaylanabilmesi için polise, antlaşmaya karşı çıkan vekillerin meclise girişinin engellenmesi yönünde talimat vermiştir. Kishi Hükümetinin bu tavrı ülke çapında, nüfusun yaklaşık üçte birine denk gelen 30 milyon insanın katıldığı protestolara yol açmıştır. Hükümet antlaşmanın onaylanmasını sağlasa da sonuçta Kishi 15 Temmuz'da görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır.¹⁴⁹

Kishi'nin istifasının ardından Hayato Ikeda (1960-1964) başbakan oldu. ABD'de 1960'da yapılan seçimlerle de John F. Kennedy Başkan seçildi. Kennedy yıllarında ABD Japonya arasında pek göze batan gelişme olmamıştır. Japonya kendi ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirme ile meşgulken, ABD, iç karışıklıklar, Küba Krizi, Vietnam sorunu, nükleer denemeleri yasaklama çalışmalarıyla ilgileniyordu. Ikeda'nın 1961'de ABD ziyareti gibi bazı girişimler sadece sembolik jest olarak görülmüş ve önemsenmemiştir. Ancak bu dönemde Ikeda Hükümetinin attığı adımlar ittifak ilişkisinin güçlenmesine ve Japon halkında ittifaka yaklaşımın iyileşmesine katkı sağlamıştır.¹⁵⁰ Haziran 1961'de iki lider arasında gerçekleşen görüşmenin önemli konularından biri Çin Halk Cumhuriyeti(ÇHC) ile ticaret olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın ardından, milliyetçiler ve komünistler arasında yaşanan çatışmanın neticesinde Çin anakarasında Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan'da da Çin Cumhuriyeti kurulmuştu. Her iki hükümet de Çin halkının yasal temsilcisi olduğu iddiasındaydı. Yaşanan çatışma süresince ABD açıkça Tayvan'da hükümet kuran milliyetçi gruba destek vermişti. Japonya esasen doğal kaynakları ve geniş nüfusu sebebiyle ÇHC ile ilişkilerini iyileştirmek istese de, ABD ile ittifak ilişkisi sebebiyle Tayvan hükümetini tanımak zorunda kalmıştı. O dönemden beri her Japonya Başbakanı ABD'ye, ÇHC'ne yönelik var olan “tanımama ve ticari ilişki kurmama” politikasının kaldırılması yönünde taleplerde bulunmuştur. Bu taleplerle bir yandan da ABD pazarına daha rahat erişim hakkı elde etmeyi amaçlamışlardır. Ikeda ise seleflerinin aksine, “ÇHC ile ticaretin geliştirilme isteğinin yalnızca geçici bir heves olduğunu ve hükümetinin ABD ile ilişkilerinin bu sebeple

¹⁴⁸ Kapur, 2017: 494.

¹⁴⁹ Gönen, 2007: 98; Kapur, 2017: 489, Izumikawa, 2010: 137.

¹⁵⁰ Kapur, 2017: 490.

bozulmasını istemediğini” belirtmiştir. Ikeda’nın bu stratejisi işe yaramış ve iki ülke arası ticari ilişkiler 1970’lere kadar hızla gelişmiştir.¹⁵¹

Görüşmelerde Ikeda, bilim, ticaret, eğitim ve kültür komiteleri kurulması teklifinin yanı sıra, her iki devletin de çıkarlarını ilgilendiren global konuların danışılmasını teklif etmiş ve Kennedy de bu teklife olumlu yaklaşmıştır. İki lider arasındaki iletişim nitelik olarak danışmadan çok bilgilendirme şeklinde olsa da ilerleyen yıllarda karşılıklı mektuplaşmalar yoluyla devam etmiştir. 1962 Küba Krizi ve nükleer denemeler konusunda Ikeda Hükümetinin bilgilendirilmesi hem Japon kamuoyunun hazırlanması için fırsat tanımış hem de ABD’ye desteği arttırmıştır.¹⁵² Bu dönemde Kennedy ayrıca Japon halkına kişisel olarak da bir yakınlaşma çabası göstermiş ve Ocak 1964’te Japonya’ya ziyaret planlamıştır. Eğer bu ziyaret gerçekleşseydi Kennedy, Japonya’yı ziyaret eden ilk ABD Başkanı olacaktı, fakat Kasım 1963’te suikaste uğraması sebebiyle ziyaret gerçekleşmemiştir.¹⁵³

Ikeda’nın ardından başbakan olan Eisaku Satō (1964-1972), komünizm karşıtlığıyla bilinmekteydi. Başbakanlık yaptığı süre boyunca ABD’nin politikalarına tam destek vermiş ve halkın tüm karşıtlığına rağmen, ABD’nin Vietnam müdahalesine politik destek vermiştir.¹⁵⁴

Kennedy ve Ikeda arasında başlayan, önemli dış politika konularında danışma-bilgilendirme pratiği ilerleyen yıllarda halefleri için de bir gelenek haline gelmişti. 21-28 Şubat 1972 tarihleri arasında Nixon, dış basına sızma endişesiyle Satō’ya bildirmeden ÇHC’ne bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Görüşme sonunda yayınlanan ortak bildiri ile ABD ve ÇHC ilişkilerinin normalleştirilmesine karar verilmişti. Böylesine önemli bir kararda önceden haber verilmemesi Japon tarafında tam anlamıyla bir şok etkisi yaratmıştır.¹⁵⁵ ABD ile ilişkisini bozmamak için Tayvan hükümetini Çin halkının yasal temsilcisi olarak tanıyan ve ÇHC ile resmi ilişki kurmayan Japonya bu sefer, yine ABD ile ilişkisini bozmamak için, Tayvan ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve ÇHC’ni tanımıştır. Fakat bu dönemde Japonya ekonomik çıkar odaklı yaklaşımından vazgeçmemiştir.

Nixon, bu hamleyle bir yandan da ÇHC ve SSCB’nin arasını açmayı planlamıştır. Bu hamleyle komünist bloğun parçalanmaya başladığını düşünen yeni Başbakan Kakuei Tanaka ve hükümeti, Japonya’nın da dış politikasında daha esnek hareket edebileceğini düşünmüştür. Nitekim 1973 petrol krizi esnasında Japonya, ABD’den farklı olarak, İsrail yerine Arap

¹⁵¹ Kapur, 2017: 504.

¹⁵² Kapur, 2017: 503-508.

¹⁵³ Kapur, 2017: 501.

¹⁵⁴ Dobson vd., 2001: 90.

¹⁵⁵ Armaoğlu, 1993: 587; Kapur, 2017: 511.

ülkelerine politik destek vermesi bu düşüncenin ürünüdür.¹⁵⁶ Japonya'nın bu konudaki tutumunu ABD'den farklılaştıran neden ise esasen siyasi değil ekonomiktir.

Bu dönemlerde ABD ile siyasi ilişkilerin gerilmesine neden olan bir diğer konu da Okinawa'nın durumudur. 1960'lı yıllarda Okinawa'da ABD karşıtlığı çok üst düzeylere çıkmıştı. Adada çok sayıda bulunan askeri üsler sebebiyle çeşitli kazalar meydana geliyor ve yerel halktan yaralananlar oluyordu. Askeri personel tarafından gerçekleştirilen ve çoğu zaman ceza almayan suçlar da bu tepkinin sebeplerindendi. 1970 yılında Koza şehrinde bir ABD askeri aracının kaza yapmasının ardından ABD karşıtı ayaklanmalar yaşanmıştır. Yaklaşık 3000 kişinin katıldığı ayaklanmalarda halk, onlarca askeri aracı yakmıştı. İsyanlar sırasında can kaybı yaşanmamıştır fakat her iki hükümet de Okinawa'da büyüyen tepkinin farkına varmıştır.¹⁵⁷ Vietnam müdahalesinin başarısızlıkla sonuçlanması ve uluslararası alanda tepki çekmesi, Asya'da bulunan diğer üslerden çekilmek zorunda kalması ve Okinawa'da da giderek artan tepkiler üzerine ABD, buradaki üsleri de kaybetmemek adına Okinawa'nın yönetim hakkını 1972'de Japonya'ya geri iade etmiştir.¹⁵⁸

1970'lerin sonlarına doğru Soğuk Savaşın yeniden tırmanışa geçmesi üzerine ABD-Japonya siyasi ilişkileri yeniden sıkılaşmaya başlamıştır. SSCB'nin 1979'da Afganistan'ı işgali ve İran'daki rehine krizi (1979-1981)¹⁵⁹ esnasında ABD'nin politikalarına destek verilmiştir. Japonya'nın bu konudaki desteği politik alanla sınırlı kalmamış, Japonya'nın artık devasa hale gelen ekonomik gücü de, ABD'nin politik çıkarlarını destekleme doğrultusunda kullanılmıştır. Japonya, SSCB'nin Afganistan'ı işgali sonucu ortaya çıkan mülteci akınını büyük oranda yüklenen ve aynı zamanda ABD ile çeşitli şekillerde müttefiklik ilişkisi içerisinde bulunan Pakistan ve Türkiye'ye, ekonomik yardımlarda bulunmuştur.¹⁶⁰

1980'li yıllarda, ABD-Japonya ilişkilerinin ekonomik boyutu da gittikçe tartışma konusu olmuştur. Japonya'nın savunma harcamalarını en alt seviyede tutarak rakip bir ekonomi haline gelmesi üzerine ABD yönetimi, Japonya'ya askeri yük paylaşımı ve Japon piyasasının ABD'ye açılması yönünde siyasi baskı uygulamaya başlamıştır. 1982-1987 yılları arasında başbakanlık yapan milliyetçi Yasuhiro Nakasone, bir yandan ticari çıkar çatışmaları nedeniyle gerilen ABD-Japonya siyasi ilişkilerini toparlamak istemiş, diğer yandan da

¹⁵⁶ Dobson vd., 2001: 92.

¹⁵⁷ Arasaki, 2014: 54; <https://www.japantimes.co.jp/life/2009/12/27/general/koza-remembered/> (erişim tarihi: 01.05.2019).

¹⁵⁸ Arasaki, 2014: 47.

¹⁵⁹ İran'da bir grubun ABD büyükelçiliğini basarak burada çalışan 52 çalışanı rehin almasıyla tırmanan kriz.

¹⁶⁰ Dobson vd., 2001: 94.

Japonya'nın askeri anlamda daha aktif bir rol üstlenmesi yönünde çalışmalarda bulunmuştur.¹⁶¹

ABD, 1990-1991 Körfez Krizi sırasında Japonya'dan askeri bağlamda destek beklemiştir, fakat bu konuda halktan destek bulamayan Japonya, yalnızca politik ve mali bakımdan destek verebilmiştir. 1990'larda SSCB'nin dağılması, ABD'nin bölgedeki askeri varlığını azaltma yoluna gitmesi ve Çin'in yükselişe geçmesi, Japonya'yı, ABD ile ittifak ilişkisinin sona erebileceği yönünde endişelendirmeye başlamıştır. Bu sebeple Japonya, Okinawa hakkında artan ABD karşıtlığına rağmen, ABD ile siyasi diyalogunu yeniden güçlendirme yoluna gitmiştir.¹⁶²

ABD-Japonya ittifak ilişkisi 2000'lerle birlikte yeni bir ivme kazanmıştır. Japonya'nın uluslararası politikada "normal" bir rol aradığı yönündeki tartışmaların temelinde de ittifak ilişkisinin niteliğinde yaşanan bu gelişmeler yatmaktadır.

11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan terör saldırıları sonucu Japonya, terörle mücadele konusunda ABD'ye hem politik, hem de Afganistan müdahalesi esnasında askeri destekte bulunmuştur. ABD'nin Irak müdahalesi konusunda ise Japonya karışık hisler besliyordu. Bu müdahalede BM tarafından üye devletlere destek vermeleri konusunda bir çağrı yapılmamıştı, bu sebeple Japonya müdahalenin yasallığından şüphe duyuyordu. Ancak ittifak bağlamında terk edilme endişesiyle destek vermek durumunda kaldı. Irak müdahalesine temkinli yaklaşılmasının bir sebebi de enerji kaynakları bakımından ithalata ve özellikle de bu bölgeye bağımlı olana Japonya'nın, Orta Doğu ve Körfez ülkeleriyle ilişkilerini bozmak istememesidir.¹⁶³

Koizumi'nin başbakanlığı süresince(2001-2006) ABD Japonya ilişkileri daha da gelişmiştir. 2006 yılında halk içinde hala daha tepki çeken askeri üslerin taşınmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.¹⁶⁴ Ağustos 2009 genel seçimlerini Japonya Demokrat Partisi'nden aday olan Yukio Hatoyama kazanmıştır. Böylelikle Japonya'da 50 yıldır süregelen LDP'nin tek parti iktidarı sona ermiştir. Japonya Demokrat Partisi seçim öncesinde dış politikada ABD merkezli yaklaşımdan çeşitlenmeye gidileceği ve tartışmalı askeri üslerin kaldırılacağı yönünde vaatlerde bulunmuştur. Fakat iktidara geldikten sonra vaatlerinin gerçekleştirilmesinin pek mümkün olmadığını farkına varmışlardır. 2010 yılında iki ülke arasında yapılan görüşmeler sonrası yerleşim merkezinde bulunması sebebiyle en çok tepki çeken Futenma Üssü'nün tam yeri ve tarihi kesin belirlenmemekle birlikte, daha kırsal bir

¹⁶¹ Dobson vd., 2001:94.

¹⁶² Brown, 1994: 329-330; Arasaki, 2014: 48; Hara, 1999: 526.

¹⁶³ Hughes, 2004: 434-439; Gönen, 2004: 136.

¹⁶⁴ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120427_us_japan , (erişim tarihi: 01.05.2019).

bölgeye taşınması konusunda anlaşılmıştır. Vaatlerini yerine getiremeyen Hatoyama Haziran 2010'da istifa etmek durumunda kalmıştır.¹⁶⁵ Hatoyama'nın ardından yine Demokrat Parti'den Yoshihiko Noda başbakan olmuştur. Noda'nın başbakanlığı döneminde, 2012 yılında, 9000 ABD askerinin Okinawa'dan çekilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. 10 bin asker ise Okinawa'da kalmaya devam edecekti.¹⁶⁶ 2012 yılında yeniden başbakan olan ve hala görevine devam eden Shinzō Abe, ABD ile ilişkileri sıkı tutmaya devam etmektedir.

3.1.2 İlişkilerin Askeri Boyutu

İşgal dönemi süresince ABD, Japonya anakarasına pek çok askeri üs konuşlandırmıştı. 1952 Antlaşması ile bu askeri üslerin tamamının Okinawa Adası'nda toplanması kararlaştırılmıştır. Askeri üsler adanın neredeyse yüzde yirmisini kaplıyordu. Askeri üslerin varlığı hem ABD karşıtı solcu gruplar hem de yeniden silahlanma taraftarı sağcı gruplar tarafından tepki çekiyordu. Bu gruplar askeri üslerin ülkeyi hedef tahtası haline getirebileceğinden de endişe ediyor, bağımsızlığın tam anlamıyla kazanılması için askeri üslerin tamamen kaldırılmasını savunuyorlardı.¹⁶⁷ Başbakan Yoshida ise ittifakı tek çare olarak görüyordu. Buradaki üslerin Japonya'yı herhangi bir dış tehdide veya iç karışıklığa karşı korumak için kullanılabileceği ifade edilmişti. Fakat ABD burada Japonya'yı kesin olarak korumaya söz vermemişti.

Mart 1954'te iki ülke arasında Öz Savunma Kuvvetlerinin desteklenmesi amacıyla temel askeri teçhizat malzemelerinin kiralanmasını öngören Karşılıklı Savunma Yardım Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma, Japonya'ya askeri teknoloji bağlamında da katkı sağlamıştır.¹⁶⁸

Kimi zaman Japon yöneticiler, 1945 yenilgisi sonrası kamuoyunda ortaya çıkan ve gittikçe güçlenen savaş karşıtı düşüncüyü, ABD'nin Japonya'nın askeri bağlamda daha fazla rol üstlenmesi için yaptığı baskılara karşı bir dayanak olarak kullanmıştır. Kimi zamansa, ABD'nin baskılarını sebep göstererek, kendisi için yararlı bulduğu politikaları uygulamaya geçirebilmek için halkın desteğini toplamaya çalışmıştır.¹⁶⁹ Bu şekilde hareket ederek Japonya'nın, esasen ülkenin ekonomik kalkınmasını ön planda tutup, hem ekonomik hem de askeri güvenlik bağlamında fayda maksimizasyonu elde etmeye çalıştığı söylenebilir.

Başbakan Nobusuke Kishi (1957-1960), ABD ile askeri ilişkilere önem vermiş ve ABD ile imzalanan 1952 Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasının daha eşit temellere

¹⁶⁵ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/05/100528_okinawa_base , (erişim tarihi: 01.05.2019).

¹⁶⁶ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120427_us_japan , (erişim tarihi: 01.05.2019).

¹⁶⁷ Gönen, 2004: 122; Arasaki, 2014: 46.

¹⁶⁸ Gönen, 2007: 90.

¹⁶⁹ Dobson vd., 2001: 121.

oturtulmasında önemli rol oynamıştır. Diğer yandan Japonya'nın kendi askeri kapasitesinin geliştirilmesine de önem vermiştir. Öyle ki; bir konuşmasında Japonya'nın savunma amaçlı nükleer silah bulundurmasının anayasayı ihlal etmeyeceğinden söz etmiştir. Silahlanma konusunda ve güvenlik antlaşmasının yenilenmesi esnasındaki tutumu sebebiyle istifa etmek zorunda kalan Kishi'nin yerine, daha ılımlı bir politika takip eden Ikeda gelmiştir. Ikeda, bir yandan ekonomiyi canlandırarak halkın desteğini almış, diğer yandan yavaş yavaş ABD ile askeri ilişkileri geliştirmeye çabalamıştır. Ikeda'nın görev süresince askeri personel sayısında artışa gidilmiş ve ABD'den yeni füze temin edilmiştir.¹⁷⁰

Başbakan Satō (1964-1972), ABD'ye Vietnam müdahalesi esnasında tam politik destek vermiş, ancak halkın askeri işbirliğine destek vermemesini sebep göstererek, askeri bağlamda destek sağlamamıştır. Ocak 1968'de ise "Üç Anti-Nükleer Prensibi", yani nükleer silah üretmeme, elde etmeme ve Japonya sınırlarına girişine izin vermememe şeklindeki politika kabul edilmiştir. Bu politika, Okinawa'daki askeri üslerin varlığı sebebiyle ayrıca bir önem kazanmaktadır. 1969 yılında, Okinawa'nın idari yetkisinin 1972 yılında Japonya'ya, diğer Japon adalarıyla aynı statüye sahip olarak geri verilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Böylelikle ABD, Okinawa'nın idaresinin iadesinin ardından nükleer silahlarını buradan çekmek durumunda kalmıştır, ancak bu prensiplerin çiğnendiği yönünde tartışmalar varlığını sürdürmektedir.¹⁷¹

1968 yılında ABD'nin Vietnam'dan çekilmeye karar vermesi ve 25 Temmuz 1969'da ABD Başkanı Richard Nixon'ın, müttefiklerinin savunmaları için kendilerinin daha fazla çaba göstermesi gerektiği yönündeki açıklaması, Uzakdoğu'daki güvenlik dengesini önemli ölçüde etkiledi. Japonya'da da bir yandan ABD tarafından terk edilme korkusu, diğer yandan da daha aktif bir güvenlik politikası izlenmesi gerektiği yönünde tartışmalar ortaya çıkmıştır.¹⁷²

21 Kasım 1969 tarihinde Başkan Nixon ve Başbakan Eisaku Satō arasında 1970'de süresi dolacak olan güvenlik antlaşmasının yenilenmesi için görüşme yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda yayınlanan bildirge ile 1960 Antlaşmasının olduğu gibi devam etmesine karar verilmiştir.¹⁷³

Nixon'ın müttefiklerinden savunmaları için daha fazla çaba harcamaları gerektiği yönündeki açıklamaları 1970'lerle birlikte Japonya'da da daha aktif bir güvenlik politikası izlenmesi yönünde tartışmalara yol açmıştı. Ocak 1970'de Japon Savunma Ajansı Genel Müdürü Yasuhiro Nakasone Japonya'nın "otonom savunma" stratejisini benimsemesi

¹⁷⁰ Dobson vd., 2001: 124.

¹⁷¹ Dobson vd., 2001: 125.

¹⁷² Gönen, 2004: 129; Izumikawa, 2010: 143.

¹⁷³ Gönen, 2007: 126.

gerektiğini öne sürdü. Bu strateji o dönemde büyük tepki çekti ve bir süre sonra Nakasone'nin görevden alınmasıyla sonuçlandı. Fakat Nakasone'nin bu teklifinin Japonya için bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Bu tarihten sonra Japonya tamamen otonom olmasa da ABD ile ittifakı çerçevesinde daha aktif bir rol üstlenmeye çabalamıştır.¹⁷⁴

1970'lerdeki gelişmeler (ABD'nin Vietnam ve bölgedeki diğer askeri üslerden çekilmesi, 1973 petrol krizi, SSCB'nin Japonya etrafında silahlanması) Ekim 1976'da Ulusal Savunma Programı'nın belirlenmesini ve ABD ile 1978'de Savunma İşbirliği Kılavuz Belgesinin imzalanmasını sağladı. İlk defa Savunma İşbirliği Kılavuz Belgesinde, sadece Japonya'da değil çevresinde de silahlı bir çatışma çıkması durumunda yapılacak işbirliğinin ölçüsü ve yöntemi belirlenmiştir. Ulusal Savunma Programında ise askeri harcamalar için GSMH'nin yüzde biri en üst sınır olarak belirlenirken, ABD ile işbirliği vurgulanmıştır.¹⁷⁵

1980'lerde ABD'de, Japonya'nın askeri rolünün arttırılması ve Okinawa'daki ABD üslerinin varlığının sürdürülebilmesi için daha fazla mali katkı yapması gerektiği yönünde eleştiriler yapılmaya başlanmıştır. ABD, uluslararası güvenliğin sağlanması için GSYH'sının yaklaşık yüzde altısını askeri harcamalara ayırırken, Japonya'nın savunma harcamaları yüzde biri aşmıyordu.¹⁷⁶ Böylelikle Japonya bir yandan savunma harcamalarını minimum düzeyde tutarken diğer yandan kalkınmasına ağırlık vererek teknolojik ve ekonomik bakımdan hızla güçlenerek bu alanlarda ABD'ye rakip olabilecek düzeye gelmişti. Bu yönde artan ABD baskısı ve SSCB'nin askeri faaliyetlerini arttırması, Japonya'nın daha aktif bir askeri politika takip edebilmesini sağlamıştır. Japonya, askeri üsler için maliyet paylaşımına gitmiş ve Japonya'nın askeri bütçesinin yüzde onu, Japonya'daki ABD askeri üslerine ayrılmıştır. Aynı zamanda iki ülke askeri kuvvetleri arasında ortak tatbikatlar da gerçekleştirilmeye başlanmıştır.¹⁷⁷ Japon Savunma Ajansı eski Genel Müdürü Nakasone, 1982-1987 yılları arasında başbakanlık yapmış, ABD firmalarının Japon pazarına daha rahat erişimi için çalışmalarda öncü rol oynamıştır. O dönemde bu konuda muhalefet çok olsa da 1947 Anayasasının yeniden düzenlenmesi için çalışmalarda da bulunmuştur. Savunma bütçesinin, askeri personelden çok askeri teçhizat elde edilmesine ayırmış ve 1987 yılında savunma bütçesi için belirlenen yüzde bir üst sınırını aşmıştır.¹⁷⁸

ABD, 1990-1991 Körfez Krizi esnasında, Japonya'dan uluslararası güvenliğe daha fazla katkı sağlaması yönünde talepte bulunmuştur. ABD'nin öncülüğünde otuz ülkenin fiilen

¹⁷⁴ Izumikawa, 2010: 143.

¹⁷⁵ Drifte, 1992: 79; Dobson vd., 2001: 127.

¹⁷⁶ Gönen, 2004: 131.

¹⁷⁷ Dobson vd., 2001: 127-129; <https://www.britannica.com/biography/Nakasone-Yasuhiro> (erişim tarihi: 01.05.2019).

¹⁷⁸ Dobson vd., 2001: 130.

dahil olduğu bu müdahalede ABD, Japon Öz Savunma Kuvvetleri'nin de (Japanese Self Defense Forces-JSDF) askeri personel desteği sağlamasını istemiştir. Fakat Japonya'da 1947 Anayasası'nın yalnızca ülkenin savunması için silahlı kuvvet bulundurmasına izin verdiği şeklinde yorumlanması sebebiyle bu istek büyük tepki çekmiştir. Japonya bu krize en iyi kullandığı diplomasi aracı olan ekonomik yardımla cevap vermiş ve krize müdahalede bulunan uluslararası kuvvetlere 13 milyar \$ mali destek vermiştir. Fakat Japonya'nın bu hareketi yeterli görülmemiş ve hem ABD hem de diğer devletler tarafından “çek defteri diplomasisi” izlediği yönünde eleştirilere maruz kalmıştır.¹⁷⁹ Bu eleştiriler Japonya'ya, askeri kuvvetlerini deniz aşırı operasyonlara göndermesinin, uluslararası barışı zedeleyeceğini değil, tam aksine uluslararası barışı koruma konusunda sorumluluk üstlenebileceğini göstermiştir.

ABD Savunma Bakanlığının 1990 ve 1992'de yayınladığı Doğu Asya Strateji Raporlarına göre, Asya'da kalan ABD askerlerinin bölgeden iki aşamada çekileceği ifade edilmiştir. Nitekim bu raporların ardından Filipinler'deki ABD askeri varlığına son verilmiştir ancak Kore Yarımadası'nda devam eden belirsizlik sebebiyle, Güney Kore'deki askeri varlığa son verilmemiş, buradaki askeri varlığın devamı 1995 raporunda onaylanmıştır.¹⁸⁰

1994-1995 yıllarında Kuzey Kore'nin füze denemeleri, 1995-1996 Tayvan Boğazı Krizi sonrası, ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmasının temelini oluşturan tehdit algılamasında SSCB'nin yerini ÇHC ve Kuzey Kore almıştır. ABD Başkanı Bill Clinton ve Japonya Başbakanı Ryūtarō Hashimoto arasında gerçekleştirilen zirve sonrasında, 7 Eylül 1997'de yayınlanan ve Mayıs 1999'da mecliste onaylanan, “Japonya-ABD Ortak Bildirisi: 21. Yüzyıl İçin İttifak” belgesi ile ittifakta Japonya'nın rolünün artırılması amaçlanmıştır. Ayrıca ittifak, sadece Japonya savunması için değil, yakın çevrede ortaya çıkabilecek karışıklıklara da cevap verebilecek nitelikte geliştirilmeye başlanmıştır. Başlangıçta Japonya'nın bazı komşuları tarafından ABD-Japonya ittifakı, Japonya'da militarizmin yeniden canlanmasına engel olan bir oluşum olarak görülürken, 1997 yenilemesiyle birlikte Japonya'da militarizmi destekleyen bir oluşum olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁸¹

11 Eylül 2001'de ABD'de düzenlenen ve 2996 kişinin yaşamını yitirdiği terör saldırılarının ardından Japonya Başbakanı Junichirō Koizumi, 12 Eylül sabahı yayınladığı resmi bir yazıyla saldırıyı kınamış ve hükümetinin, uluslararası terörizmle mücadelede ABD ve diğer devletlerle işbirliği içinde bulunacağını belirtmiştir. Hükümet, 5 Ekim 2001'de meclise Anti-Terörizm Özel Önlemler yasa tasarısını sunmuş ve Öz Savunma Kuvvetleri'nin terörizme karşı operasyonları desteklemede görev alabilmesi için Öz Savunma Kuvvetleri

¹⁷⁹ Brown, 1994: 329-330.

¹⁸⁰ Hara, 1999: 527.

¹⁸¹ Hughes, 2009: 844; Hara, 1999: 529; Gönen, 2004: 134; Dobson vd., 2001: 133.

Yasasında değişiklik yapılmasını talep etmiştir. Öneri 29 Ekim 2001’de yasalaşmıştır.¹⁸² Hükümet bu yasaya dayanarak deniz kuvvetlerine ait altı gemi ve sekiz uçağı 1500 personel ile birlikte, Afganistan müdahalesine katılan ABD ve diğer devletlere lojistik yardım yapmak üzere Hint Okyanusu’na göndermiştir.¹⁸³

Japonya’nın bu müdahaleye destek vermesinde üç sebep olduğu görülmektedir. Bunlardan Japonya için belki de en önemlisi ittifakın yara almasını engellemektir. İkinci sebep 1990-1991 Körfez Krizi süresinde “çek defteri diplomasisi” izlediği yönünde uluslararası eleştiriye maruz kalan Japonya’nın uluslararası barışa katkısını göstermektir. Son sebep ise 1995 yılında Tokyo metrosunda yaşanan terör saldırısı sebebiyle teröre karşı savaş söyleminin Japon kamuoyunda büyük destek görmesi olmuştur.¹⁸⁴

ABD’nin Irak müdahalesi konusunda Japonya karışık hisler besliyordu. Bu müdahalede BM tarafından üye devletlere destek vermeleri konusunda bir çağrı yapılmamıştı, bu sebeple Japonya müdahalenin yasallığından şüphe duyuyordu. Ancak ittifak bağlamında terk edilme endişesiyle destek vermek durumunda kaldı. Yine de Öz Savunma Kuvvetleri birliklerinin Irak’a gönderilmesi için, 2003’te BM’de Irak’ta yeniden inşa çalışmaları için karar alınmasını ve çatışmaların sonlanmasını beklemiştir.¹⁸⁵

Abe dönemi süresince, Kuzey Kore’nin nükleer denemeleri ve ÇHC’nin şeffaflıktan uzak ve yüksek askeri harcamaları sebebiyle ABD ile ittifak ilişkisi güçlü bir şekilde devam ettirilmiştir. Futenma Askeri Üssü personelinin, daha kırsal bir bölge olan Henoko’da yeni yapılacak üsse taşınması için 2019’un başında yapılan referandumda Okinawa halkının yaklaşık yüzde yetmişi bu yer değiştirmeye karşı çıkmıştır. Fakat hükümet Henoko’da yapım çalışmalarına devam etmektedir.¹⁸⁶

3.1.3 İlişkilerin Ekonomik Boyutu

Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD, ekonomik olarak güçlü ve kendi politikalarına destek verecek bir Japonya’nın, zayıf bir Japonya’dan, bölgedeki çıkarlarına daha iyi hizmet edeceğini düşünmüş ve Japonya’yı ticari ve mali alanlarda desteklemiştir. Japonya’nın temel ihtiyaçları ticaret yoluyla ABD’den karşılanmaya başlanmış ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi gitgide artmıştır.¹⁸⁷ Mart 1954’te de iki ülke arasında Öz Savunma Kuvvetlerinin desteklenmesi amacıyla temel askeri teçhizat malzemelerinin kiralanmasını öngören Karşılıklı

¹⁸² Gönen, 2004: 135.

¹⁸³ Gönen, 2004: 136.

¹⁸⁴ Hughes, 2004: 431-432.

¹⁸⁵ Hughes, 2004: 434.

¹⁸⁶ <https://www.theguardian.com/world/2019/feb/24/okinawa-referendum-rejects-new-us-military-base-but-abe-likely-to-press-on> , (erişim tarihi: 01.05.2019).

¹⁸⁷ Okita, 1974: 717.

Savunma Yardım Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma, Japonya'ya askeri teknoloji bağlamında da katkı sağlamıştır.¹⁸⁸

Askeri güvenlik bakımından ABD'ye bağımlı hale gelen Japonya da, ülkenin toparlanabilmesi için ekonomik kalkınma politikalarına öncelik vermiştir. ABD ile ittifak ilişkisi sayesinde askeri harcamalarını en alt seviyede tutabilen Japonya, tüm dikkatini teknoloji ve sanayisini güçlendirmeye verebilmiştir. Bu sayede, ilk dönemlerde taklit ve düşük kaliteye sahip olarak görülen Japon ürünleri, kısa sürede yüksek kaliteye sahip ürünler olarak pek çok alıcı bulmaya başlamıştır. Esasen ABD, Japonya'nın ekonomisini kalkındırmak isterken, Japonya'nın kendisine rakip olabilecek duruma gelmesini planlamamıştı, askeri ve siyasi bağlamda da olduğu gibi Japonya'ya ikincil ülke konumunda bir rol planlanmıştı.¹⁸⁹ Dolayısıyla ABD'nin beklentisinin ötesinde bir ekonomik kalkınma gerçekleştiren Japonya ile ABD arasında bir takım ekonomik gerginlikler çıkması kaçınılmaz olmuştur.

1950'li yıllarda başlatılan kalkınma hamleleri sayesinde iki ülke arasındaki ticaret hacmi gitgide artarken, Japonya'nın ABD'ye ihraç ettiği ürünlerin niteliğinde büyük değişiklikler gerçekleşmiştir. Japonya ABD'ye, 1960'lı yıllarda tekstil ürünleri, 1970'lerde renkli televizyonlar ve 1980'lerde arabalar ihraç etmeye başlamıştır. ABD'den Japonya'ya ithalat da gitgide azalırken, yine ürünlerin niteliğinde büyük değişimler meydana gelmiştir. ABD'den en çok ithalat, askeri teçhizat ithalatı olmak üzere, henüz Japonya'nın bağımsızlığını kazanmadığı 1950 yılında gerçekleşmiş ve toplam ithalatının yüzde 44'ünü oluşturmuştur. 1998 yılına gelindiğindeyse, Japonya'nın ABD'den ithalatının büyük bir kısmı tarım ürünleri ve hammaddelerden oluşmaktayken, ABD'nin Japonya'dan ithalatının tamamına yakını nihai ürünlerden oluşmaktaydı. Başlangıçta, ABD-Japonya ticari ilişkilerinde fazla veren taraf ABD iken, 1965 yılından itibaren bu durum Japonya lehine değişmiştir.¹⁹⁰

Japonya'nın bu ekonomik başarısında, ürünlerin kalitesinin artmasının yanı sıra, korumacı ekonomi politikalarının da önemli etkileri olmuştur. Üretim kalite ve kapasitesini arttırdıkça Japonya, bir yandan ihracata ağırlık vermiş, diğer yandan yabancı firmaların kendi pazarına girmesini zorlaştırarak, ülke içinde de yerli firmaların rekabet gücünü korumuştur. Japonya'nın bu yaklaşımı, ABD firmaları ve yöneticileri tarafından tepki çekmiş ve ABD yöneticilerinin zaman zaman bu konuda Japonya'ya siyasi baskı uygulamasına neden olmuştur. Şartlar gereği ABD ile bağıını zedelemek istemeyen Japon yöneticileri, ABD'nin bu

¹⁸⁸ Gönen, 2007; 90.

¹⁸⁹ Dobson vd., 2001: 101.

¹⁹⁰ Dobson vd., 2001:103.

baskılarına boyun eğerek “Gönüllü İhracat Sınırlamaları” adı altında bir takım sınırlamalar getirirler de, Japon firmaları fabrikalarını ABD’ye taşıyarak ya da Doğu Asya’da “fırlatma platformları” oluşturarak bu sınırlamalardan kurtulmaya çalışmışlardır.¹⁹¹

1980’lerde Japon Yeni’nin değerinin yükselmesi ve alıcı ülkelerin alım gücünün düşmesine neden olması sebebiyle, Japon firmalarının ihracatını kötü yönde etkilemiştir. Buna çare olarak firmalar fabrikalarını, iş gücünün ve maliyetin daha ucuz olduğu ülkelere taşımışlardır. Bu dönemde Japonya’nın doğrudan yatırımlarının yaklaşık yüzde 24’ü ABD’ye yapılmıştır.¹⁹²

1980’lerde gitgide artan ABD baskısı üzerine, Japonya’nın askeri gücünü arttırması gerektiğini savunan, ve 1982-1987 yılları arasında başbakanlık yapan Nakasone, savunma harcamalarında maliyet paylaşımı ve ABD firmalarının Japon pazarına daha rahat erişimi için girişimlerde bulunmuştur, yine de ABD bu girişimleri yeterli bulmamıştır.¹⁹³

ABD tarafından gelen bir diğer karşı hamle de, Ağustos 1988’de kabul edilen ve Başkan’a, yabancı ticari girişimlerden ekonomik tehdit algılanması durumunda doğrudan karşı yaptırımlar uygulanması yetkisini veren, Geniş Kapsamlı Ticaret ve Rekabet Gücü Yasası’nın (Omnibus Trade and Competitiveness Act) kabulü olmuştur. 1994 yılında, iki ülke arasındaki ticari gerginlikleri çözmek adına Çift Taraflı Ticaret Çerçeve Görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Clinton yönetimi, otomobil ithalat tarifelerinin yüzde 100’e çıkarılabileceği yönünde baskılarda bulunsa da, Japon yönetimi ilk defa bu baskılara boyun eğmemiştir.¹⁹⁴

1990’ların sonlarına doğru iki ülke arasındaki ticari gerginliklerde azalma gözlemlenmiştir. Bu durumda ABD ekonomisinin yeniden yükselişe geçerken, Japonya ekonomisinin tam tersine durgunluğa girmesi etkili olmuştur. ABD’nin toplam dış ticaret açığında azalma olmamıştır, ancak bu ticaret açığında Japonya ile ticaretinin payı düşmüş, ÇHC ile olan ticaret açığı ise gittikçe artmaya başlamıştır.¹⁹⁵

1990’lar itibariyle yükselişe geçen ve yakın zamanda Japonya’yı da geçip dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline gelen Çin’in, ABD ve Japonya arasındaki ilişkiyi askeri ve siyasi bağlamda etkilediği kadar ekonomik bağlamda da etkilediği gözlemlenmektedir.

¹⁹¹ Beasley, 1999: 260.

¹⁹² Beasley, 1999: 260; Dobson vd., 2001: 108-109.

¹⁹³ Hughes, 2009: 846.

¹⁹⁴ Dobson vd., 2001: 106.

¹⁹⁵ Satake, 2000: 25.

3.2 Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Tayvan ile İlişkiler

Japonya'nın Çin anakarası ve Tayvan Adası ile ilişkileri, ABD ile ilişki kurmasından çok daha önce başlamış olsa da, 1945 sonrası dönemde Japonya-ÇHC-Tayvan ilişkilerinin, Japonya-ABD ilişkilerinden etkilendiği, ancak ilişkileri etkileyen tek etmenin ABD olmadığı apaçıktır. Çalışmanın ilk bölümünde değinildiği üzere, her türlü güvenlik tehdidi, uzun mesafelerden kısa mesafeleri daha çabuk etkisi altına almaktadır. Bu durumda Japonya, pasifist politikasını sürdürebilmek istiyorsa, hemen yanı başında bulunan ÇHC ve Tayvan ile ilişkilerinde çok dikkatli davranmalıdır.

3.2.1 İlişkilerin Siyasi Boyutu

Çin'de milliyetçi ve komünist grupların çatışmasının ardından ABD, Tayvan Adası'na sığınan milliyetçi grubu korumak için yedinci filosunu Çin kıyılarına göndermiştir. 1949 yılında Çin anakarasında Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan'da da Çin Cumhuriyeti kurulmuştur. İngiltere, hem koloni döneminden gelen bağları ile ekonomik çıkarlarını gözeterek hem de komünist Çin'in Batı ile yakın ilişki kurmasının, SSCB'yi de Batı'ya yaklaştırmasını umarak ÇHC hükümetini Çin halkının yasal temsilcisi olarak kabul etmişti. ABD ise ideolojik çatışma sebebiyle Tayvan'daki hükümeti tanımış ve diplomatik ilişki kurmuştur. Japonya, Çin anakarasında mevcut doğal kaynaklara ve pazara daha rahat erişim sağlayabilmek için Çin ile diplomatik ilişki kurmak istese de ABD ile ittifak ilişkisi sebebiyle Tayvan'daki hükümeti tanımak zorunda kalmıştır. San Francisco Konferansı'na çağırılmayan Tayvan hükümeti ile barış antlaşması 28 Nisan 1952'de imzalanmıştır.¹⁹⁶

Çin bölge ülkeleriyle olan sınır problemlerinde uzlaşmaya gitmemiştir. Ancak bölgedeki düzeni bozmamak ve tepki çekmemek için bu sorunları şimdilik rafa kaldırmıştır. Fakat sınır problemleri olarak değil, iç meseleler olarak görülen Hong Kong, Macau ve Tayvan meseleleri gündemden hiç düşmemiştir. Tayvan'ın Çin'e katılması ve bunun uluslararası alanda nasıl kabul ettirileceği, Çin dış ve güvenlik politikasının en önemli meselesi haline gelmiştir. Pekin hükümeti diğer devletlerden şunları istemiştir;¹⁹⁷

- Sınır problemlerini ertelemeyi,
- Tek Çin politikasının benimsenmesini ve Tayvan'ın, Çin'in ayrılmaz bir parçası olduğunun kabulünü,
- Tayvan ile diplomatik ilişki kurmamalarını,
- Tayvan'ın uluslararası örgütlere devlet statüsünde kabul edilmesinin engellenmesini,

¹⁹⁶ Hara, 1999: 519-523; Gönen, 2007: 102.

¹⁹⁷ Jerdén ve Hagström, 2012: 225.

- Tayvan'a silah satılmamasını.

1950'lerin ortalarına doğru Çin Komünist Partisi(ÇKP) yerini sağlamlaştırdıktan sonra iç ilişkilerinde Japonya'yı eleştiren bir tutum takındı. Ancak savaşa götüren politikaların sorumlusu olarak askeri-yönetici eliti tutup, halkı hedefe koymayarak, Japonya'dan tanınma beklemiştir.¹⁹⁸ 1960'lara gelindiğinde Asya'da Soğuk Savaş, iki kutuplu düzenden, ABD-SSCB-ÇHC üç kutuplu düzenine doğru değişim yaşamıştır. Bunun sebebi 1950'lerin ortalarında Çin-Sovyet çatışmasının derinleşmesi ve 1964'de Çin'in nükleer güç sahibi devletler arasına katılması olmuştur. Bu tarihten itibaren Çin, ABD'nin Asya politikasında merkezi önem teşkil eden devletlerden biri olmuştur.¹⁹⁹ 1960'da ABD-Japonya Karşılıklı İşbirliği ve Güvenlik Antlaşmasının imzalanmasını Çin tepkiyle karşılamış ve kendisini çevrelemek için bir strateji olarak algılamıştı. Antlaşmanın mecliste onaylanmasını sağlayan Başbakan Kishi'nin istifa etmesinden sonra gelen Ikeda hükümeti, dış ilişkilerde daha uzlaştırmacı bir tutum sergilemiştir. Sovyetlerle arasının giderek açılması ve nihayet 1969'da Çin ile Sovyet Rusya arasında Zhenbao Adası üzerine anlaşmazlık çıkması üzerine Çin, ABD ve Japonya ile yakınlaşmayı seçmiştir.²⁰⁰

Nixon, 15 Temmuz 1971'de yaptığı bir açıklamada Başbakan Chou En-Lai' in (Zhou Enlai) kendisini, Çin'i ziyarete davet ettiğini ve bu daveti memnuniyetle karşıladığını açıklamıştır. ABD'nin Çin'e yaklaşma stratejisinin ardında ise Vietnam'da yaşadığı başarısızlık ve SSCB ile Çin'in arasını bozma isteği yatmaktaydı. Bu açıklamanın ardından ÇHC, 25 Ekim 1971'de Çin halkının yasal temsilcisi olarak, BM'e ve BM Güvenlik Konseyinin daimi üyeliğine kabul edilmiş ve Tayvan üyelikten çıkarılmıştır.²⁰¹ Nixon, Çin'i 21-28 Şubat 1972'de ziyaret etmiştir. 28 Şubat'ta yayınlanan bildiri ile ilişkilerin normalleştirilmesi kararlaştırılmıştır. ABD bu bildiri ile Tayvan'ın, Çin'in bir Parçası olduğunu kabul etmiş, meselenin barışçıl yollarla çözüme ulaştırılması şartıyla buradaki birliklerini azaltmayı taahhüt etmiştir. 1960'lı yıllarda Japonya ile ABD arasında önemli dış politika konularında iletişim kurma gelenek haline gelmişti, ancak Nixon Çin ile ilişkilerini normalleştirme niyetinde olduğunu, dış basına sızma endişesiyle Japon hükümetine bildirmemişti. Bu yüzden Nixon'ın bu hareketi Japon hükümetinde şok etkisi yaratmıştır. Fakat Çin ile ilişkilerin normalleştirilmesi, yalnızca müttefiki ABD'nin bu yöndeki politikası sebebiyle değil, Japonya ekonomisinin kalkınması ve büyümesi için gerekli hammadde ve pazarın Çin'de bulunması sebebiyle de önem taşımaktaydı. 25-30 Eylül 1972'de Başbakan

¹⁹⁸ Kawashima, 2015: 33.

¹⁹⁹ Hara, 1999: 524.

²⁰⁰ Kawashima, 2015: 34; Gönen, 2007:153.

²⁰¹ Armaoğlu, 1993: 586; Hara, 1999: 524.

Tanaka'nın Çin'e ziyareti sonrası yayınlanan bildiri ile iki ülke arasındaki ilişkiler normalleştirilmiştir. Bunun üzerine Japonya'nın Tayvan'ın başkenti Taipei'de bulunan elçiliği kapatılmış ve bunun yerine Pekin'de elçilik açılmıştır.²⁰² ABD ve Japonya ile ilişkilerin normalleşmesiyle birlikte Çin, ABD-Japonya ittifakına, Japonya'da militarizmin yeniden yayılmasını engelleyecek bir oluşum olarak bakmaya başlamıştır.²⁰³

Japonya'nın bağımsızlığını kazandığı 1952 yılından, Çin ile ilişkilerin normalleştirildiği 1972 yılına kadar iki ülke arasında ilişkiler ekonomi ve politikanın birbirinden ayrı tutulması ilkesi çerçevesinde gelişmiştir. Bu yıllarda Çin ile diplomatik ilişki kurulmazken, ekonomik ilişkiler resmi olmayan kanallardan devam etmiştir. Bu sebeple pek çok uluslararası ilişkiler uzmanı tarafından iki ülke arasındaki bu dönem, “soğuk politika, sıcak ekonomi” dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu dönem süresince Tayvan ile ilişkiler ise hem siyasi hem de ekonomik bağlamda gelişmekteydi. 1972'de Çin ile ilişkilerin normalleştirilmesiyle, Japonya ile Tayvan arasındaki diplomatik bağ kopmuş ve fakat iki ülke arası ilişkiler resmi olmayan kanallardan gelişmeye devam etmiştir. Çin ile ilişkiler normalleştirilirken Japon politikacılar arasında buna karşıt gruplar yok değildi. Sürekli olarak Çin karşıtı söylemleriyle gündeme gelen Shintarō Ishihara ve bir grup LDP üyesi politikacı 1973'te Seirankai yani Mavi Fırtına Topluluğu'nu kurmuştur. Bu grubun baskılarıyla, Çin ile barış antlaşması imzalanırken, ÇHC'nin “Tek Çin” politikası kabul edilmemiş, Japonya bu politikayı anlıyor ve saygı gösteriyor denilmiştir.²⁰⁴ Barış antlaşmasında kullanılan bu ince dil Japonya'ya Tayvan politikasında esneklik sağlamıştır.

1970'lerde Çin ve Japonya arasında başlayan bu yakınlaşmanın bir diğer sebebi de, Çin'de gerçekleşen Kültür Devrimidir. 1976'da Deng Xiao Ping gücü ele almış ve 1978'de Reform ve Açıklık Politikası başlatmıştır. Bu gelişmenin ardından 12 Ağustos 1978'de Japonya ile Çin arasında Barış ve Dostluk Antlaşması imzalanmıştır.²⁰⁵

1978'de Çin ile barış antlaşması imzalanırsa da, bundan sonraki dönemde hiç sorun yaşanmamış değildir. 1970'lerin sonları ve 1980'lerde iki ülkede milliyetçi duyguların ve geçmişin etkisiyle çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlardan biri Japon başbakanlar ve üst düzey devlet yetkililerinin Yasukuni Tapınağı'na gerçekleştirdiği resmi ziyaretlerdir. Yasukuni Tapınağı esasen 1872 yılında savaşta hayatını kaybeden, asker, doktor, hemşire gibi personelin anısına inşa edilmişti. II. Dünya Savaşı sonrasında da neredeyse tüm Japon başbakanlar bu tapınağa resmi ziyaretler gerçekleştirmişti ancak bu ziyaretler o dönemde

²⁰² Armaoğlu, 1993: 587-588; Gönen, 2007: 156-157.

²⁰³ Smith, 2009: 243.

²⁰⁴ Sun, 2007: 799.

²⁰⁵ Gönen, 2007: 158; Kawashima, 2015: 34.

sorun teşkil etmemiştir. Ancak 1978’de tapınak görevlileri gizlice on dört II. Dünya Savaşı suçlusunun naaşını buraya taşımışlardır. Bundan sonra Yasukuni Tapınağı’na yapılan resmi ziyaretler hem Çin hem de Güney Kore yönetimlerinden tepki çekmeye başlamıştır.²⁰⁶

1978 yılında Japonya ile ABD arasında Savunma İşbirliği Kılavuz Belgesi yayınlanmış ve burada sadece Japonya’nın güvenliğinden değil, Japonya çevresinin güvenliğinden de söz edilmişti. Nisan 1979’da ABD Kongresi, Tayvan İlişkileri Yasası’nı onaylamıştır. Bu yasada, Tayvan ile ilişki kurulabilir, savunma için silah sağlanabilir ayrıca Tayvan sorununun çözümü için herhangi barışçıl olmayan bir yönteme başvurulması ABD için büyük endişe kaynağıdır denmekteydi.²⁰⁷ Bu adımlardan sonra Çin, ABD-Japonya ittifakının, Tayvan meselesinde bir araç olarak kullanabileceğini düşünerek yeniden endişeyle yaklaşmaya başlamıştır.

İlişkiler Eylül 1982’de ilk ders kitabı tartışmasıyla ilişkiler yeniden gerilmiştir. Japonya Eğitim Bakanlığının tarih dersi kitaplarında, II. Dünya Savaşı ve öncesi dönemde Japonya’nın yayılmacı tutumunu hafifletmeye ve meşrulaştırmaya yönelik düzenlemeler yapması hem Çin hem de her iki Kore hükümeti ve kamuoyundan tepki toplamıştır. 1937 Nanking Olayında hayatını kaybeden Çinlilerin sayısının kaldırılması, Japon ordusunun Asya’daki faaliyetleri anlatılırken istila, saldırı kavramının ilerleme kavramı ile değiştirilmesi, Kore’nin ilhakının zor kullanılarak değil istek üzerine gerçekleştiğinin belirtilmesi, Asya’daki yayılma faaliyetlerinin esas amacının Asya’yı Batı sömürgesinden kurtarmak olduğu gibi ifadeler bu ülkelerde milliyetçi grupların büyük çaplı protestolarına neden olmuştur.²⁰⁸ Çin hükümeti de bu gelişmeleri Japonya’da militarizmin yeniden canlanması olarak yorumlamıştır. Eylül 1982’de Başbakan Suzuki’nin Pekin’i ziyareti sırasında tarih kitaplarının yeniden gözden geçirileceği ve ekonomik yardımlar yapılacağı yönündeki vaadiyle gerilimin dozu düşmüştür.²⁰⁹ 15 Ağustos 1985’te Japonya’nın uluslararası güvenlik konusunda geniş bir rol üstlenmesi yönünde çalışmaları olan Başbakan Nakasone’nin Yasukuni Tapınağı’na resmi bir ziyaret yapması, 1986 yılının ortalarında yeniden ortaya çıkan tarih dersi kitapları meselesi ve 1987 yılında Japonya’nın savunma harcamalarının, GSYH’nın yüzde birini geçmesi gibi olaylar nedeniyle ilişkiler yeniden gerilmiştir.²¹⁰

1989 yılına gelindiğindeyse Çin’in, yalnızca Japonya ile değil pek çok ülkeyle ilişkilerinin bozulmasına neden olan bir olay meydana gelmiştir. 3-4 Haziran’da Tiananmen Meydanı’nda, demokratik reform taleplerinde bulunan ve çoğunluğunu öğrencilerin

²⁰⁶ Samuels, 2007: 130-131.

²⁰⁷ Sun, 2007: 793.

²⁰⁸ Gönen, 2007: 159; Gordon, 2003: 297-298.

²⁰⁹ Gönen, 2007: 160.

²¹⁰ Gönen, 2007:161; Drifte, 1990: 190.

oluşturduğu gruplar tarafından protesto gösterileri başlamıştır. Reform taleplerinin rejimin meşruiyetinin sorgulanmasına yol açacağı gerekçesiyle bu protestoları çok tehlikeli bir hareket olarak görmüş ve orduyu kullanarak bu hareketi zorla bastırmıştır. Bu esnada yüzlerce sivil hayatını kaybetmiş ve binlercesi de tutuklanmıştır. Tarihe Tiananmen Katliamı olarak geçen bu olayın ardından pek çok devlet Çin'i ekonomik yaptırımlarla cezalandırma ve yalnızlaştırma politikası uygulamaya başlamıştır.²¹¹ Japonya da bu devletlerle birlikte hareket ederek yaptığı ekonomik yardımları askıya almıştır. Fakat Çin'in tamamen izole edilmesinin, daha saldırgan bir tavır takınmasına yol açacağını ve coğrafi yakınlığı sebebiyle bu durumdan olumsuz etkileneceğini düşünen Japon yöneticiler, Çin'in çeşitli uluslararası örgütlere katılımını destekleme yoluyla yeniden uluslararası sisteme dahil olmasına yardımcı olmuştur.²¹²

Tiananmen Meydanı Olayı, Japon kamuoyunun Çin'e bakışını büyük oranda etkilemiştir. Diğer bir yandan, 1986'da Tayvan'da başlayan demokratikleşme hareketleri, Japon kamuoyunun Tayvan'a daha olumlu yaklaşmasını sağlamıştır.²¹³ Bu dönemde Tayvan da Japonya ile yakınlaşma çabası içerisinde olmuştur.

Tayvan'da milliyetçilik düşüncesi esas olarak Japon işgal döneminde ortaya çıkmıştı ve o dönemdeki söylem Tayvan'ın bağımsızlığının kazanılması değil, "anakara" ile yeniden birleşmek idi. 1949'da Kuomintang Partisi tarafından kurulan hükümet anakara ile birleşmeyi arzulamasa da, Japonya'ya olumlu bakmamaktaydı ve iç politikada Japon karşıtı bir tutum izliyordu.²¹⁴ Tayvan'ın Japonya'ya bakışını değiştiren iki önemli etken olmuştur. Bunlardan ilki politiktir. Tayvan, Japonya'nın da birleşmeden yana olmadığını göz önünde bulundurarak, Japonya ile coğrafi bağlantısının olduğunu vurgulamakta ve Çin ile birleşmemek için Japonya ile ilişkisini sıkı tutmak istemektedir. İkinci neden ise, Tayvan'ın Japon işgalinde kaldığı süre boyunca Japonya'nın dolaylı asimilasyon politikaları ile yetiştirilmiş neslin yönetime gelmesidir. Daha sonra gelen nesillerle birlikteyse Tayvan ve Japonya arasında, demokrasi, güvenlik, kültür çerçevesinde yeni bağlar kurulmuştur.²¹⁵

Çin ve Japonya arasında ekonomik ilişkiler 1990'lar boyunca gelişse de, siyasi ilişkiler geriledi. Çin güçlendikçe, iç politikada daha istikrarsız, milliyetçi ve Japonya ile geçmişten gelen sorunları gündeme getirme konusunda da daha istekli hale gelmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 1993'te Jiang Zemin'in Cumhurbaşkanı olması ilişkilerin seyrini derinden etkiledi. Bu dönemde SSCB'nin de dağılması ile Çin'de rejim meşruiyeti sıkıntısı

²¹¹ Armaoğlu, 1993: 455.

²¹² Pehlivan Türk, 2013: 107.

²¹³ Smith, 2009: 238.

²¹⁴ Sun, 2007: 795.

²¹⁵ Sun, 2007: 796-797.

yaşanıyordu. Bu sebeple halkın dikkatini başka yöne çekmek için Japon düşmanlığı iyi bir fırsat olarak görüldü ve milliyetçi söylem arttı. Başbakan Tomiichi Murayama, 1995'te yaptığı bir açıklamada Japonya'nın II. Dünya Savaşı ve öncesi dönemde yaptıkları yanlışlar için özür diledi. Bu açıklamada kullanılan dil 1978 Barış ve Dostluk Antlaşması'ndakinden de yumuşaktı. 1990'lar boyunca Japonya Çin ile tarihi problemleri çözebilmek için girişimlerde bulundu ancak sonuç alamadı.²¹⁶

1996'da Tayvan'da ilk demokratik seçim gerçekleşti. Japonya'da eğitim görmüş ve Japonya ile ilişkileri daha sıkı tutmayı hedefleyen Lee Teng Hui, bu sefer demokratik yollardan seçilerek 1988'de başladığı devlet başkanlığı görevini devam ettirmiştir. Lee Teng Hui'nin 1995'te ABD'ye gayri resmi ziyaret gerçekleştirmesi Çin'in tepkisini çekmiş ve Çin bu olaya 1995-1996 süresince Tayvan yakınlarında füze denemeleri gerçekleştirerek yanıt vermiştir.²¹⁷ Bu kriz, Japonya'da halkın Çin'e daha da olumsuz bakmalarına neden olmuştur. Fakat Japonya hükümetinin krize tepkisi çok sert olmamıştır. Dışişleri Bakanlığından bir temsilci bu konuda Japonya'nın tutumunu şu şekilde açıklamıştır; "Takımadalarımızı bölgeden taşıyamayacağımıza göre Çin ve Tayvan ile ilişkilerimizi devamlı olarak iyi tutmalıyız. Bu, risk alamayacağımız bir mesele. Bizim bulunduğumuz pozisyon ABD'den çok daha hassas olduğu için, yapabilecek ve söyleyebileceklerimiz oldukça sınırlıdır."²¹⁸

1978 ABD-Japonya Savunma Kılavuz Belgesinin 1997'de yenilenmesi ile Japonya Çin ilişkileri yeniden gerilmiş ve Çin bu ittifakı artık Japonya'nın yeniden silahlanmasına hizmet eden bir oluşum olarak değerlendirmeye başlamıştır. Kasım 1998'de Jiang Zemin Tokyo'yu ziyaretinde, Kılavuz Belgesi'nde geçen "Japonya ve çevresi" söyleminin Tayvan'ı kapsamadığı konusunda onay almak istedi. Aynı zamanda Tokyo'nun, Çin'in "Üç hayır" politikasını da benimsemesini istiyordu. Bu politika; iki Çin'e hayır, Tayvan'ın bağımsızlık hareketine hayır ve Tayvan'ın uluslararası örgütlerde devlet olarak temsil edilmesine hayır ilkelerinden oluşuyordu. Aynı yıl Clinton, Çin'e ziyaretinde bu politikayı kabul etmişti ve Jiang Zemin Japonya'nın da bunu kabul edeceğini düşünüyordu. Fakat Başbakan Keizō Obuchi, Tayvan'ın uluslararası örgütlerde temsili ve Kılavuz Belgesinin kapsamından çıkarılması isteklerini kabul etmedi.²¹⁹

Japonya Çin ilişkilerindeki en önemli sorunlardan biri de, Çin'in askeri harcamalarını sürekli arttırması ve şeffaflıktan yoksun olmasıdır. Çin, 2000'li yıllarda GSYH'sının yüzde onundan fazlasını askeri harcamalara kullanmış ve bu rakam ilerleyen yıllarda da gittikçe

²¹⁶ Kawashima, 2015: 35-36; Hughes, 2009: 840; Envall, 2017: 23.

²¹⁷ Buszynski, 2009: 157; Kawashima, 2015: 37.

²¹⁸ Wang, 2000: 361-365.

²¹⁹ Wang, 2000: 366-368.

artarak ABD'den sonra dünyanın en çok askeri harcama yapan ikinci ülkesi haline gelmiştir. Çin tarafı bu harcamaların, personelin temel ihtiyaçlarının karşılanması için olduğunu belirtiyor, ardından da Tayvan'ı kastederek ülkenin bütünlüğünün korunabilmesi için bu kadarcık harcamanın mecburi olduğunu savunmuştur. 1995-1996 Tayvan Boğazı Krizi de Çin'in sınırları ötesinde güç kullanma yeteneğinin ve isteğinin olduğunu göstermiştir.²²⁰

Çin, 11 Eylül 2001 saldırılarını kınamış ve terörle mücadele operasyonlarına başlangıçta destek vermiştir. Ancak daha sonraki dönemde ABD'nin terörle mücadeleyi bahane ederek nüfuzunu genişletmeye çalıştığından ve Japonya'nın da ABD'ye destek vermesinden rahatsız olmuştur. Mayıs 2000'de emekli olan Tayvan eski Cumhurbaşkanı Lee Teng Hui'nin, tedavi amacıyla Japonya'dan vize talep etmesi ve bu talebin Nisan 2001'de onaylanması, 2003 yılında Japonya Başbakanı Yoshishirō Mori'nin Tayvan ziyareti ve 2005 yılında ABD ve Japonya'nın, Tayvan sorununu Asya Pasifik'teki ortak strateji konularından biri kabul eden bir bildiri imzalaması Çin Japonya ilişkilerini germiştir. Çin'in Lee Teng Hui'nin ziyaretine karışmasını Japon tarafı iç işlerine karışma olarak algılamış ve tepki göstermiştir. Çin ise planlanan resmi ziyaretleri iptal ederek bu olayı protesto etmiştir.²²¹

2002'de Çin'in Shenyang şehrindeki Japonya Konsoloslukuna sığınan Kuzey Koreli mültecilerin, Çin polislerinin zoruyla çıkarılması sebebiyle Çin ile ilişkiler daha da kötüleşmiş ve 2005 yılında Çin'de çıkan Japon karşıtı ayaklanmalar sebebiyle Japonya Büyükelçiliğinin saldırıya uğraması sonucunda iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşmenin ardından dip seviyeyi görmüştür.²²² İlişkilerin bu derece kötüleşmesinde aynı zamanda Japonya Başbakanı Junichirō Koizumi'nin sert tutumunun da payı vardır. Bu dönemde Japonya'da, hem Koizumi tarafından hem de çeşitli devlet görevlileri tarafından Yasukuni Tapınağı'na pek çok resmi ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 2005 yılında tarih dersi kitapları sorunu da yeniden gündeme gelmiştir.

11 Eylül sonrası dönemde konumunun zayıfladığını hisseden Çin, bölgesel anlamda çeşitli girişimlerde bulunmuştur. ASEAN Bölgesel Forumu'nda (ARF) yeni bir güvenlik planı ortaya koydu ve Orta Asya'da çeşitli devletlerle ortaklaşa askeri tatbikatlar gerçekleştirmiştir. Koizumi yönetimi, Çin'in bölgedeki ve ASEAN'daki ağırlığını dengelemek amacıyla 2002 yılında Singapur'daki görüşmelerde Doğu Asya Topluluğu (EAC) kurulmasını teklif etti. Bu çerçeveye Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan da dahil oluyordu ve ABD'nin katılımına da yolu açıldı.²²³ 2006 yılında Shinzō Abe'nin Başbakan olması ile ilişkilerde yeniden

²²⁰ Smith, 2009: 240-241; Hughes, 2009: 841.

²²¹ Akçadağ, 2010: 10-11; Dreyer, 2012:418; Zha, 2001: 212.

²²² Dreyer, 2012: 419; http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/04/050418_china_tokyo.shtml , (erişim tarihi: 02.05.2019).

²²³ Hughes, 2009: 847; Dreyer, 2012: 420.

yumuşama dönemine girilmiştir. Koizumi döneminde ilişkilerin dip seviyesini görmesi ve ticari ilişkilerin de zarar görmesiyle, durgunlaşan Japonya ekonomisinin daha da kötü etkilenmesi bu yumuşamayı zorunlu kılmıştır. İlişkileri yumuşatmanın ilk adımı olarak 2006'da Ortak Tarih Araştırma Komitesi kurulmuştur. Ayrıca, finansal, enerji, çevre koruma, savunma, Doğu Çin Denizi ve Kuzey Kore'nin nükleerden arındırılması gibi olası işbirliği alanları konuşuldu. Abe'nin 2007'de sağlık problemleri sebebiyle istifasının ardından yerine gelen Yasuo Fukuda da bu politikayı devam ettirmiştir.²²⁴

2009 yılında Demokrat Parti'den başbakan olan Yukio Hatoyama döneminde ilişkiler daha da gelişmiştir. Hatoyama seçim öncesinde ABD üslerini kaldırmak ve ABD'den daha bağımsız bir dış politika izlemek, Öz Savunma Kuvvetlerinin yurtdışına gönderimini durdurmak, Çin ile ilişkileri güçlendirmek, Yasukuni Tapınağı'na ziyaret gerçekleştirmemek gibi vaatlerde bulunmuştu. ABD'nin dahil olmadığı fakat Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın dahil olduğu bir Doğu Asya Topluluğu (EAC) kurma önerisinde bulundu. Çin bu öneriye olumlu bakmıştır ancak Topluluğa Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın dahil edilmesine sıcak bakmamıştır. Hatoyama hükümeti, ABD ile ittifakı tehlikeye attığı için eleştiriye maruz kalmış ve realist olmayan vaatlerini gerçekleştirememesi üzerine istifa etmek zorunda kalmıştır.²²⁵ Ortak Tarih Araştırma Komitesi'nin araştırma sonuçları, Ocak 2010'da yayınlanmıştır. Ancak, Çin tarafının geçmişi aynı zamanda Çin Komünist Partisinin meşruiyetinin bir parçası olarak görmesi sebebiyle ve Çin'in isteği üzerine orijinal metin yayınlanmamıştır.²²⁶

2010'dan bu yana Çin'in, Doğu Çin Denizi'ndeki askeri faaliyetlerini arttırmasının üzerine Japonya'nın da politikası yeniden sertleşmiştir.²²⁷ Tayvan ile ilişkilere bakıldığında, Tayvan şu anda Asya ülkeleri içinde Japonya'ya en dostane ülke olarak görünmektedir. Tayvan ile ilişkilerin iyi olması, Japonya için güney deniz yollarının güvenliği açısından daha az endişe demektir. Tayvan'ın Çin'e katılması durumunda, Çin'in adaya askeri üs kurması ve Japonya için çok büyük önem taşıyan deniz ticaret yollarını kontrol altına alması muhtemeldir.²²⁸ Bu nedenle Tayvan'da mevcut durumun korunması Japonya için çok önemlidir.

²²⁴ Hughes, 2009: 843.

²²⁵ Dreyer, 2012: 421-422.

²²⁶ Kawashima, 2010: 32-37.

²²⁷ Envall, 2017: 29.

²²⁸ Smith, 2009: 238-239.

3.2.2 İlişkilerin Ekonomik Boyutu

Japonya'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından 1972 yılına kadar Çin ile diplomatik ilişkisi bulunmamaktaydı. Ancak bu dönemlerde resmi olmayan kanallardan, Japonya'nın Çin hammadde ve pazarına erişmek istemesi sebebiyle ekonomik ilişkiler kurulmuştur. 1952-1958 yılları arasında Japon firmaları ile Çin firmaları arasında dört adet özel ticaret anlaşması imzalanmıştır.²²⁹ Bu ticaret bağları Japonya açısından gayri resmi olsa da, Çin yönetim sistemi ve firmaların esasında devlet teşebbüsleri olması sebebiyle, Çin açısından gayri resmi nitelik taşımamaktadır. Bu dönemde Çin de Japonya ile ticari ilişkilere girerek, Japonya'nın Tayvan ve ABD ile bağlarını zayıflatmayı umut etmiştir.²³⁰

Çin ile ilişkilerin 1972 yılında normalleştirilmesi ve 1978'de Barış ve Dostluk Antlaşmasının imzalanmasıyla ekonomik ilişkiler daha da gelişmeye başlamıştır. 1979 yılında Başbakan Masayoshi Ōhira'nın Pekin ziyareti esnasında Çin'in Beş Yıllık Kalkınma Planı'na destek amacıyla 350 milyar Japon Yeni kredisi verilmesi kararlaştırılmıştır.²³¹ 1979 yılında Japonya ihracatının yaklaşık yüzde üçü Çin'e, Çin'in ithalatının ise neredeyse yüzde yirmi beşi Japonya'dandı. Japonya'nın Çin'e ihracatının yüzde seksen gibi önemli bir kısmını, Çin'in gelişmesi için önemli makine ve endüstri ürünleri oluşturduğu gibi, Japonya 1980'lerle birlikte Çin'e en fazla yatırım yapan ülkeydi. Çin'in aldığı tek taraflı dış yardımların da yüzde altmış dördünü Japonya sağlıyordu.²³²

1979-1998 yılları arasında Japonya, Çin'in en büyük Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) donörüydü. Çin yirmi bir OECD ülkesinden toplamda 23.6 milyar dolar yardım alırken, Japonya bu yardımın yüzde elli altısını yani 13.3 milyar dolarını karşılıyordu. Japonya, Çin'e doğrudan finansal yardımların yanı sıra, bilgi, teknoloji transferi, ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi alanlarda da önemli yardımlar sağlamıştır.²³³

Japonya, iki ülke arasındaki asimetric biçimde bulunan bu karşılıklı bağımlılığı kullanarak, Çin'i uluslararası topluma entegre etmeye çalışmış ve nihayetinde Çin'de çıkabilecek bir karışıklık durumunda, bunun Japonya'ya yapacağı olumsuz etkileri en aza indirmeye çalışmıştır.

1990'lardan itibaren Japon ekonomik balonunun yavaş yavaş sönmesiyle, LDP'nin pragmatist politikalarının yeterliliği tartışılmaya başlanmıştır. 1990'ların sonu itibarıyla, LDP içindeki revizyonist kanat iktidarı ele geçirmiştir. Koizumi döneminde (2001-2006) daha milliyetçi bir politika izlenmeye başlandı ve iki ülke ilişkileri normalleşmeden yana en dip

²²⁹ Gönen, 2007: 104-105.

²³⁰ Pehlivanlı, 2013: 105.

²³¹ Gönen, 2007: 159.

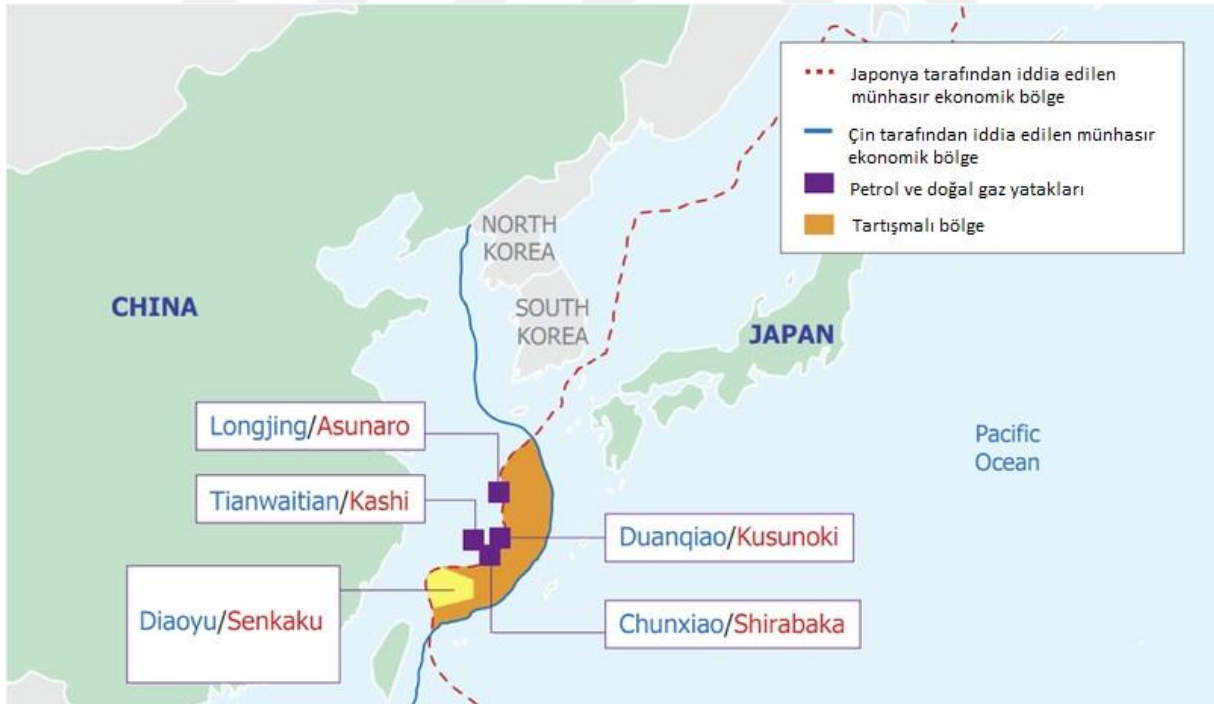
²³² Curtis, 1981: 857; Balcı ve Yeşiltaş, 2006: 185-186.

²³³ Takamine, 2006: 32-34.

seviyeyi gördü. Ekonomik ilişkiler de bu kötü durumdan nasibini aldı.²³⁴ Güçlenen Çin, temel ihtiyaçlarından biri olan enerji kaynaklarını çeşitlendirme konusunda çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Afrika, Orta Asya ve Güney Amerika'ya çeşitli projelerle yatırımlar yapmış ve buralarda sağlam bir enerji lobisi oluşturmuştur. Enerji konusunda Çin'den daha fazla dışa bağımlı olan Japonya da Orta Doğu ve Afrika'ya yaptığı yardımlarla etkinlik kurmaya çalışmıştır. Ancak Japonya'nın yaptığı yardımlarda ön koşul olarak demokrasi ve insan hakları gibi konulardan bahsetmesi Japonya'yı Çin karşısında dezavantajlı bir konuma koyuyordu. Çin yaptığı yardımlarda bu ilkeleri gözetmiyor ve bu meseleleri ülkelerin iç meseleleri olarak addediyordu. Afrika ülkeleri de Çin'in bu yaklaşımını daha olumlu bulmuşlardır.²³⁵

3.2.3 Sınır Problemleri

1956 yılının baharından itibaren ABD, toplamda beş adacıktan oluşan ve Okinawa Adası'na doğru uzanan, Japonya'nın Senkaku, Çin'in Diaoyu ve Tayvan'ın Diaoyutai olarak adlandırdığı adalardan ikisini (Taisho ve Kuba Adaları) atış eğitimleri için kullanmaya başladı. Bu dönemde Senkaku Adaları, Okinawa'nın doğal bir uzantısı olarak görülüyordu ve ne Çin ne de Tayvan bu konuda herhangi bir ses çıkarmıyordu.²³⁶

Harita 3.1 Senkaku/Diaoyu Adaları ve Çevresindeki Tartışmalı Bölge

Kaynak: The Asia-Pacific Journal (2012), 10(53): 2.

²³⁴ Hughes, 2009: 842.

²³⁵ Pehlivan Türk, 2013: 119; Smith, 2009: 235.

²³⁶ Arasaki, 2014: 58.

Ağustos 1968’de BM Asya ve Uzakdoğu için Ekonomik Komisyon (UNECAFE), Senkaku Adaları ve çevresinde petrol ve doğal rezervleri olabileceğini açıkladı. Bunun üzerine 1971’de önce Tayvan daha sonra da Çin buralarda hak iddia etmeye başladı.²³⁷ Çin ve Japonya’nın her ikisinin de enerji bağımlılıkları, bu konuda da çatışmalarını kaçınılmaz kılmıştır.

İki ülke arasında adalar yüzünden çıkan ilk sorun Nisan 1978’de ortaya çıkmıştır. Yaklaşık iki yüz kadar Çin teknesinin adalarının yakınında belirmesiyle ortaya çıkan sorunda Çin hükümeti, teknelerin balıkçı teknesi olduğunu ve yanlışlıkla rotadan saptıklarını iddia etmiştir. Japon tarafı ise teknelerde balıkçılık yapıldığına dair herhangi bir teçhizat bulunmadığını ve mürettebatın silahlı olduğunu iddia etmiştir. Japonya ile barış müzakerelerinin yapıldığı bu dönemde böyle bir olay yaşanması akıllara iki ihtimali getirmiştir; Çin hükümeti içerisinde Japonya politikası konusunda görüş ayrılıkları yaşanıyordu ya da Japonya hükümetine baskı yapılmak istenmişti.²³⁸ Daha sonra Şubat 1992’de Çin adalar üzerinde hakimiyetini ilan etmiş, 1996’da Japon sağcı gruplardan birinin, adalardan birine deniz feneri yerleştirmesiyle sorun yeniden gündeme gelmiştir. Deniz feneri meselesi hem Çin hem de Tayvan’dan tepki toplamıştır.²³⁹

Bu tarihlerden itibaren her iki ülke de sürekli olarak adaların yakınlarına araştırma ve gözlem gemi ve uçakları göndermiş ve zaman zaman çatışmalar yaşamışlardır. 2008 yılında sorunun çözümüne yönelik olarak iki ülke arasında görüşmeler yapılmış ve adaların aidiyetine değinilmeden, doğal kaynakların ortaklaşa geliştirilmesi konusunda uzlaşmaya varılmıştır.²⁴⁰ Eylül 2010’da Çin’e kayıtlı bir balıkçı teknesinin, adaların yakınlarında Japonya Sahil Güvenlik gemisi ile çarpışması üzerine yeniden iki ülke arasında diplomatik sorun çıkmıştır. Yine aynı yıl Tokyo Valisi Shintarō Ishihara’nın adalardan bazılarını satın almaya çalışması sorunu daha da derinleştirmiştir. Bunun üzerine Japonya, 2012 yılında adaları tamamen ulusallaştırdı. Kasım 2013’de de Çin, ilan ettiği Hava Savunma Tanımlama Bölgesi’ne (ADIZ) bu adaları dahil etmiş ve bölgeye giren bütün yabancı hava araçlarının uçuş planlarını Çin yetkililerine bildirmelerini talep etmiştir.²⁴¹

Son dönemde Çin adalar çevresindeki askeri faaliyetlerini gittikçe yoğunlaştırmaktadır ve bu Japonya’nın yakın dönemdeki en önemli güvenlik sorunlarından biridir.

²³⁷ Arasaki, 2014: 58-59.

²³⁸ Dreyer, 2012: 414.

²³⁹ Brown, 1994: 338; Hara, 1999: 528.

²⁴⁰ Hughes, 2009: 844.

²⁴¹ Yoshihara, 2014: 24-25; Envall, 2017: 27.

3.3 Sovyet Rusya ve Ardından Gelen Rusya Federasyonu ile İlişkiler

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Japonya'nın Rusya ile ilişkilerinin seyrini etkileyen en temel faktörler iki ülke arasındaki sınır problemleri ve her iki ülkenin de ABD ile olan ilişkisi olmuştur.

3.3.1 Soğuk Savaş Döneminde Japonya ve Sovyet Rusya İlişkileri

8 Ağustos 1945'te Sovyet Rusya Japonya'ya savaş ilan etmiş ve Yalta Konferansı'nda diğer müttefik devletlerle anlaşıldığı üzere, 8 Eylül'e kadar Mançurya Sakhalin, Kuril Adaları ile Etorofu, Kunashiri, Shikotan ve Habomai adalarının işgalini tamamlamıştı.

1955 Cenevre Konferansı ile Sovyet Rusya ve ABD arasındaki gerilimin tonunun biraz da olsa azalması, 1953'ten sonra başlatılan, Stalin politikalarının ülkeyi yalnızlığa sürüklediği gerekçesiyle değiştirilme çabaları ve bunun sonucunda Çin ile gerilen ilişkiler Sovyet Rusya'yı Japonya ile yakınlaşmaya itmiştir.²⁴² 1953'te Nikita Kruşçev, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri olmuş ve Sovyet Rusya'nın dış politikasında önemli değişikliklere imza atmıştır. Bu değişikliklerden biri olan “barış içinde bir arada yaşama ilkesi” ile Sovyet Rusya Japonya ile yakınlaşma çabalarına girişmiştir. İki ülke arasında dört sorun bulunmaktaydı;²⁴³

- Sovyet askeri kamplarında tutuklu bulunan Japon vatandaşlarının iadesi,
- Balıkçılıkla ilgili gereken düzenlemelerin yapılması,
- Japonya'nın BM üyeliğine Sovyet Rusya'nın itiraz etmemesi,
- Japon tarafının Kuzey Toprakları, Rus tarafının ise Güney Kuriller olarak adlandırdığı adaların aidiyeti konusunda anlaşmazlık.

Başbakan Hatoyama, 19 Eylül 1955'de Moskova'ya ziyarete gitmiş ve iki ülke arasındaki sorunların çözümü için görüşmeler gerçekleştirmiştir. Görüşmeler sonrasında 1956'da yayınlanan ortak bildiri ile birlikte ilk üç sorun çözüme kavuşturulmuştur ancak sınır probleminde çözüme ulaşılamamıştır ve diplomatik ilişkiler yeniden tesis edilmiş, barış antlaşmasının imzalanması ise daha ileri bir tarihe ertelenmiştir. Sovyet Rusya, barış antlaşmasının imzalanmasının ardından, Habomai ve Shikotan Adalarını Japonya'ya geri iade etmeyi teklif etmiş ancak Japonya Etorofu ve Kunashiri Adalarının da Japonya'ya iade edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Japonya'nın bu tutumunda Ekim 1955'te ABD Dışişleri Bakanı John F. Dulles'in Japon hükümetine gönderdiği bir nota da önemli rol oynamıştır. Notada, Tokyo'nun Kuzey Toprakları konusunda Sovyet Rusya'ya taviz vermesi durumunda,

²⁴² Akçadağ ve İsmayilov, 2015: 103.

²⁴³ Gönen, 2007: 108.

ABD idaresinde bulunan Okinawa Adasının geri alınamayabileceği ve ABD tarafından Japonya'ya yapılan yardım programlarının durdurulabileceği ifade edilmiştir.²⁴⁴

Harita 3.2 Kuril Adaları

İki ülke arasındaki sınır sorunu esas olarak her iki devletin de 18. yüzyılda, yaklaşık aynı zamanlarda bu adalara ayak basması ve yerleşmeye başlaması ile ortaya çıkmıştı. Sorun ilk olarak 1855 Shimoda Antlaşması (ticaret, navigasyon ve sınırlandırma) ile gündeme gelmiştir. Bu antlaşmaya göre Sakhalin Adası'nda ortak yönetim oluşturulmasına karar verilmişti. 1875'te imzalanan Petersburg Antlaşması ile Kuril Adalarının tamamının (Urup'tan başlayarak kuzeye doğru uzanan 18 ada) Japonya'ya geçmesi karşılığında Japonya, Sakhalin Adası'ndaki ortak yönetim hakkından vazgeçmiştir. Bu antlaşmaya göre Etorofu ve Kunashiri Adaları, Kuril Adalarının güneyinde kalmakta, Shikotan ve Habomai ise zaten Japonya'nın bir parçası durumundaydı.²⁴⁵ Sorunun çözülemez hale gelmesinin sebebiyse Japonya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında müttefik devletlerle imzaladığı San Francisco Barış Antlaşmasının hükümleridir. Bu antlaşmada Japonya, Kuril Adaları üzerindeki tüm haklarından vazgeçmiştir. Ancak antlaşmada Kuril Adalarının ne tam olarak sınırları belirtilmiştir ne de adaların yönetim hakkının kime devredileceği. Ayrıca antlaşmanın 25. maddesinde, antlaşmanın yalnızca imzalayan devletler bakımından sonuç doğuracağı ifade

²⁴⁴ Akçadağ ve İsmayilov, 2015: 102; Togo, 2011: 125; Gönen, 2007: 109; Rozman, 2002: 331.

²⁴⁵ Nester, 1993: 721

edilmiştir.²⁴⁶ Japonya dört ada üzerindeki hak iddialarını, iki ülke arasında 1875 yılında imzalanan Petersburg Antlaşmasına dayandırmaktaydı ve Sovyet Rusya'nın, Japonya'nın katılmadığı Yalta Konferansı'nda müttefik devletler arasında alınan kararlar adaları işgal etmesinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu savunmaktaydı. Japonya için adalar jeopolitik ve jeoekonomik bakımdan çok büyük öneme sahip değildir ancak II. Dünya Savaşı'nda yaşanan yenilgiyi hatırlattığı için geri alınmak istenmektedir. Rusya açısından ise, sıcak denizlere çıkış noktasında bulunması açısından adaların jeostratejik önemi yüksektir ve bu sebeple adaların hakimiyeti konusunda taviz vermek istememektedir.²⁴⁷

Soğuk Savaş dönemi boyunca Japonya'nın Sovyet Rusya politikası ABD çizgisinde devam etmiştir. Bu dönemde ABD'nin, Japonya-Sovyet Rusya ilişkileri bakımından en büyük endişesi, Sovyet Rusya'nın Sibiryada doğal kaynaklarını kullanarak Japonya'yı yanına çekmek istemesi olmuştur.²⁴⁸ Bu sebeple 1956 Bildirisinde olduğu gibi zaman zaman iki ülke arasındaki uzlaşma çalışmalarına engel oluşturacak hamlelerde bulunmuştur. Mayıs 1960'da ABD ve Sovyet Rusya arasında, ABD'nin U-2 casus uçaklarının, ABD müttefiki ülkelerde bulunan askeri üslerden havalanıp, SSCB üzerinde faaliyette bulunması ve SSCB'nin bu uçakları düşürmesi sebebiyle kriz yaşanmaktaydı. Casusluk faaliyetlerine karışan uçaklardan bazıları da Tokyo yakınlarındaki Atsugi Hava Üssü'nden kalkmıştı. İlerleyen günlerde Kruşçev verdiği bir demeç ile Türkiye, İngiltere, Norveç ve Japonya'yı çok sert bir biçimde eleştirmiş ve bu olayın tekrarı durumunda uçakların havalandığı askeri üsler ve çevresinin ikinci bir uyarı olmaksızın bombalanacağı yönünde tehditte bulunmuştur. Japon hükümetinin, askeri üslerde U-2 uçaklarının bulunduğu haberi yoktu. Bu sebeple uçak krizi Japonya'da, ABD tarafından istenmeyen bir savaşa sürüklenme korkusunu arttırmıştır.²⁴⁹

Uçak krizinin yaşandığı dönemde ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmasının yenilenmesi söz konusuydu. Uçak krizinin, Japonya'da antlaşmanın yenilenmesine yönelik muhalefetin yoğunlaşmasına da etkisi olmuştur. Nitekim antlaşma yoğun muhalefete rağmen, meclisten geçirilebilmiştir. Fakat bu Sovyet Rusya'nın tepkisine ve sınır probleminin çözümünde gerilemeye neden olmuştur. Sovyet Rusya, 1956 Bildirisinde verilmesi taahhüt edilen Habomai ve Shikotan adalarının, ancak Japonya'daki bütün yabancı birliklerin çekilmesi durumunda mümkün olabileceğini belirten bir memorandum yayınlamıştır.²⁵⁰

1970'lerle birlikte ABD ve Japonya, Çin ile ilişkilerini normalleştirmeye ve yakınlaşmaya başlamıştı. Sovyet Rusya ve Çin arasında ise geçmişten gelen sınır

²⁴⁶ Togo, 2011: 124; Hara, 1999: 522.

²⁴⁷ Okazaki, 1982: 190; Nester, 1993: 723.

²⁴⁸ Nester, 1993: 718.

²⁴⁹ Izumikawa, 2010: 136.

²⁵⁰ Gönen, 2007: 110.

anlaşmazlıkları, uzun sınırları ve buralarda yaşayan azınlık gruplar sebebiyle gerginlikleri bulunmaktaydı. Bu gerginlikler 1960'lar süresince daha da derinleşmişti. Bu sebeple Sovyet Rusya, ABD ve Japonya'nın Çin ile yakınlaşmasını, kendisini çevrelemek için yapılmış bir hareket olarak algılamıştır.²⁵¹ Okinawa Adası'nın idari haklarının 1972'de Japonya'ya geri verilmesiyle Kuzey Toprakları, Japonya'nın sömürgecilik dönemi öncesinde sahip olup da geri alamadığı tek toprak olarak kalmıştır. Japonya ile ilişkilerini yumuşatmak ve bu çevrelemeyi kırmak amacıyla, Ekim 1973'de Leonid Brezhnev, Japonya Başbakanı Kakuei Tanaka ile Moskova'da görüşme gerçekleştirmiştir. Sınır konusunda uzlaşmaya varılamasa da, bu görüşmenin sonunda yayınlanan bildiri ile özellikle Sibiryâ doğal kaynaklarının işletilmesi olmak üzere ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat 1970'lerin sonlarına gelindiğinde siyasi ilişkiler yeniden gerilemeye başlamıştır.²⁵²

1985 yılında Mihail Gorbaçov'un Sovyetler Birliği Komünist Partisi genel sekreteri olması ve başlattığı reform politikaları Japonya ile ilişkilerin normalleştirilmesi için girişimlerin yapılmasını sağlamıştır. 1986 itibariyle Moskova, hem Pekin hem de Tokyo ile sınır müzakerelerine başlamıştır. Meselenin aciliyeti sebebiyle Pekin ve Moskova arasında anlaşma kısa sürede sağlanmıştır. Aynı dönemde Japonya'nın, ABD'nin "Yıldız Savaşları" olarak da anılan Stratejik Savunma Girişimi'ne (Strategic Defense Initiative-SDI) dahil olması, Sovyet Rusya ve Japonya arasında krize yol açmıştır. Gorbaçov'un 1987 yılına planlanan Japonya ziyareti iptal edilmiş ve 1987 yazında karşılıklı olarak diplomatlar sınır dışı edilmiştir. İki ülke arası diplomatik ilişkiler, Japonya eski Başbakanı Nakasone'nin kişisel bir girişim olarak Temmuz 1988'de Moskova'da Gorbaçov ile görüşme yapmasına kadar donuk kalmıştır.²⁵³ Bu dönemde iki ülke yetkilileri arasında müzakerelerde Rus tarafı, Habomai ve Shikotan'ı Japonya'ya iade etmeyi, diğer iki ada için geçici antlaşma yapıp meseleyi ertelemeyi ve barış antlaşmasının imzalanması için çalışmaları başlatmayı önermiştir. Ancak bu teklif, hem adaların hiçbirini vermek istemeyen Rus aşırı grupların hem de adaların dördünü de geri almak isteyen Japon tarafının tepkisini çekmiştir.²⁵⁴ Japonya 1980'lerde, Sovyet Rusya ile ilişkilerinde, ekonomik ilişkileri sınır problemlerinden ayrı tutmak istememiştir. Sovyet Rusya'ya yapılacak yardımlarda, Rusya'nın yardımları alıp daha sonra işbirliği yapmaktan cayabileceğini düşünerek, öncelikle sınır problemlerinin çözümünü şart koşmaya başlamıştır. Fakat bu politika ile sonuç alamadığını gören Japonya 1980'lerin sonundan itibaren politika değişikliğine gitmiştir. Bir yandan çeşitli kalkınma projeleri ve

²⁵¹ Gönen, 2007: 147; Yōnosuke, 2012: 426.

²⁵² Togo, 2011: 125.

²⁵³ Rozman, 2002: 327; Togo, 2011: 126.

²⁵⁴ Gönen, 2007: 151; Rozman, 2002: 328.

Rusya'nın ihtiyaçlı bölgelerine yapılan insani yardımlar ile Rus halkından destek kazanmaya çalışırken, diğerk yandan da meseleyi G7 zirvesine taşıyarak Rusya üzerinde uluslararası baskı kurmaya çalışmıştır. Yapılan projeler çoğunlukla enerji sektörüne yönelikti, yani sadece bir iyi niyet göstergesi değildi.²⁵⁵

Nisan 1991'de Gorbaçov, Japonya'yı ziyaret etti ancak sınır problemleri konusunda bir öneride bulunmadı. Gorbaçov'un bu tutumunda, adaların stratejik öneminin, adaların "satılmasıyla" elde edilecek mali destekten daha fazla olduğu yönündeki iç baskılar da etkili olmuştur. Bu dönemde SSCB içerisinde, etnik meseleler, ekonomik reformların zorlukları, radikal ve sağ kanadın artan eleştirileri sebebiyle Gorbaçov'un konumu zayıflamıştı. 19 Ağustos 1991'de muhafazakarlar bir darbe girişiminde bulundu fakat Yeltsin'in müdahalesi ile girişim üç gün içerisinde dağıtıldı.²⁵⁶

Ekim 1991'de G7 ülkeleri Rusya'ya yardım kararı aldığında, Rus doğal kaynaklarından uzak kalan tek ülke olmak istemeyen Japonya, Rusya'ya ekonomik yardım politikasında değışikliğe gitmiştir. Bu tarihten itibaren Japonya Rusya'ya yapılacak şartsız yardımlar sonucunda sınır probleminde çözüme ulaşmayı amaçlamıştır.²⁵⁷

Japonya Dışışleri Bakanı Taro Nakayama Ekim 1991'de Moskova'yı ziyaret etmiş ve Gorbaçov ve Yeltsin ile görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmelerde üç temel konu üzerinde durulmuştur;²⁵⁸

- İlişkilerin beş temel ilke üzerinden geliştirilmesi: SSCB reformlarına destek, SSCB'nin Asya Pasifikte kabulünde işbirliği, genel işbirliğini geliştirmek, SSCB'nin IMF ve Dünya Bankasına kabulünde işbirliği, sınır problemlerinin çözümü,
- Daha önceden sözü verilen 2.5 milyar dolar yardımın yapılması,
- SSCB, dört adanın Japonya'ya iadesini kabul ettiği sürece zaman ve şartlarda esneklik sağlanması.

Rus tarafı ise bu üç maddelik tekliften farklı bir teklif önermiş ancak Japon tarafı bunu kabul etmemiştir. Soğuk Savaş sona erdiğinde hala daha iki ülke arasında barış antlaşması imzalanamamıştı ve sorunların çözümü Rusya Federasyonu'na miras kalmıştı.

²⁵⁵ Rozman, 2002: 331-332.

²⁵⁶ Togo, 2011: 128; Nester, 1993:726.

²⁵⁷ Newnham, 2001: 247; Balcı ve Yeşiltaş, 2006:190.

²⁵⁸ Togo, 2011: 129.

3.3.2 Soğuk Savaşın Sona Ermesinin Ardından Rusya Federasyonu ile İlişkiler

Rusya Federasyonu 25 Aralık 1991’de kurulduğunda ciddi ekonomik sorunlarla boğuşuyordu ve reformların gerçekleştirilebilmesi için likiditeye ihtiyacı vardı. ABD kamuoyu, destek verilmesine karşı olmasına rağmen hükümet, Nisan 1993’te 1.82 milyar dolar yardım yapmıştır. Ardından Ekim 1993’te Yeltsin Tokyo’ya geldi ve 13 Ekim’de Tokyo Bildirisi imzalandı. Bu bildiride, SSCB ve Japonya arasında imzalanan antlaşmalar, Rusya Federasyonu ve Japonya için de geçerlidir denmekteydi. Ancak basın toplantısında Yeltsin’e, 1956 Ortak Bildirisi sorulduğunda bunu inkar etti ve belirsizliğe neden oldu. Daha sonra Yeltsin iç politikaya döndü ve bir süre Japonya ile girişimde bulunmadı.²⁵⁹

Mart 1997 itibariyle Yeltsin yeniden gözünü Asya’ya çevirdi ve Japonya ile ilişkileri iyileştirmek için yeni girişimlerde bulundu. 2-3 Kasım 1997’de Krasnoyarsk’ta görüşen Yeltsin ve Başbakan Ryūtarō Hashimoto, iki ülke arasında barış antlaşmasının 2000 yılına kadar imzalanmasını temenni ettiler ve 1.5 milyar dolar yardım kararlaştırıldı. 1997 Krasnoyarsk Zirvesi sonrası her iki taraf da anlaşmaya varma konusunda istekli görünüyordular. Ancak iki tarafta da yanlış anlaşılmalara mevcuttu. Japon tarafı, dört adanın da antlaşma konusu olacağını düşünüyordu. Rus tarafı ise Japonya’nın maddi yardımlarını arttırarak uzun dönemde ilişkileri geliştirmek istediğini, bu sebeple de adalar sorununu rafa kaldırabileceğini düşünmüştü.²⁶⁰

31 Aralık 1999’da sağlık sorunları nedeniyle istifa etti ve yerine Vladimir Putin’i tayin etti. Mart 2000 seçimleriyle Putin resmen Başkan seçildi. 3-5 Eylül için Tokyo’ya resmi ziyaret ayarladı ve 4 Eylül’de 1956 Ortak Bildirisinin geçerliliğini kabul etti. Buradan başlayan görüşmeler yaklaşık yedi ay sürdü. Kasım 2000’de Rus hükümeti, Habomai ve Shikotan Adalarını ancak sınır problemini sona erdirmek amacıyla verebileceğini açıkladı. Bu dönemde Rusya’da iki adanın Japonya’ya iadesinin bile ulusal çıkarlardan feragat olacağı yönündeki tartışmalar artmıştı. 25 Mart 2001’de Putin ve Başbakan Yoshiro Mori Irkutsk’ta görüştüler ve yayınladıkları bildiri ile görüşmelerin temel noktasının 1956 Ortak Bildirisi olacağını belirttiler. Ancak görüşmeler esnasında Japon basınına bazı bilgiler sızdırılmış ve çarpıtılmıştı. Japon heyetinin “öncelikle iki ada” yaklaşımı halka, “yalnızca iki ada” şeklinde yansıtılmış ve büyük tepki toplamıştı. Bu sebeple Mori bu teklifi reddetmiş ve dört ada üzerinde ısrarlarını sürdürmüştür.²⁶¹

26 Nisan 2001’de Junichirō Koizumi’nin Başbakan ve Makiko Tanaka’nın Dışişleri Bakanı olmasıyla Rus-Japon ilişkileri düşüşe geçmiştir. Tanaka’nın politikaları sebebiyle

²⁵⁹ Togo, 2011: 131-132; Rozman, 2002: 333.

²⁶⁰ Rozman, 2002: 332-333; Togo, 2011: 133.

²⁶¹ Togo, 2011: 135-138; Rozman, 2002: 326.

Dışişleri Bakanlığında bölünmeler yaşandı ve görüşmeler sekteye uğradı. Ocak 2003'te görüşmeleri yeniden başlatmak için Koizumi Moskova'ya ziyarette bulundu ancak 2004'te Putin'in yeniden seçilmesi ile Rusya'nın tutumu sertleşti.²⁶²

2005 yılında Rusya Habomai ve Shikotan Adalarını Japonya'ya verip, Kunashiri ve Etorofu üzerindeki hak iddialarından vazgeçmesini teklif etmiştir. Ancak adaların iade edilmesinden önce Tokyo'nun bu adaların esasen Rusya'ya ait olduğunu kabul etmesini şart koşturmuştur. Bu sebeple hükümet bu teklifi reddetmiştir.²⁶³ Temmuz 2009'da Japonya Parlamentosu tartışmalı dört adayı Japonya toprağı ilan eden bir karar almıştır. Bu kararın ardından İtalya'da düzenlenen G8 Zirvesinde Rusya Devlet Başkanı Dmitri Medvedev ile görüşen Japonya Başbakanı Tarō Asō burada da sınır anlaşmazlığı konusunda sert bir tutum takınmıştır.²⁶⁴ Ardından Medvedev'in Kasım 2010'da Kunaşiri Adası'na ziyaret gerçekleştirmesi üzerine iki ülke arasındaki gerilim yeniden tırmandı.²⁶⁵ İki ülke arasındaki provakatif hareketler 2011 yılında da devam etmiştir. 2012'de yeniden başbakan seçilen Shinzō Abe'nin Kuzey Toprakları sorununun çözülmesini öncelikli dış politika hedeflerinden biri yapmıştır. Bunun üzerine Rusya ile ilişkilerde olumlu gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Ancak 2013 yılında başlayan Ukrayna Krizi, 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve bunun sonucunda Japonya'nın da diğer G8 ülkeleriyle birlikte Rusya'ya ekonomik yaptırım uygulaması bu olumlu havayı dağıtmıştır. Ancak Japonya'nın uyguladığı yaptırımlar diğer ülkelere nazaran hafif kalmış ve enerji sektörünü hedef almamıştır. Rusya bu yaptırımlara sert tepki vermiştir. Nisan 2014'ten itibaren altı stratejik bombardıman ve füze taşıyıcı Tupolev Tu-95 uçağının Hokkaido ve Okinawa üzerinde uçuş yapması iki ülke ilişkilerini oldukça germiştir. ²⁶⁶ Kasım 2018'de gerçekleştirilen Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) zirvesinde bir araya gelen Putin ve Abe, barış antlaşmasının imzalanmasına yönelik müzakereleri yeniden başlattıklarını duyurdu.²⁶⁷ Son olarak, Ocak 2019'da görüşen iki lider barış antlaşmasının 1956 Ortak Bildirisi temel alınarak yapılmasına sıcak baktıklarını belirtmişlerdir.²⁶⁸

Sonuç itibariyle iki ülke arasındaki sınır anlaşmazlığı hala daha çözülememiş ve bu sebeple barış antlaşması imzalanamamıştır.

²⁶² Togo, 2011: 139-140.

²⁶³ Akçadağ ve İsmayilov, 2015: 104-105.

²⁶⁴ <http://haber.sol.org.tr/dunyadan/japonya-rusyadan-toprak-istiyor-haberi-15554> (erişim tarihi: 03.05.2019)

²⁶⁵ https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/11/101101_kuril_japan (erişim tarihi: 03.05.2019)

²⁶⁶ Akçadağ ve İsmayilov, 2015: 106.

²⁶⁷ https://insamer.com/tr/rusya-japonya-jeopolitik-oyunu-ve-kuril-sorunu_2029.html (erişim tarihi: 03.05.2019)

²⁶⁸ <https://tr.sputniknews.com/rusya/201901221037236665-putin-rusya-japonya-abe-baris-anlasmasi/> (erişim tarihi: 03.05.2019)

3.4 Güney ve Kuzey Kore ile İlişkiler

Kore Yarımadası, II. Dünya Savaşı sonunda, 38. enlem sınır olmak üzere, ABD ve SSCB kuvvetleri tarafından fiili nüfuz bölgelerine ayrılmıştı. Yarımadanın güneyinde, 10 Mayıs 1948'de ABD'ye yakınlık duyan Kore Cumhuriyeti, kuzeyinde ise 9 Eylül 1948'de Sovyetlere yakınlık hisseden Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.²⁶⁹

Japonya'nın Korelere yönelik uyguladığı politikaların oluşmasında en önemli etkenler ABD ile kurduğu ittifak ilişkisi, Korelerin kendi aralarındaki ilişkileri ve her iki ülkede de milliyetçiliğin Japon karşıtı düşüncelere dayanması olmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD'nin Korelere yönelik politikası, SSCB ile mevcut ideolojik çatışma etrafında şekillenmiştir. Yarımadanın güneyinde kurulan devlet, tıpkı Japonya gibi müttefik olarak görülmüş ve desteklenmiştir. Kuzeyde kurulan devlet ile ilişkilerse hem ideolojik sebeplerle hem de güvenlik tehdit algılamaları sebebiyle dostane bir çizgide ilerlememiştir.

3.4.1 İlişkilerin Siyasi Boyutu

1 Ekim 1953'te ABD, Güney Kore ile güvenlik antlaşması imzalamıştır. İttifak ilişkisi, Eisenhower ve Dulles'in girişimiyle 8 Eylül 1954'de kurulan Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (Southeast Asia Treaty Organization-SEATO)²⁷⁰ ile pekiştirilmiştir. San Francisco Konferansı'na, savaş durumunda bulunmaları sebebiyle her iki Kore de davet edilmemişti. Japonya, ABD ile ittifak ilişkisi sebebiyle, Kore Savaşı'nın bitmesinin ardından, Güney Kore ile barış antlaşması imzalamak ve diplomatik ilişki kurabilmek için girişimlerde bulunmuştur. Ancak ülkenin Japon işgalinden kısa bir süre önce kurtulması ve bu dönemde yaşanan kötü olayların yaralarının henüz taze olması sebebiyle, barış görüşmelerinden sonuç almak 1965 yılına kadar mümkün olmamıştır.²⁷¹ Esasen bu dönemde Japonya, iki devletten yalnızca birinin tanınmasının, kendi güvenliği için daha büyük tehdit oluşturduğunu düşünüyor, her iki Kore'yle de eşit oranda yakınlaşmak istiyordu. Ancak ABD ile ilişkisi sebebiyle 1965 yılında Güney Kore hükümeti ile barış antlaşması imzalamıştır. Antlaşma ile Japonya, Güney Kore'den işgal dönemi için dikkatli ifadelerle özür dilemiş ve tazminat olarak 800 milyon dolar vermiştir.²⁷²

Bu dönemde Kuzey Kore, Güney Kore'de ve Japonya'da bulunan ABD askeri varlığından endişe duyuyor ve buna karşı SSCB ve ÇHC ile ilişkilerini geliştirmeye çalışıyordu. Her iki Kore de, Yarımada'yı tek bir devlet altında birleştirmek istiyor fakat bu

²⁶⁹ Armaoğlu, 1993: 454.

²⁷⁰ NATO gibi bir işlev üstlenmesi beklenen organizasyon, Asya'da, NATO'nun Avrupa'da etkili olduğu kadar etkili olamamış ve 1977'de faaliyetleri sona ermiştir.

²⁷¹ Gönen, 2007: 112; Yōnosuke, 2012: 422.

²⁷² Brown, 1994: 341-342; Çolakoğlu, 2013: 126-127.

konuda farklı yöntemler takip ediyorlardı. 1968 yılında Kuzey Kore, Seul'deki başbakanlık konutuna saldırı düzenleyip bunu inkar etti. Daha sonra ABD'ye ait silahsız casus gemisi Pueblo ve mürettebatını ele geçirdi. ABD'den gelen yoğun tepki üzerine, Sovyet Rusya görüntüde Kuzey Kore'ye destek verse de, mürettebatın iadesi için Kuzey Kore'ye baskı yapmıştır, Kuzey Kore buna uymak zorunda kalmıştır.²⁷³

1972'de Japonya, ÇHC ile ilişkilerini normalleştirmişti. Bunun üzerine Pekin'in müttefiki olan Kuzey Kore, biraz da ekonomik sebeplerle Japonya'ya daha yumuşak davranmaya başlamıştı. Bunun sonucunda Japonya, ABD ile bu konuda anlaşamasa da çeşitli ekonomik bağlar kurmuştur.²⁷⁴ Ancak, Kuzey Kore kışkırtıcı faaliyetlerine devam etmiş, Güney Kore'de bir iç savaş çıkmasını ve bunu bahane ederek Güney Kore'yi kendilerine katabilmeyi umut etmiştir. Nitekim, 13 Şubat 1976'da Hırvatistan Dışişleri Bakanlığına ziyarette bulunan Kuzey Kore heyeti, Kore'nin barışçıl yollarla birleşmeyeceğini düşündüklerini ve bunun için nükleer bir savaşa hazır olduklarını belirtmiştir. Aynı dönemlerde Japon basınında Kuzey Kore'nin Japonya vatandaşlarını kaçırdığına yönelik iddialar ortaya atılmıştır fakat Kuzey Kore bunu uzunca bir süre reddetmiştir.²⁷⁵ Kuzey Kore'nin sürekli kışkırtıcı faaliyetleri, hem Güney Kore hem de Japonya ile ilişkilerinin normalleşmesinin önüne geçmiştir. Kuzey Kore'nin bu saldırgan tutumunun arkasında esasen, rejiminin devamlılığını sürdürebilme endişesi vardı. ABD ve aralarında bir güvenlik antlaşması bulunmamakla birlikte dolaylı olarak müttefiklik içerisinde olan Japonya'dan askeri, diplomatik ve maddi destek alan Güney Kore'nin kendisini sindirmesinden korkmaktaydı.

Güney Kore Cumhurbaşkanı Roh Tae Woo'nun 1980'lerin sonlarında başlattığı "Kuzey Politikası" ile üç ülkenin ilişkilerinde olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu politika ile Güney Kore, SSCB ve Kuzey Kore ile ilişkilerini iyileştirme yönünde adımlar atmıştır. Kredi ve likidite ihtiyacı içerisinde bulunan SSCB, bu politikayı memnuniyetle karşılamış ve 1 Ocak 1991'de Güney Kore ile diplomatik ilişkilerin başlatılacağını duyurmuştur. Daha sonra bu tarih Eylül 1990'a çekildi. Bu gelişmeler Kuzey Kore'yi de daha uzlaşmacı bir politika takip etmeye zorlamıştır. Eylül 1990'da Pyongyang ve Seul arasında, Kore Savaşı sonrası ilk kez, başbakanlar düzeyinde görüşme gerçekleşmiştir. Ancak her iki tarafın da birbirlerini suçlaması ve hükümetlerinin yasal olmadığını ileri sürmesiyle görüşmelerden olumlu sonuç

²⁷³ Clemens, 2010: 133.

²⁷⁴ Çolakoğlu, 2013:128.

²⁷⁵ Clemens, 2010; 136-137.

alınamamıştır. Japonya ile bir nebze de olsa yakınlaşabilmek için 1983'ten beri casusluk suçlamasıyla tutukladığı iki Japon denizcisini 11 Ekim 1990'da serbest bırakmıştır.²⁷⁶

İlerleyen yıllarda Güney Kore, ekonomik sıkıntıları sebebiyle Kuzey Kore rejiminin çöküş yaşayacağını ve böylelikle iki devletin birleşebileceğini düşünmüştür. ABD ve Kuzey Kore heyetleri arasında uzun süren görüşmeler ve sıkı pazarlıklar sonucunda 12 Ekim 1994 tarihinde Cenevre'de Güney Kore ile Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (International Atomic Energy Agency-IAEA) da katılımıyla dördü Çerçeve Anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmayla birlikte Kuzey Kore 1 Kasım 1994 tarihi itibarıyla tüm nükleer silah programını durdurması, bildiri yapılmış ve yapılmamış ilgili tüm tesislerini koşulsuz olarak IAEA gözetimine açması karşılığında ABD bu ülkeye 2003 yılına kadar iki adet enerji üretimi amaçlı Hafif Su Reaktörü kurmayı kabul etmiştir. Güney Kore de bu konuda mali destek vermeyi taahhüt etmiştir.²⁷⁷ Ancak Kuzey Kore'nin nükleer enerji ve füze geliştirme faaliyetlerinde ısrarcı olması sebebiyle ilişkiler dalgalı bir seyir takip etmiştir. Bu antlaşmanın ardından Japonya da, Kuzey Kore politikası konusunda hareket serbestisi kazanmıştır ve normalleşme görüşmeleri 1995'te başlatılmıştır. Kuzey Kore'nin Japonya'dan savaş tazminatı isteğine Japonya, Pyongyang'ın ABD ve Güney Kore ile ilişkilerini normalleştirmesini şart koşturmuştur. Şubat 1998'de de Güney Kore, başlattığı "Gün Işığı" politikası ile Kuzey Kore ve Japonya ile ilişkilerini iyileştirmek istemiştir.²⁷⁸

2000'li yıllarla birlikte Kuzey Kore nükleer ve füze deneme ve geliştirme faaliyetlerine hız vermiştir. Bu süre zarfında Kuzey Kore'nin, Güney Kore, ABD ve Japonya ile ilişkilerinin temel belirleyicisi nükleer ve füze programı olmuştur. Bu üç devlet, güvenliklerine yöneltilmiş bir tehdit olarak algıladıkları Kuzey Kore'nin nükleer ve füze programını durdurmak için çeşitli platformlarda girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimler inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 21 Nisan 2018'de Kuzey Kore'ye ait resmi haber ajansı, nükleer ve kıtalararası balistik füze denemelerini tek taraflı olarak durdurduğunu açıklamıştır.²⁷⁹

Japonya'nın Kuzey Kore ile tek güvenlik sorunu nükleer ve füze programı değildi. 2002 öncesinde Kuzey Kore, Japonya vatandaşlarının kaçırıldığı iddialarını sürekli olarak reddetmişti. 2002'de Başbakan Koizumi'nin Kim Jong Il'i ziyareti sonrası Kuzey Kore iddiaları kabul etti ve özür diledi. Kaçırılan 12 kişiden hayatta kalan 5 kişinin Japonya'ya iadesi için söz verdi. Japonya vatandaşlarının kaçırıldığının doğrulanması ve de 7 kişinin

²⁷⁶ Çolakoğlu, 2013: 131; Clemens, 2010: 147; Gurtov, 1993: 80; Akaha, 1991: 337.

²⁷⁷ Yavaş, 2013: 216; Kibaroglu, 2004:159-162.

²⁷⁸ Çolakoğlu, 2013: 133-145.

²⁷⁹ <https://www.bbc.com/turkce/43849006> (erişim tarihi: 03.05.2019)

yaşamını yitirmesi Japon kamuoyunda büyük tepki toplamıştır. Kaçırılan vatandaşlardan biri olan 13 yaşındaki Megumi Yokota'ya ait olduğu iddia edilen naaştan geriye kalanlar Japonya'ya iade edildi. Ancak yapılan otopsi ve DNA testinde naaşın birden fazla kişiye ait olduğu ve deneylere maruz kaldığı anlaşıncaya tepkiler daha da büyümüştür.²⁸⁰

Güney Kore ile Japonya ilişkileri ortak müttefikleri ABD sayesinde siyasi ve ekonomik yönden gelişse de, hiçbir sorunları olmadığı söylenemez. Yaşadıkları sorunlardan biri, Kore tarafının Dokdo, Japonya'nınsa Takeshima olarak adlandırdığı adasının hakimiyeti üzerinedir. Ne Japonya ne de Güney Kore, kayalıklardan oluşan ve yaşamaya uygun olmayan ada üzerinde uzunca bir süre fiili hakimiyet kurmaya çalışmamışlardır. Temmuz 2008'de Japonya'nın ada üzerinde hak iddia etmesiyle ilişkiler gerilmiştir ancak iki ülkenin birbirleri için stratejik öneme sahip olması sebebiyle gerilim çok fazla tırmandırılmadan sorun rafa kaldırılmıştır. Japonya zaman zaman yayınladığı politika belgeleriyle ada üzerindeki hak iddialarını yenilemekte ve Güney Kore'den tepki toplamaktadır. Son olarak Japonya'nın 2017'de yayınladığı "Diplomatik Mavi Kitap" ile ada üzerinde iddiaların yenilenmesiyle yeniden tepki çekmişlerdir.²⁸¹ Japonya'da zaman zaman iktidara gelen aşırı sağcı devlet adamlarının, Yasukuni Tapınağı ziyaretleri ve tarih ders kitapları konusundaki tutumları, Çin'de olduğu kadar, Kuzey ve Güney Korelerde de büyük tepki toplamıştır. Geçmişin gelecek nesillere nasıl aktarılacağı konusundaki problemi çözmek için Güney Kore ve Japonya Ekim 2001'de Ortak Tarih Araştırma Komitesi kurmayı kararlaştırmışlardır. İlk toplantısı Mayıs 2002'de düzenlenen Araştırma Komitesi, Kore'nin neden ilhak edildiği konusunda anlaşamamışlardır. Japon tarafı, ilhakın ülkeyi Rus nüfuzundan kurtarmak için ve uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak gerçekleşmişti. Kore tarafı ise Japonya'nın sadece kendi çıkarlarını gözettiğini ve ilhakın uluslararası hukuk kurallarına aykırı olduğunu savunmuştu. Dört kez toplantı yapan komiteden olumlu bir sonuç çıkmamıştır.²⁸²

İki ülke arasında süre gelen belki de en can yakıcı sorunsal, "Rahatlama Birlikleri" adı verilen ve Japon işgal dönemi süresince, Japon askerlerinin isteklerini yerine getirmeleri için fuhuşa zorlanan Koreli kadınların durumudur. Rahatlama Birlikleri, II. Dünya Savaşı'nda Japonya'nın yenilgisiyle son bulmamış, ancak Ocak 1946'da son bulmuştur. 1932'den 1946'ya kadar yaşanan, büyük çoğunluğunu Koreli kadınların oluşturduğu, tahmini 400.000 kadar kadının cinsel köleliğe zorlandığı bu insanlık dışı olayda mağdurların yüzde doksanı

²⁸⁰ Hagström, 2009: 835.

²⁸¹ Çolakoglu, 2013: 135-148;

http://www.mofa.go.kr/eng/brd/m_5442/view.do?seq=318119&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multi_itm_seq=0&itm_seq_1=0&itm_seq_2=0&company_cd=&company_nm=&page=1&titleNm= (erişim tarihi: 04.05.2019)

²⁸² Samuels, 2007: 131; http://www.mofa.go.kr/eng/brd/m_5676/view.do?seq=295719 (erişim tarihi: 04.05.2019)

yaşamını yitirmiştir. 1990'lara kadar Japonya işgal döneminde böyle bir suçun işlendiğini sürekli inkar etmiştir. 1980'lerde hayatta kalan mağdurların yaşadıklarını anlatmaya başlaması sonrası Japonya, 1993'te bunu itiraf etmiştir. Bu tarihten sonra Japonya çeşitli platformlarda Güney Kore'den özür dilemiş, son olarak 2015 yılında iki ülke arasında meselenin çözümü konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Japonya özrünü tekrarlamış ve hayatta kalan mağdurlar için 1 milyar Yen manevi tazminat vermeyi kabul etmiştir. Güney Kore bu teklifi olumlu karşılarsa da, kamuoyunun tepkisi üzerine daha samimi bir özür beklediklerini ifade etmişlerdir.²⁸³

3.4.2 İlişkilerin Ekonomik Boyutu

Japonya, ABD'nin teşvikiyle, ilişkilerinin normalleştiği yıl olan 1965'den itibaren Güney Kore'ye mali yardımlarda bulunmuştur. Bu yardımlarla Güney Kore'nin kalkınmasının bir an önce sağlanması ve Japonya ile birlikte, ABD'nin başını çektiği komünizmin, siyasi, askeri ve ekonomik anlamda çevreleme politikasına dahil olması amaçlanmıştır.²⁸⁴

1965 itibariyle Japonya, Güney Kore'ye hem krediler hem de doğrudan yatırımlar yoluyla yardımlarda bulunmuştur. İki ülke arasında siyasi gerginlikler zaman zaman alevlense de ekonomik bağlar gittikçe güçlenmiştir. Gittikçe artan ikili ticarete Güney Kore daha bağımlı olan taraf olmuştur. Nitekim 2018 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 85.1 milyar dolara ulaşmışken bunun 30.5 milyar dolarını, Güney Kore'nin Japonya'ya yaptığı ihracat oluştururken, kalan 54.6 milyar dolar Güney Kore'nin Japonya'dan yaptığı ithalatın miktarıdır.²⁸⁵

Kuzey Kore'nin Japonya açısından ekonomik önemi pek fazla olmamakla birlikte, Kuzey Kore açısından Japonya çok önemlidir. İki ülke arasındaki ticari ilişkiler, Soğuk Savaş dönemi boyunca dalgalı bir seyir takip etmiştir. Kuzey Kore tüm bu süre boyunca diğer devletlerle ilişkilerini güvenlik perspektifinden değerlendirmiş ve bu konuda kendi kendine yeterlilik sağlayabilmek adına mali kaynaklarını büyük oranda askeri teknolojilerin geliştirilmesine adanmıştır. Bunun sonucunda ise, askeri teknolojilerde gelişmişlik sağlasa da, sürekli bir ekonomik buhran içerisinde bulunmuştur. Temel ihtiyaçlarını karşılamakta büyük zorluk yaşayan Kuzey Kore bu konuda dış kaynaklı insani yardımlara muhtaç kalmıştır.

²⁸³ Gordon, 2003: 227; <https://www.history.com/news/comfort-women-japan-military-brothels-korea> (erişim tarihi: 04.05.2019) ; <https://thediplomat.com/2017/01/the-final-and-irreversible-2015-japan-south-korea-comfort-women-deal-unravels/> (erişim tarihi: 04.05.2019).

²⁸⁴ Gönen, 2007: 164.

²⁸⁵ Çolakoğlu, 2013: 135; http://www.mofa.go.kr/eng/nation/m_4902/view.do?seq=12 (erişim tarihi: 04.05.2019).

Soğuk Savaş süresince en önemli ticari partnerleri SSCB ve Çin olan Kuzey Kore, bu ülkelerden, sahip olduğu doğal kaynaklar karşılığında, özellikle nükleer ve füze teknolojileri alanında destek almıştır. Japonya'nın Kuzey Kore ile ilk ticaret ilişkisi ise, 1970'lerde Kuzey Kore'nin Japonya'ya tutumunu yumuşatmasıyla başlamıştır. İki ülke arası ticaret hacmi 1975'te 250 milyon doları bulmuştur. Ancak 1976 yılında Kuzey Kore'nin Japonya'dan aldığı 600 milyon dolarlık kredinin geri ödemesini yapamaması üzerine ticari ilişkiler duraklamıştır.²⁸⁶ 1990'larda Güney Kore'nin, Kuzey ile olan ilişkilerini normalleştirme yönünde adımlar atmasıyla Japonya da, Kuzey Kore politikasında hem siyasi hem de ticari konularda esneklik kazanmıştır. Japonya, zaman zaman ekonomik yardımları, Kuzey Kore'nin uluslararası topluma entegrasyonu için teşvik olarak kullanmış, zaman zaman da yardımların durdurulması yoluyla Kuzey Kore'nin saldırgan tutumunu frenlemeyi hedeflemiştir.

3.4.3 Kuzey Kore'nin Nükleer ve Füze Programı

Soğuk Savaş dönemi boyunca SSCB nüfuzunda kalan Kuzey Kore, doğal olarak ABD ile karşıt blokta yer almıştır. ABD'nin Güney Kore'de askeri birlik bulundurması ve II. Dünya Savaşı'nda Japonya'yı yenebilmek için atom bombası kullanmış olması, Kuzey Kore'nin, kendi güvenliğini sağlayabilmek için nükleer silah sahibi olması gerektiğine inanmasına neden olmuştur. Bu konuda, kendi imkanlarını geliştirmek yerine ABD'nin nükleer şemsiyesine sığınan Japonya ve Güney Kore'nin aksine Kuzey Kore'nin kendi kendine yeter bir seviyeye gelmek istemesinin arkasında aynı zamanda, SSCB tarafından terk edilme korkusu da yatmaktadır. Japon işgal döneminden kalma sanayi altyapısına sahip olan Kuzey Kore, Kore Savaşı'nın sona ermesinden kısa bir süre sonra, SSCB'nin de mali ve teknik destekleriyle nükleer enerji ve füze teknolojileri alanlarında çalışmalara başlamıştır.²⁸⁷

1950'lerin ortalarına doğru Kuzey Kore Devlet Başkanı Kim Il Sung, ABD tehdidine karşı nükleer silah arayışını başlattı. Temmuz 1955'te Kuzey Kore Bilim Akademisi üyeleri Moskova'da nükleer enerji konferansına katıldı ve 1956'da SSCB ile nükleer araştırma konusunda antlaşma imzalandı. Bu tarihten itibaren Kuzey Kore ve Çin'den giden bilim adamları Rusya'daki Dubna Ortak Nükleer Araştırma Enstitüsünde eğitime başladılar. Başlangıçtaki çalışmalarda nükleer enerji daha çok ülkenin enerji ihtiyacını sağlamak için kullanılmaktaydı. Bu yeni teknolojinin askeri teknolojilere entegre edilmesi için bir süre geçmesi gerekmiştir. 1962 Küba Krizi sonrası ABD ile uzlaşmaya varması sonucunda SSCB'nin nükleer füzelerini Küba'dan çekmesi, Kuzey Kore'nin terk edilme korkusunu

²⁸⁶ Çolakoğlu, 2013: 128-136; <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-ekonomisi.tr.mfa> (erişim tarihi: 04.05.2019)

²⁸⁷ Yavaş, 2013: 199-200; Clemens, 2010: 128.

güçlendirmiş ve nükleer silah elde etme çabalarını yoğunlaştırmıştır. 26 Ağustos 1963'te Sovyet Çin anlaşmazlığı kendini göstermeye başladı. Kuzey Kore'nin maliyeti çok yüksek olmasına rağmen uranyum çıkarma isteğinin, Çin'i desteklemek için olduğunu düşünen SSCB buna tepki gösterdi.²⁸⁸

1961'de Kuzey Kore ve Çin arasında Dostluk ve Karşılıklı İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Bu dönemde Çin, Kuzey Kore'nin sahip olacağı nükleer silahların kendisine yönlendirilmeyeceğini düşündüğü için başlangıçta destek vermiştir. SSCB'nin 1959-1960 yıllarında yardımlarını ve uzmanlarını Çin'den çekmesine rağmen Çin'in, Ekim 1964'te ilk nükleer denemesini yapması üzerine Kuzey Kore teknik destek taleplerini arttırdı. Ardından yeniden SSCB'ye taleplerde bulundu. 1965'te SSCB iki adet araştırma reaktörünü, hammadde karşılığında Kuzey Kore'ye sattı ve bu reaktörler 1967'de faaliyete başladı. SSCB, 1967'de bir adet daha reaktör talebinde bulunan Kuzey Kore'nin bu talebini reddetti.²⁸⁹ Kuzey Kore'nin söz verdiği hammaddeleri istenilen miktarda temin edemeyince SSCB yardımlarında kısıntılara gitmeye başlamıştı. Kuzey Kore ise borçlarını daha fazla yardım alabilmek için şantaj aracı olarak kullanıyordu. 1968 yılında, SSCB ve ABD tarafından hazırlanıp imzalanan ve BM üyelerine imza için sunulan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NPT), SSCB ve Kuzey Kore arasındaki gerginliği arttırmıştır. Uluslararası alanda tek dayanakları SSCB ve Çin olan Kuzey Kore, 1985'de SSCB'nin ısrarıyla NPT'yi imzalamıştır. ABD'nin 27 Eylül 1991'de Güney Kore'den tüm nükleer silahlarını çekeceğini açıklamasının ardından Kuzey Kore, Ocak 1992'de Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile Koruma/Güvenlik Önlemleri Anlaşmasını imzalamış ve tesislerini ajansın yetkililerinin denetimine açmıştır. Kuzey Kore'nin NPT'yi imzalamasının ardından SSCB, Kuzey Kore'ye dört adet nükleer santral kurma sözü vermiştir.²⁹⁰

1990'lara gelindiğinde Kuzey Kore'nin Yongbyon Bölgesi'nde, nükleer enerji alanında faaliyet gösteren yüzden fazla tesisi, bu tesislerde çalışan 150 civarında üst düzey bilim adamı ve 2500 kadar da uzman ve teknisyeni bulunmaktaydı. IAEA, Kuzey Kore'de ilk denetlemesini Mayıs 1992'de yapmış ve nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanıldığı konusunda kesin kanıya varamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Ajansa bildiri yapılmayan fakat nükleer faaliyetlerde bulunulduğunu düşündükleri tesislerde denetimlere izin verilmesini talep etmişlerdir.²⁹¹ 21 Ekim 1994'te Cenevre'de Kuzey Kore, Güney Kore, ABD ve IAEA'nın katılımıyla dörtlü Çerçeve Anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmayla birlikte Kuzey

²⁸⁸ Yavaş, 2013: 200; Clemens, 2010: 129-130.

²⁸⁹ Clemens, 2010: 131; Yavaş, 2013: 206.

²⁹⁰ Clemens, 2010: 134-146; <https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron> (erişim tarihi: 04.05.2019).

²⁹¹ Kibaroglu, 2004, 159-161.

Kore'nin tüm nükleer programını dondurması ve nihayetinde nükleer tesislerini kapatması şartıyla, enerji üretimi amaçlı iki adet Hafif Su Reaktörü kurulması üzerine anlaşılmıştır. Bu reaktörün maliyeti Kore Yarımadası Enerji Kalkındırma Organizasyonu (Korean Peninsula Energy Development Organization-KEDO) tarafından karşılanması öngörülmüştür.²⁹² Ancak 31 Ağustos 1998 tarihinde Kuzey Kore, menzili 1500-2000 km arasında olan üç aşamalı Taepodong-1 füzesini başarıyla denemiştir. Hokkaido'nun doğusunda Pasifik Okyanusu'na düşen füze artık Kuzey Kore'nin istediği takdirde Japonya'yı ve Güney Kore'deki ABD askeri birliklerini vurabileceğini göstermiştir.²⁹³

İlerleyen yıllarda Kuzey Kore yine bütün tesislerini IAEA denetimine açmayarak tepki toplamıştır. ABD Başkanı Bush 2002 yılında yaptığı bir konuşmada Kuzey Kore'yi de “Şer Ekseni” yani uluslararası terörü destekleyen devletler içerisinde ilan etmiştir. Bunun üzerine Kuzey Kore de 10 Ocak 2003'te NPT' den çekildiğini açıklamıştır. Bu tarihten sonra Kuzey Kore'yi nükleer silah edinme arzusundan vazgeçiremeyeceğini anlayan ABD, Altılı Görüşmeler (Six-Party Talks-SPT) için çalışmalara başlamıştır.²⁹⁴

SPT, ABD, Çin, Rusya, Japonya, Güney Kore ve Kuzey Kore'nin katılımıyla 27 Ağustos 2003'te Pekin'de başlamıştır. SPT'nin başlangıç evrelerinde ABD ve Japonya, Kuzey Kore'ye karşı sert bir tutum sergilemişlerdir. Japonya, SPT görüşmelerinde Kuzey Kore tarafından kaçırılan vatandaşlarını gündeme getirmiş ve Kuzey Kore üzerinde bu konuda da baskı oluşturmak istemiştir. Japonya'nın bu tutumu, Çin, Rusya ve Güney Kore tarafından, SPT'nin amacının dışında olduğu ve görüşmeleri sekteye uğratabileceği için eleştirilmiştir. ABD ise Kuzey Kore'nin hem nükleerden arındırılmasını hem de kapalı dikta rejiminden vazgeçmesini istiyordu. Bu da Kuzey Kore'de, ABD'nin kendisini tamamen yıkmak istediği düşüncesini uyandırıyor ve nükleer silah edinmenin tek güvenlik aracı olduğu düşüncesine daha sıkı bağlanmasına neden oluyordu.²⁹⁵

19 Eylül 2005'de Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerine son vermesi ve NPT'ye geri dönmesi karşılığında ABD yardımlarını kapsayacak bir bildiri yayınlamışlardır. Fakat Kuzey Kore'nin faaliyetlerini durdurma yönünde bir adım atmadığını belirten KEDO, önceden taahhüt edilen iki hafif su reaktörünü vermektan Haziran 2006'da vazgeçmiştir. Bunun üzerine Kuzey Kore, 4-5 Temmuz 2006'da yedi adet balistik füzenin denemesini ve 9 Ekim 2006'da da ilk nükleer denemesini yaptı. Denemelerin Ardından BM Güvenlik Konseyi 1695 sayılı kararıyla Kuzey Kore'nin görüşmelere geri dönmesini, nükleer ve füze programını

²⁹² <https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron> (erişim tarihi: 04.05.2019).

²⁹³ Kibaroglu, 2004: 163-164; <https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron> (erişim tarihi: 04.05.2019).

²⁹⁴ Yavaş, 2013: 204-218.

²⁹⁵ Ness, 2003: 251-253.

durdurmasını talep etmiş ayrıca da çeşitli yaptırımlar uygulanmasını öngörmüştür. Daha sonra Kuzey Kore Çin'in aracılığıyla görüşmelere geri dönmüştür.²⁹⁶ Fakat Nisan 2009'da yeniden uzun menzilli füze denemesi yaptı. BM Güvenlik Konseyinin kınaması üzerine Kuzey Kore SPT'den temelli çekilmiştir. Bunun ardından BM Güvenlik Konseyi 1874 sayılı kararla kınamayı yenilemiş ve üye devletlere yaptırımları sertleştirme konusunda tavsiyede bulunmuştur.²⁹⁷

İlerleyen yıllarda Kuzey Kore çeşitli aralıklarla füze denemelerine devam etmiştir. 2018 yılında ise çok önemli bir gelişme yaşanmıştır. 27 Nisan ve 26 Mayıs tarihlerinde Kuzey ve Güney Kore arasında tarihi bir zirve toplantısı gerçekleşmiştir. Bunu 12 Haziran'da Singapur'da gerçekleşen Kuzey Kore ve ABD arasındaki zirve takip etmiştir. Bu zirveler sonucunda Kuzey Kore nükleer ve uzun menzilli füze denemelerini durdurmayı taahhüt etmiştir.²⁹⁸ Bu uzlaşmanın ardından Kuzey Kore, ilk füze denemesini, Güney Kore tarafından yapılan açıklamalara göre 4 Mayıs 2019'da gerçekleştirdi. Açıklamada füzenin 70-200 km arasında bir mesafe kat ettikten sonra Japon Denizi'ne düştüğü belirtilmekte. Kuzey Kore, 2018'de gerçekleştirilen görüşmelerde, uzun menzilli füze denemesi yapmayacağı yönünde taahhütte bulunmuştu. Bu sebeple 4 Mayıs 2019'da yapılan kısa menzilli füze denemesi, teknik olarak 2018 uzlaşmasına aykırı değildir.²⁹⁹

3.5 Japonya'nın Güvenlik Politikası Araçları

Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından uğradığı müttefik işgali, ülkenin güvenliğini sağlayabilmek adına kullanabileceği politika araçlarını da etkiledi. Bunun en temel sebebi, Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı tarafından dayatılan ve 1947 yılında yürürlüğe giren Barış Anayasasıdır. Anayasanın 9. Maddesi ile Japonya'nın, uluslararası sorunları çözmek için güç tehdidi veya kullanımı hakkı olmadığı belirtilmişti.³⁰⁰ Buna göre Japonya'nın, güvenliğini sağlamak adına askeri kuvvet bulundurma ve bunu kullanma seçeneği bulunmamaktaydı, ancak zaman içinde uluslararası ortamda yaşanan değişiklikler Japonya'nın yeniden silahlı kuvvet oluşturmalarını zorunlu kıldı. Japon kamuoyunun çok büyük bir kesimi, II. Dünya Savaşı esnasında yaşanan yıkım sebebiyle, güvenlik konusunda pasifist bir politika izlenmesi taraftarı olsa da, aksine bir politika izlenmesi taraftarı olan bir kesim de her zaman mevcut olmuştur. Bu kesim, Anayasanın geniş bir bakış açısıyla

²⁹⁶ Yavaş, 2013: 218-220; <https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron> (erişim tarihi: 04.05.2019).

²⁹⁷ Hagström, 2009: 838.

²⁹⁸ http://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_5474/contents.do (erişim tarihi: 04.05.2019).

²⁹⁹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48160286> (erişim tarihi: 04.05.2019).

³⁰⁰ Japonya Anayasası, 1947.

yorumlanmasıyla, yeniden “savunma” amaçlı silahlı kuvvet oluşturan Japonya’nın, diğer devletler gibi “normal” bir silahlı kuvvet bulundurma hakkına sahip olmasını istemiştir. Bazı yöneticiler zaman zaman bu yönde görüş bildirip, çeşitli girişimlerde bulunsalar da, kamuoyunda mevcut güçlü pasifist tutum sebebiyle bu yöndeki girişimler çok yavaş yol kat etmiştir.

18 Aralık 2018’de kabul edilen Ulusal Güvenlik Programı Kılavuz Belgesi (National Defense Program Guidelines-NDPG) ile ülkede barış ve güvenliği sağlayabilmek adına, mevcut tehditlerin ve bu tehditlere karşı alınacak önlemlerin tespiti yapılmıştır. Buna göre özel önlem gerektiren güvenlik konuları şunlardır;³⁰¹

- Çin’in şeffaflıktan yoksun ve giderek artan askeri harcamaları, Japonya’nın ayrılmaz bir parçası olan Senkaku Adaları ve çevresinde askeri aktivitelerini arttırması,
- Kuzey Kore’nin nükleer ve füze programı,
- Rusya’nın, Japonya’nın Kuzey Topraklarında askeri faaliyetlerini arttırması,
- Okyanuslarda güvenli ulaşım ve istikrarın sağlanması,
- Doğal afetler ve kriz yönetimi.

Ulusal Güvenlik Programı Kılavuz Belgesinde belirlenen amaçların gerçekleştirilebilmesi için hazırlanan Ulusal Güvenlik Stratejisine göre Japonya, barış ve güvenliğini sağlamak, ülkenin ve halkının refahını sağlayarak barışı pekiştirmek, evrensel değer ve kurallara bağlı uluslararası düzeni sağlamak ve korumak olarak belirttiği ulusal çıkarlarını korumak için şu stratejiyi oluşturmuştur;³⁰²

- Japonya’nın kapasitesini ve rolünü güçlendirip genişletmek,
- ABD ile mevcut ittifak bağını güçlendirmek,
- Uluslararası barış ve denge için partnerleriyle diplomasi ve güvenlik işbirliğinin geliştirilmesi (ortak evrensel değerler ve stratejik çıkarlara sahip, Güney Kore, Avustralya, ASEAN ülkeleri ve Hindistan ile işbirliğinin geliştirilmesi, APEC, G7, EAS, ARF, ADMM-Plus gibi çok taraflı girişimlerden yararlanılması),
- Uluslararası barış ve dengenin sağlanması için uluslararası çabalara aktif katılım sağlamak (silahların sınırlandırılması çabaları, BM ve diğer barış koruma faaliyetleri, ODA programının aktif kullanımı ve uluslararası terörle mücadele faaliyetleri),
- Evrensel sorunların çözümü için evrensel değerlere bağlı işbirliğini güçlendirmek,
- Ulusal güvenliği destekleyecek ulusal kurumların güçlendirilmesi.

³⁰¹ National Defense Program Guidelines, 2018: 5-7.

³⁰² https://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page1we_000081.html (erişim tarihi: 05.05.2019)

3.5.1 Ekonomik Yardımlar ve Doğrudan Yatırımlar

Ekonominin bir güvenlik politikası aracı olarak kullanımını ilk olarak Japonya-ÇHC ilişkileri bağlamında görülmektedir. Başlangıçta Japonya, Çin halkının yasal temsilcisi olarak Tayvan'da kurulan hükümeti tanısa da, ÇHC ile ekonomik ilişkiler kurmaya devam etmiştir. 1952 yılından, ÇHC ile ilişkilerin normalleştirildiği 1972 yılına kadar iki ülke ilişkileri “soğuk politika, sıcak ekonomi” olarak tanımlanmıştır, ilişkilerin normalleştirilmesinden sonra, artan ticaret hacminin yanı sıra, ÇHC'ne yapılan ekonomik yardımlar ve doğrudan yatırımlar sayesinde ekonomik bağlar gitgide daha da güçlenmiştir. Japonya'nın böyle bir politika takip ederek birden fazla hedefe ulaşmaya çalıştığı söylenebilir; Japon ekonomisinin gelişimini sürdürebilmek adına hammadde ve pazar arayışı; ekonomik istikrarsızlıkların önüne geçerek ileride oluşabilecek mülteci akınlarını engellemek; iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık yaratarak daha bağımlı taraf olan ÇHC'nin, iki ülke arasında mevcut sorunları gündeme getirmesinin önüne geçmek. Bu politikanın ilk dönemlerde nispeten başarılı sonuçlar verdiği söylenebilir, ancak 1990'larla birlikte ÇHC ekonomisinin gitgide büyümesi ve Japon ekonomisinin ise durgunluğa girmesi bu durumu değiştirmiştir. Ekonominin yanı sıra askeri bakımdan da gittikçe daha büyük bir güç haline gelen ÇHC, ekonomik çıkar çatışmaları ve sınır problemleri konusunda daha saldırgan bir tutum takınmaya başlamıştır.

Ekonomik gücün Rusya ile ilişkiler bağlamında kullanımı ise ilk olarak, 1973 yılında dönemin liderleri Tanaka ve Brezhnev arasında yapılan görüşme ile ortaya çıkmıştır. Bu görüşmenin ardından iki lider Sibiry'a da bulunan doğal kaynakların ortaklaşa geliştirilmesi ve işletilmesi konusunda anlaşmışlardır. Bundan sonra Japonya, iki ülke arasında tartışmaya konu olan Kuril Adaları sorununun çözüme ulaştırılmasını, ekonomik yardımların bir ön şartı olarak sunmaya başlamıştır. Bu politikasıyla önemli bir gelişme kaydedemeyen Japonya, 1990'lar itibariyle diğer G7 ülkelerinin de Rusya'ya ekonomik yardımlarda bulunmaya başlaması üzerine, tutumunu değiştirmiştir. Bu tarihten itibaren Japonya, öncelikle ekonomik yardımlar yapılarak iki ülke arası ilişkileri iyileştirmeyi, daha sonra ise sınır problemleri konusunda olumlu bir sonuç almayı umut etmiştir. Yapılan ekonomik yardımlar özellikle tartışmaya konu adalar üzerinde yoğunlaştırılarak bu bölgenin halkının da desteği kazanılmaya çalışılmıştır. Yakın dönemlerde sınır problemlerinin çözümü için yapılan görüşmelerde gittikçe daha ılımlı bir ortam elde edilse de, 2013 Ukrayna Krizi sebebiyle Japonya'nın da diğer G8 ülkeleriyle beraber ekonomik yaptırım uygulaması üzerine ilişkiler yeniden gerilmiştir.

Japonya'nın Güney ve Kuzey Kore'ye yaptığı ekonomik yardım ve yatırımlara bakıldığında, ABD ile mevcut ittifak ilişkisinin büyük oranda etkisi olduğu görülmektedir.

Güney Kore'ye yapılan yardımların başlangıcı, iki ülke arasında barış antlaşmasının imzalandığı 1965 yılı olmuştur. Bu dönemde ABD, bölgesel çıkarları sebebiyle Güney Kore'nin de, tıpkı Japonya gibi güçlü bir müttefik olmasını arzu etmekteydi. Bu sebeple ABD bir yandan Güney Kore'nin kalkınmasına katkı sağlarken, diğer yandan da Japonya ve Güney Kore ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesini ve Japonya'nın da bu konuda yük paylaşımı yapmasını istemiştir. 1965 sonrası Güney Kore ve Japonya arası ekonomik ilişkiler hızla gelişmiş ve sorunlar daha az gündeme gelmeye başlamıştır, fakat iki ülke arasındaki sorunların rafa kalkmasındaki belki de en önemli etken ABD ile mevcut ittifak ilişkileri olmuştur. Japonya ve Kuzey Kore ekonomik ilişkilerinin oluşumunda ABD ile ilişkilerin etkisi büyük olsa da, bir diğer neden de toplumsal güvenlik meselesidir. Kuzey Kore askeri güce büyük önem vermiş ve askeri teknolojiler bakımından ileri bir seviyeye sahip olsa da, ülke ekonomisinin kötü seyri ve insani yardımlara muhtaç bir durumda bulunması, Japonya açısından bölgede istikrarsızlıkları tetikleyebilecek bir diğer unsur olarak görülmektedir. Japonya, Kuzey Kore'ye yaptığı insani yardımlarla, Kuzey Kore'yi uluslararası topluma entegre edebilmeyi ve saldırgan tutumunu frenleyebilmeyi amaçlamıştır, ancak Kuzey Kore'nin, ABD-Japonya-Güney Kore ittifak ilişkilerini kendi ideolojisine ve varlığına yöneltilmiş bir tehdit olarak algılaması ve daha fazla askeri güç elde etme arayışına gitmesi sebebiyle bu yardımların amacına ulaştığı söylenemez.

Ekonomik yardımlar, ülkeler özelinde yapılan çift taraflı antlaşmaların yanı sıra, Resmi Kalkınma Yardımları (Official Development Assistance-ODA) programı çerçevesinde de yürütülmüştür. İlk yıllarda ODA programı, savaş sonrası uzlaşmalar ile paralel olarak tazminatlar biçiminde uygulanmıştır. Japonya 1954 yılında Güney ve Güneydoğu Asya ülkelerinin kalkınması için oluşturulan Kolombo planına katılarak, ODA programını başlatmıştır. Aynı dönemde savaş tazminatları konusunda da görüşmeler sürdürülmüş ve 1950'lerin sonuna gelindiğinde Filipinler, Endonezya, Burma ve Tayland ile imzalanan anlaşmalar ile savaş tazminatları verilmeye başlanmıştır. ODA programının başladığı ilk yıllarda yardımlar, özellikle Güneydoğu Asya ülkelerinde ve altyapı çalışmalarında yoğunlaşmıştır. Japonya bu yardımlarla birlikte, bölge ülkelerinde hem geçmişten kalan kötü izlenimini silmeyi hem kıt olan doğal kaynakların barışçıl yollardan elde edilebilmesi için ticari bağlarını güçlendirmeyi hem de kendi ürettiği ürünler için yeni pazarlar elde etmeyi hedeflemiştir.³⁰³ Bu sebeplerle kimi zaman yardımların ön koşulu olarak Japonya'dan ithalat yapma şart koşulmuştur ve teknik destek konusu fazla vurgulanmamıştır. Yardımların bu bölgeye yoğunlaşmasında bölgenin, Japonya için stratejik bir konumda bulunması da önemli

³⁰³ Japan's Official Development Assistance White Paper 2014, 2015: 2-3.

rol oynamıştır. Ekonomik kalkınmasının sürdürülebilmesi için gerekli hammadde ve enerji bakımından dışa bağımlı olan Japonya, ticaret güzergahı üzerinde bulunan ülkelerin istikrarının sağlanmasına destek olarak kaynak teminini güvence altına almak istemektedir. Diğer bir sebep de buralarda çıkabilecek herhangi bir istikrarsızlık durumunda oluşacak mülteci akınlarının önüne geçmek istemeleridir.³⁰⁴ Güneydoğu Asya ülkelerine yapılan ekonomik yardımların sebeplerinin birden fazla sektörden kaynaklanan güvenlik tehditlerinin etkili olduğu görülmektedir. Bu yardımlarla Japonya hem kendi ekonomik çıkarlarını gözetmiş, hem de ilerleyen dönemlerde ortaya çıkabilecek toplumsal güvenlik tehditlerinin önüne geçmek istemiştir.

1960'da Japonya, Kalkınma Yardımı Grubu (daha sonra adı Kalkınma Grubu Komitesi (Development Assistance Committee-DAC) olarak değişmiştir) üyesi ve bundan dört yıl sonra da DAC'ın bağlı olduğu OECD'ye üye olan ilk Asyalı devlet olmuştur. OECD üyeliğinin ardından Japonya, yardımlarını yalnızca ticari çıkar elde etme amacıyla kullandığı, gerçekten ihtiyaçlı bölgeleri görmezden geldiği şeklinde eleştirilere maruz kalmıştır.³⁰⁵ 1960'ların ortalarına gelindiğinde Japonya, Güneydoğu Asya Bölgesinin en büyük ODA donörlerinden biri olmuştur. Yardımlarını yalnızca çift taraflı anlaşmalar vasıtasıyla değil, çok taraflı girişimlerle de gerçekleştirmiştir. Bu yöndeki ilk girişim Başbakan Kishi'nin 1957 yılında Asya Kalkınma Fonu kurulması yönündeki teklifi olmuştur. Bu teklifte, gerekli sermayenin sağlanması için ABD ile işbirliği öngörülürken, teknik uzmanlık ve idare konusunda Japonya'nın rol üstlenmesi hedefleniyordu. Kishi'nin bu önerisi başlangıçta tepki çekse de, 1966 yılında Asya Kalkınma Bankası'nın (ADB) kuruluşuna zemin hazırlamıştır. Japonya Asya Kalkınma Bankası'nın kuruluşuna, ABD ile eşit miktarda olacak şekilde, 200 milyon dolar katkı sağlamıştır.³⁰⁶

1970'lerle birlikte Japonya'nın ODA programı, Güneydoğu Asya Bölgesi hala daha büyük bir pay alsada, dünyanın başka bölgelerine de dağılmaya başlamıştır. Bunun arkasında o dönemde yaşanan petrol krizinin, enerji bakımından çok büyük oranda dışa bağımlı olan Japonya'nın, hassasiyetini açıkça ortaya koyması vardır. Yakın çevresinin dışında gerçekleşen istikrarsızlıkların da çeşitli yollarla kendisine olumsuz etkiler doğurabileceğinin farkına varan Japonya, yardımlarının kapsadığı alanı ve miktarını arttırmıştır. Mali yardım ve doğrudan yatırımlar, enerji kaynakları ve madenler bakımından zengin olan Afrika ve Orta Doğu Bölgelerine de dağılmaya başlamıştır. Bu dönemlerde ODA programının kapasitesini de

³⁰⁴ Balcı ve Yeşiltaş, 2006: 176-177; Brooks ve Orr, 1985: 323-324.

³⁰⁵ Brooks ve Orr, 1985: 325.

³⁰⁶ Brooks ve Orr, 1985: 325; Rix, 1989: 466-467.

gittikçe arttırmıştır.³⁰⁷ 1972 yılında dördüncü en büyük donör olan Japonya, 1989 yılına gelindiğinde ise toplam ODA miktarı 8.97 milyar dolara ulaşmış ve dünyanın en büyük ODA donörü olmuştur. 1990'lar boyunca diğer ODA donörlerinin yardım miktarlarında azalmalar görülürken, Japonya ODA programına ayırdığı bütçesini giderek arttırmış ve en büyük ODA donörü ünvanını, ABD'nin yeniden birinci sıraya geçtiği 2001 yılına kadar korumuştur.³⁰⁸

Japonya'nın en çok ODA aktardığı bölgelerden bir diğeri de, yaklaşık %20 gibi bir orana sahip olan Güneybatı Asya'dır. Bu ülkeler arasında Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve Burma özellikle ön plandadır. SSCB'nin Afganistan'ı işgali sonrası Pakistan'a yardımlarını daha da arttırmıştır. Hindistan ve Pakistan'ın nükleer denemeleri üzerine yardımlar, iki ülke üzerinde baskı oluşturmak amacıyla bir süreliğine dondurulsa da amacına ulaştığı söylenemez. Latin Amerika'ya yardımlar başlangıçta Brezilya, Meksika, Panama gibi kaynak zengini birkaç ülke ile sınırlıyken zamanla bu bölgeye yapılan yardımlar da genişletilmiş ve miktarında artışa gidilmiştir. Afrika'ya yapılan yardımlar genellikle insani yardım çerçevesinde gerçekleşse de tamamıyla politik amaçlardan uzak değildir. Özellikle Çin'in kalkınmasını gerçekleştirmesinin ardından iki ülke arasındaki artan rekabet, bu bölgede de ticari çıkar sağlama bağlamında kendini göstermiştir.³⁰⁹

1990'larla birlikte Japonya, yardımlarını kendi çıkarlarını gözetmek amaçlı yaptığı ve esas ihtiyaçlı bölgelere kayda değer yardımlarda bulunmadığı yönünde uluslararası tepki toplamaya başlamıştır. Bunun üzerine Japonya 30 Haziran 1992'de ODA Tüzüğü'nü kabul etmiş ve yapılacak yardımlar için belli standartlar koyularak daha adil bir yardım programının oluşturulması hedeflenmiştir. 2003 yılında revize edilen ODA Tüzüğü'nde, programın hedefi, uluslararası toplumun barış ve kalkınmasına doğrudan katkıda bulunarak, Japonya'nın güvenliğini ve refahını sağlamak olarak belirtilmiştir. Bu hedefe ulaşmak için uygulanacak yöntem, fakirliğin azaltılması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, çatışma sonrası barış inşasına katkı sağlanması, çevresel sorunlar, uluslararası suç ve terörizm gibi evrensel problemlerin çözümüne katkı sağlamak olarak belirtilmiştir.³¹⁰ ODA Tüzüğü'ne göre yardımların yapılabilmesi için gerekli ön koşullar şunlardır;³¹¹

- Çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması,
- Yardımların askeri amaçlarla kullanılmaması,

³⁰⁷ Kuramoto, 2007: 11-12; Brooks ve Orr, 1985: 326-327.

³⁰⁸ Japan's Official Development Assistance White Paper 2014, 2015: 3.

³⁰⁹ Kuramoto, 2007: 13; Brooks ve Orr, 1985: 332-334.

³¹⁰ Japan's Official Development Assistance Charter, 2003: 3-4.

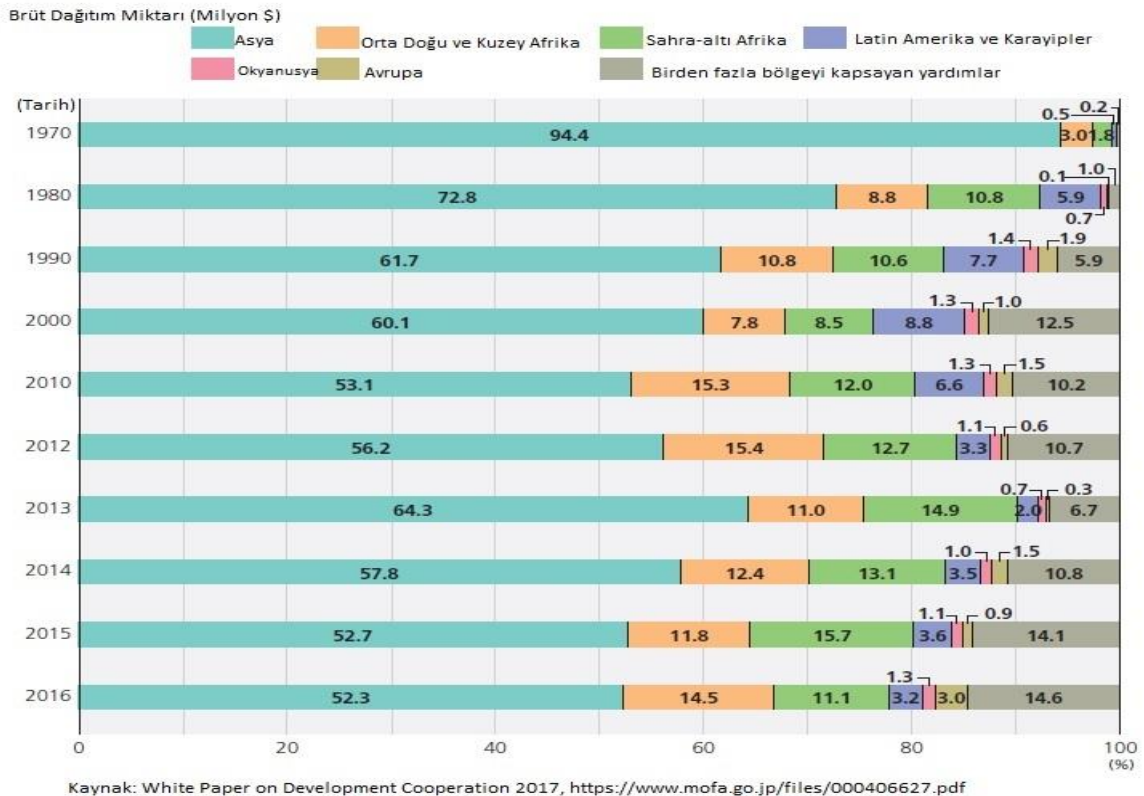
³¹¹ Balci ve Yeşiltaş, 2006: 180; Japan's Official Development Assistance Charter, 2003: 7.

- Yardım yapılacak ülkenin uluslararası güvenliği tehdit edebilecek, aşırı askeri harcama, kitle imha silahlarının üretimi ve silah ticareti gibi faaliyetlerde bulunmaması,
- Yardımı alacak ülkenin, ülkede demokrasi, insan hakları, özgürlük, serbest pazar ekonomisi gibi evrensel değerlere bağlılığının pekiştirilmesi.

ODA Tüzüğü'nün kabulünün ardından Japonya, yaptığı yardımlarda bu koşulları gözeterek daha adil bir yardım programı yürütmeye çabalamıştır. Bu çabaları diğer ODA donörü ülkeler tarafından olumlu karşılanırsa da, çeşitli alıcı ülkeler bu koşulları iç işlerine karışma olarak nitelendirmiş ve hoş karşılamamıştır.

1990'larla birlikte, ODA programında çevresel güvenlik konularına da özel önem verilmeye başlanmıştır. Deprem ve tsunami gibi doğal afetlerin sık gerçekleştiği bir bölgede bulunan ve nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımı konusunda yüksek bir kapasiteye sahip olan Japonya, bu iki faktörün çevresel güvenliğe oluşturduğu risklerin farkındadır. Çevresel güvenlik bağlamında yüksek risk altında olan Japonya, bu sebeple evrensel ölçekteki diğer çevresel güvenlik sorunlarına da duyarlı hale gelmiş ve çevresel güvenlik sorunlarının en aza indirilmesi için uluslararası girişimlere ve çeşitli ülkelerin ulusal çalışmalarına politik ve mali destek vermiştir.³¹²

Tablo 3.1 Japonya'nın Bölgelere Göre ODA Dağılımı

³¹² <https://www.mofa.go.jp/policy/oda/sector/environment/action.html> (erişim tarihi: 28.08.2019).

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere, zaman içerisinde Japonya’nın ODA programının kapsamında genişlemeler gerçekleşse de, bu yardımlardan hala daha en büyük payı Asya ülkeleri almaktadır.

Tüm bunlara bakıldığında Japonya’nın ekonomik yardımlar konusunda, sağlanan miktar bakımından büyük bir güç olduğu apaçıktır. Ancak yardımların politik amaçları gerçekleştirmede etkinliği tartışmaya açıktır. Yardımların, ülkenin ekonomik güvenliğini sağlamak maksadıyla ticari ilişkileri geliştirme amacıyla başarılı olduğu söylenebilir. Fakat, ekonomik yardımların bir politika aracı olarak kullanılması yalnızca, yardımlarda bulunularak karşılıklı bağımlılığın artırılması yoluyla değil, aynı zamanda stratejik bazı kaynakların yoksunluğundan yararlanılarak, yardımların sınırlandırılması ve baskı oluşturulması yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir. Nitekim Japonya çeşitli dönemlerde, Çin ve Kuzey Kore’ye bu yönde bir politika uygulamıştır. Ancak bu politikanın başarılı olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Özellikle Çin ve Kuzey Kore, yakın dönemlerde gittikçe artan bir şekilde iddialı ve dostane olmayan bir tutum sergilemeye devam etmişlerdir.

Ekonomik yardımlar ve doğrudan yatırımlarla hedeflenen amaçlardan biri de, uluslararası alanda prestij kazanmak istemesidir. Japonya için, Çin’in 1971 yılında, Tayvan yerine BM’e kabulü ve ardından Güvenlik Konseyine daimi bir üye olarak katılması, Japonya’nın uluslararası barışa önemli katkılarda bulunmasına rağmen, daimi üye olamaması bir nevi gurur meselesi olmuştur. Bu sebeple zaman zaman Japonya, Güvenlik Konseyi’nin daimi bir üyesi olma isteğini Genel Kurul’da dile getirmiş ve yardımlarda bulunduğu devletlerden de diplomatik destek beklemiştir. Henüz Güvenlik Konseyi’nin daimi bir üyesi olamasa da şu ana kadar on bir kez geçici üye seçilmiştir ve bu diğer BM üyeleri arasında en yüksek rakamdır.³¹³

Ekonomik yardım politikası ile istenen tüm amaçlar gerçekleştirilemese de, Japon kamuoyunda ve siyasi elitinde, yeniden askeri güç elde etme yoluna gitmektense, ekonomik araçların kullanılması daha çok tercih edilmektedir. Fakat bu politikanın uygulanması aşamasında zaman zaman iki sıkıntılı durumla karşılaşmaktadır. Bunlardan ilki, politika oluşum aşamasında karar alıcı tek bir otoritenin bulunmamasıdır. Politika oluşum sürecinde birden fazla bakanlığın rol üstlenmesi, yardımların coğrafi ve sektörel dağılımı konusunda tartışmalara yol açabilmektedir. Diğer bir sıkıntı ise yardımların ABD ile mevcut güvenlik ittifakı ile bağlantılandırılması meselesidir. 1970’lerin sonlarından itibaren Tokyo, diğer ODA donörleriyle yıllık danışma toplantıları düzenlemeye başlamıştır. Bu toplantılardan ilki 1978 yılında ABD ile gerçekleştirilmiştir. Hükümet, yardımlar konusunda ortak projeler yoluyla

³¹³ <https://www.un.org/securitycouncil/content/countries-elected-members> (erişim tarihi: 04.05.2019)

gerçekleştirilecek daha sıkı işbirliğinin, ABD'den gelen, ticaret konusundaki korumacı politikasını hafifletme ve savunma harcamalarına daha fazla katılım sağlaması yönündeki baskıları azaltmasını hedeflemiştir. Aynı zamanda, yapılan yardımların ABD müttefiki ülkelerde askeri harcamalara kullanılabileceği yönünde de endişeler oluşmaya başlamıştır. Nitekim 1981 yılında bu yöndeki bir yardım talebi Güney Kore'den gelmiş ve talep reddedilmiştir.³¹⁴

3.5.2 Bölgesel Oluşumlara Katılım

Global anlamda güvenlik konularında Japonya, ABD'nin politikalarını takip eden, ikincil pasif bir devlet gibi görünse de, kendi bölgesinde geleneksel olmayan yollardan aktif liderlik peşindedir. Bu bağlamda çeşitli uluslararası organizasyonların ve kurumların kuruluşlarında rol üstlenmekte, ya da mevcut organizasyonlar ve kurumlarla anlaşmalar yoluyla ortaklık bağları kurarak etkinlik sağlamaya çalışmaktadır. Asya'da bölgesel girişimler daha çok ekonomi bağlamında gelişmiştir. Diğer alanlarda işbirliği girişimleri, ekonomi alanındaki girişimlere nazaran çok daha yavaş ilerlemiştir. Bu organizasyonlardan bazıları şunlardır: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Asya Kalkınma Bankası (ADB), Doğu Asya Zirvesi (EAS).³¹⁵

Bölge ülkeleriyle ilişkiler çift taraflı antlaşmalar ve ekonomi çerçevesinde 1950'lerinden itibaren başlasa da, bölgesel oluşumlara katılım ancak 1967'de ASEAN'ın kuruluşuyla başlamıştır. Başlangıçta Japonya, bölgedeki mevcut çift taraflı ekonomik ilişkilerine zarar verebileceğini düşünerek bu girişime temkinli yaklaşmıştır. 1971 yılında ASEAN'ın, Barış, Özgürlük ve Tarafsızlık Kuşağı (Zone of Peace, Freedom and Neutrality-ZOPFAM) oluşturma yönündeki girişimi Japonya'da, bölgede Japonya-ABD ittifakına karşıtlık oluşturabileceği endişesine neden olmuştur.³¹⁶

ASEAN, 8 Ağustos 1967'de, Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur dışişleri bakanlarının Bangkok'ta ASEAN Bildirisi'ni imzalamasıyla kurulmuştur. Bildiride ASEAN'ın kuruluş amaçları, ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, eğitim ve diğer alanlarda işbirliğini geliştirmek, bölgesel barış ve istikrarın, adalet ve hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde sağlanması olarak belirtilmiştir. 1976 yılında imzalanan Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İşbirliği Anlaşması, ASEAN'ı yasal açıdan da bağlayıcılığı olan bir örgüte dönüştürmüş ve üye ülkeler arası ilişkileri belirleyen yapı taşlarından olmuştur. Soğuk Savaş döneminin büyük bir kısmı boyunca ASEAN güvenlik konularına değinmekten özellikle

³¹⁴ Rix, 1989: 463; Brooks ve Orr, 1985: 335.

³¹⁵ Howe, 2010: 1319.

³¹⁶ Mendl, 1995: 87.

kaçınmıştır. Güvenlik konusu resmi olarak ilk kez 1992 Bildirisi'nde gündeme gelmiştir ve üye devletler Güney Çin Denizi sorununu barışçıl yollardan çözme niyetlerini belirtmişlerdir.³¹⁷ Güney Çin Denizi'nde ülkelerin, hem sınır anlaşmazlıkları, hem petrol ve doğal gaz yatakları sebebiyle çıkar çatışmaları, hem de deniz ticaret yollarının güvenliği bakımından endişeleri bulunmakta. Deniz sınırları konusunda, 1982 yılında kabul edilen BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) temel olsa da, bu sözleşmedeki sınırlamalar bölgenin yapısı sebebiyle Doğu Çin Denizi'ndeki aidiyet tartışmalarını çözmeye yaramamaktadır. Devletler zaman zaman hak iddialarını desteklemek için tartışmalı bölgelerde bulunan adacıklara tesisler kurma girişimlerinde bulunabilmektedir. Bu sebeple üye ülkeler arasında çatışma çıkma olasılığı sürekli olarak mevcut görünmektedir. Bu konuda en iddialı olan devlet ise ASEAN ile diyalog ortaklığı içerisinde olan Çin, sınır problemlerini ülkelerle ikili ilişkileri çerçevesinde çözmek isterken ASEAN üyesi ülkeler, problemleri bölgede etkin diğer iki güç ABD ve Japonya'nın da diyalog ortağı olduğu bu platforma taşıyarak çözmek istemektedir.³¹⁸

Japonya'nın doğal gaz ithalatının yaklaşık %60'ı ve petrol ithalatının yaklaşık %70'i, Güney Çin Denizi'ndeki Malakka Boğazı'ndan geçmekte. Bu bölgedeki ülkelerde yaşanacak istikrarsızlıkların, Japonya'nın ana deniz ticaret yolu üzerindeki korsanlık ve terör faaliyetlerini doğrudan attıracağı göz önünde bulundurulduğunda Japonya'nın bu konuda kayıtsız kalmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Çin'in bu bölgede nüfuzunu arttırarak aidiyet tartışmalarına son vermesi de, hem kendisi de Çin ile sınır problemi yaşadığı hem de mevcut ekonomik ve siyasi rekabetleri sebebiyle Japonya için kabul edilebilir bir seçenek değildir.³¹⁹

Bu sebeplerle, Japonya'nın bölgesel oluşumlara ilgisi özellikle 1970'lerin sonlarına doğru başlamıştır. 1977'de Başbakan Takeo Fukuda, ASEAN ülkeleriyle yaptığı görüşmelerde, Japonya'nın bir daha asla bölgede askeri güç kullanımında bulunmayacağını ve dostane diyalogun geliştirilmesi yönünde çabalayacağını ifade etmiştir. Bu şekilde Japonya hem komşularına güven sağlamayı hem de ilişkilerini derinleştirmeyi umut etmiştir.³²⁰ Fakat Japonya'nın aktif bir bölgesel rol arayışı ülke içinde görüş ayrılıklarına da yol açmıştır. Asahi Gazetesi bu politikayı, Japonya'nın bölge güvenliğinden bahsetmeden önce, savaş döneminde komşularına çektiydikleri için yeterli tazminatlarla güven kazanması gerekir şeklinde eleştirmiştir. Nihon Keizai ise bu politikayı Japonya'nın barış ve düzen için büyük rol oynama

³¹⁷ Rowan, 2005: 433; Friedrichs, 2012: 763.

³¹⁸ Chung, 2013: 815; Rowan, 2005: 415-427.

³¹⁹ Rowan, 2005: 415-432.

³²⁰ Howe, 2010: 1319; Goh, 2011: 1899.

zamanı geldi şeklinde yorumlamıştır.³²¹ Temmuz 1994’de Çin’in bölgedeki nüfuzunu dengelemek adına ASEAN üyesi 10 ülkenin ve Japonya, Çin, ABD, Rusya, Güney Kore, Hindistan, Avustralya, Avrupa Birliği ve Kuzey Kore’nin de aralarında bulunduğu 17 ülkenin diyalog ortağı olarak katıldığı ASEAN Bölgesel Forumu (ARF) oluşturulmuş ve güvenlik konusu üzerine her yıl düzenli olarak toplantılar düzenlenmeye başlanmıştır. Üye ülkeler ARF ile birlikte ABD’nin bölgede kalmasını sağlamışlardır. Bir yandan da ABD’nin bölgede tamamen etkin olmaması için, ASEAN ülkelerine ek olarak, Çin, Japonya ve Güney Kore’nin dahil olduğu ASEAN+3 (APT) gibi oluşumlara da etkinlik kazandırılmaya çalışılmıştır.³²²

Bölgesel ekonomik işbirliği girişimlerinden bir diğeri de gayriresmi ve bakanlık düzeyinde bir diyalog grubu olarak kurulan Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (Asia-Pacific Economic Cooperation-APEC)dir. 1989 yılında ABD, Japonya, Avustralya, Kanada, Güney Kore, Endonezya, Singapur, Malezya, Brunei, Yeni Zelanda, Filipinler ve Tayland tarafından kurulmuştur. Daha sonra 1991 yılında Çin, Hong Kong ve Tayvan, 1993’te Meksika ve Papua Yeni Gine, 1994’te Şili, son olarak da 1998’de Peru, Rusya ve Vietnam’ın katılımıyla üye sayısı yirmi bire yükselmiştir. 1993 yılı itibarıyla liderler zirvesi şeklinde toplantılara başlamışlardır. 1994 yılında Endonezya’nın Bogor kentinde ilan ettikleri bildiri ile üye ülkeler, gelişmiş ülkeler için 2010, gelişmekte olan ülkeler içinse 2020 yılına kadar serbest ticaret alanı oluşturma hedeflerini teyit etmişlerdir. Bu tarihten itibaren üye devletler, ticaret ve yatırım için tarifeleri zamanla gönüllü olarak indirmeye başlamıştır.³²³

1990’larda ekonomik krizin bölge ülkelerini de vurması, aynı dönemde Japon ekonomisinin de durgunlaşmaya geçmesi üzerine, son dönemde kalkınmasını hızlandırmış olan Çin bölgedeki ekonomik nüfuzunu güçlendirme çabalarına girişmiştir. Bu dönemde Japonya’nın bölgeye olan ilgisi, ABD ile ticaret ilişkisinin yanında zayıf kalmıştır. Aynı zamanda, Malezya Başbakanının önerdiği Japonya’yı da içerecek bir bölgesel ekonomik blok oluşturma teklifi de, Japonya’nın korumacı politikaları sebebiyle reddedilmiştir.³²⁴ Bölge ülkeleriyle ilişkilerinde enerji konusuna da özel önem veren Çin, Kasım 2001’de, 2010 yılına kadar ASEAN ile bir serbest ticaret bölgesi kurmayı hedeflediklerini açıklamıştır. Bu açıklamadan çok kısa bir süre sonra, Ocak 2002’de Başbakan Koizumi de Japonya’nın bu

³²¹ Brown, 1994: 352-353.

³²² Friedrichs, 2012: 765; Rowan, 2005: 433.

³²³ <https://www.apec.org/About-Us/About-APEC/History> (erişim tarihi: 19.05.2019).

³²⁴ Mendl, 1995: 92.

yöndeki talebini dile getirmiş ve ilk olarak Singapur ile görüşmelere başlamıştır. 14 Nisan 2008’de de ASEAN-Japonya Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır.³²⁵

Japonya, Çin’i bölgesel girişimlerde yalnızca ekonomik anlamda değil, siyasi anlamda da dengelemek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bunlardan biri de Koizumi’nin, ASEAN ülkelerine ek olarak Avustralya ve Yeni Zelanda’nın da katılımını öngören bir Doğu Asya Topluluğu (EAC) kurulması yönündeki teklifidir. Çin bu teklife sıcak bakmazken bölge ülkeleri sıcak bakmıştır. 2005 yılında Kuala Lumpur’da toplanan ilk Doğu Asya Zirvesi’ne (EAS) APT’ye dahil olmayan ülkelerin katılımını engelleyemeyen Çin, daha sonra politika değişikliğine gitmiş ve EAS’ın işlerliğini azaltmak adına daha fazla ülkenin katılımını savunmaya başlamıştır.³²⁶

Bölgesel güvenlik platformlarından bir diğeri de kurulmasına 2007 yılında karar verilen ve 12 Ekim 2010’da faaliyetlerine başlayan ASEAN Savunma Bakanları Toplantısı’dır (ASEAN Defence Ministers’ Meeting-Plus). ASEAN ülkelerinden başka Japonya, ABD, Çin, Rusya, Güney Kore, Hindistan, Avustralya ve Yeni Zelanda’nın da katıldığı bu oluşumun amacı kuruluş bildirisinde, deniz güvenliği, korsanlık faaliyetlerinin önüne geçilmesi, insani yardım ve arama kurtarma çalışmaları, barış koruma aktiviteleri gibi konularda işbirliğinin sağlanması olarak ifade edilmiştir. 2016 yılından itibaren de bu faaliyetlere siber güvenlik konusu da eklenmiştir.³²⁷

Sonuç olarak bölgesel oluşumlara katılım sayesinde Japonya, bu ülkelerle Serbest Ticaret Anlaşmalarına imza atmış ve önemli ekonomik kazanımlar elde etmiştir. Aynı zamanda bölge ülkeleriyle kurduğu ticaret bağları ile ilişkilerini derinleştirerek, Çin’in bölgedeki ağırlığını da azaltmayı hedeflemiştir. Bölge ülkeleri gittikçe daha büyük bir ekonomi haline gelen Çin ile ticari bağlar kurmayı, Çin’in siyasi ve askeri bağlamda sert tutumuna karşı da, Japonya ve dolayısıyla ABD ile güvenlik bağları kurmayı memnuniyetle karşılamışlardır.

3.5.3 Öz Savunma Kuvvetlerinin Geçirdiği Aşamalar

Japonya, II. Dünya Savaşı’nda yenilgisiyle birlikte 1945’te Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanlığı’nın(SCAP) yönetimine girmişti. SCAP’ın ilk faaliyeti ise Japonya’nın askersizleştirilmesi ve demokratikleştirilmesi için gerekli adımların atılması olmuştur. Bunun için Japon ordusu dağıtılmış ve 3 Mayıs 1947’de yeni Anayasa’nın kabulüyle Japonya’nın

³²⁵ Chung, 2013: 810; <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2002/01/16/editorials/a-koizumi-doctrine-for-asia/> (erişim tarihi: 19.05.2019); <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/fta/asean/joint0804.html> (erişim tarihi: 19.05.2019).

³²⁶ Chung, 2013: 813-814.

³²⁷ <https://admm.asean.org/index.php/about-admm/about-admm-plus.html> (erişim tarihi: 05.05.2019).

silahlı kuvvetler bulundurması yasaklanmıştı. Ancak 25 Haziran 1950’de Kore Yarımadası’nda savaşın çıkması ile Japonya’nın bölgede üstlenmesi gereken rolde değişiklikler yaşanmıştır. Kore Savaşı’na odaklanabilmek adına, Japonya’da bulunan Amerikan birliklerinin bir kısmı bu bölgeye kaydırılmıştır. Bunun üzerine Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanı General MacArthur, ülkede iç güvenliğin sağlanması adına 8 Temmuz 1950’de Japon hükümetini Ulusal Polis Gücü’nün kurulması için yetkilendirmiştir. 1 Ağustos 1952’de Ulusal Güvenlik Ajansı kurulmuş ve Ulusal Polis Gücü 15 Ekim 1952’de Ulusal Güvenlik Kuvvetleri’ne dönüştürülmüştür. 1 Temmuz 1954’te ise Ulusal Güvenlik Ajansı, Savunma Ajansı’na dönüştürülmüş ve Hava, Kara ve Deniz Öz Savunma Kuvvetleri oluşturulmuştur.³²⁸ Böylelikle Japonya, anayasadaki muğlak ifadelerin yeniden yorumlanması yöntemiyle yeniden silahlanma yönündeki ilk adımını atmıştır.

Öz Savunma Kuvvetleri, yayılma döneminin ve bunun sonucunda yaşanan büyük tahribatın sorumlusunun askeri elit olması sebebiyle, uzunca bir süre Japon kamuoyunda destek bulamamıştır. Öz Savunma Kuvvetleri’nin oluşturulduğu ilk yıllarda, Japonya dış ve güvenlik politikasının ana araçları ekonomik yardımlar ve yatırımlar, ticaret anlaşmaları ve diplomasi olmuştur. Öz Savunma Kuvvetleri, itibarını geliştirmek amacıyla ülke içinde pek çok afet sonrası yardım ve arama kurtarma faaliyetlerine katılım sağlamıştır.³²⁹ Japon yöneticileri tarafından çeşitli dönemlerde Öz Savunma Kuvvetleri’nin üstleneceği rol ve harcama bütçesinde artışa gitme isteği dillendirilse de, bu istek hem kamuoyundan hem de parlamentodaki muhalif gruplardan tepki toplamıştır. Örneğin Savunma Ajansı Genel Müdürü Nakasone’nin, 1970’de yaptığı, Japonya’nın “otonom savunma” stratejisi geliştirmesi gerektiği yönündeki önerisi reddedilmiş ve kendisinin de görevden alınmasına neden olmuştur.

1976 yılında, II. Dünya Savaşı’ndan sonra ilk kez Ulusal Savunma Programı Ana Hatları (National Defense Program Outline-NDPO) belgesi yayınlanmıştır. İki yıl sonra da ABD-Japonya Savunma İşbirliği Kılavuz Belgesi (Guidelines for U.S.-Japan Defense Cooperation) yayınlanmıştır. Bu belgelerle birlikte Öz Savunma Kuvvetleri’nin rolü ve kapasitesinde küçük çaplı artışlara gidilmiştir. Bu belgelerin “otonom savunma” önerisi kadar tepki çekmemesinde, ABD-Japonya ittifak ilişkisinin artık kamuoyundan destek görmeye başlaması ve her iki devletin de Çin ile ilişkilerini normalleştirilmesi sebebiyle, ittifakın derinleştirilmesinin ve Japonya’nın rolünün arttırılmasının, Çin’den fazla tepki çekmeyeceğinin düşünülmesi de etkili olmuştur.³³⁰

³²⁸ Gönen, 2007: 91; <https://www.mod.go.jp/e/about/history.html> (erişim tarihi: 05.05.2019).

³²⁹ Katzenstein ve Okawara, 1993: 101.

³³⁰ Izumikawa, 2010: 146-147.

Öz Savunma Kuvvetleri'nin rolünün arttırılması için atılan bir diğer önemli adım, 1990'larda atılmış ve bu tarihlerde Japonya'nın "normalleşme" tartışmaları başlamıştır. 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgale kalkışmasıyla başlayan Körfez Krizi'ne, ABD öncülüğünde 28 devlet müdahil olmuştur. Müdahaleye katılan büyük devletler, özellikle de ABD, Japonya'nın da operasyona personel desteği vermesi konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bu istek ülke içinde görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Japonya'nın, BM barış koruma hareketlerine (peacekeeping operations-PKO) katılımını öngören ilk yasa tasarısı Ekim 1990'da meclise sunulmuştur. Bu taslağa göre, Öz Savunma Kuvvetleri, meşru müdafaa için küçük ölçekli silah bulundurabilecek, ayrıca BM kararlarının etkili uygulanmasını sağlayabilmek için operasyonlara katılan diğer devletlerin askeri birlikleriyle işbirliği yapabilecekti. Bu yasa taslağı hem kamuoyundan hem muhalif partilerden hem de LDP içerisindeki bir kanattan, diğer devletlerin askeri birlikleriyle işbirliği yapılması durumunda, Öz Savunma Kuvvetleri'nin rolünün sadece savunmayla sınırlı kalmayacağı ve çatışmalara sürüklenebileceği yönünde eleştiri almıştır.³³¹ İkinci yasa tasarısı Eylül 1991'de meclise sunulmuş ve Haziran 1992'de kabul edilmiştir. Buna göre barış koruma hareketlerine katılım şartları şunlar olarak belirlenmiştir;³³²

- Taraflar arasında ateşkes sağlanmış olacak,
- Taraflar barış koruma birliklerinin ülkedeki varlığına izin verecek,
- Barış koruma birlikleri tarafsız olacak,
- Silah kullanımına yalnızca Öz Savunma Kuvvetleri personelinin can güvenliğinin söz konusu olması durumunda izin verilecek,
- Bu şartlardan biri dahi ortadan kalkarsa Japonya gönderdiği birliklerini geri çekebilecek.

Kabul edilen Uluslararası Barış İşbirliği Kanunu, Öz Savunma Kuvvetleri, BM emrine verilmemiş böylelikle çatışma bölgelerine sürüklenmesinin önüne geçilmiştir. Kanunun kabulü Körfez müdahalesine yetişememiş, dolayısıyla Japonya bu müdahaleye personel göndererek değil, birliklere 13 milyar dolar mali katkı sağlayarak katılım gerçekleştirmiştir. Japonya'nın bu tutumu, ABD dahil pek çok devletten büyük tepki çekmiştir. Japonya'yı uluslararası güvenliğe büyüklüğü nispetinde katkıda bulunmadığı ve yalnızca "çek defteri diplomasisi" takip ettiği yönünde eleştirmişlerdir. İkinci kanun tasarısının kabulünde bu eleştirilerin de payı büyüktür. Kanunun kabulünde etkili olan bir diğer neden ise, SSCB'nin

³³¹ Katzenstein ve Okawara, 1993: 109; http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi (erişim tarihi: 05.05.2019).

³³² Katzenstein ve Okawara, 1993: 110; Inoguchi, 1995: 333.

dağılması ve ABD'nin gözünde önemini yitirebileceği korkusudur.³³³ Kanun kabul edildikten sonra Japonya, çeşitli zamanlarda, Kamboçya'da seçimleri gözlemlene, yol ve ulaşım imkanlarının geliştirilmesi, Ruanda'da arama kurtarma, Angola'da seçimlerin gözlemlenmesi, Mozambik'te ulaşım ve seçim gözlem, El Salvador'da seçimlerin gözlemlenmesi, Zaire'de ise mültecilere yardım edilmesi için Öz Savunma Kuvvetleri'ni görevlendirmiştir. Kamboçya'daki barış koruma faaliyetine katılım, Japon askeri birliklerinin II. Dünya Savaşı sonrası ilk deniz aşırı göreviydi.³³⁴

Uluslararası Barış İşbirliği Kanunu'nun kabulü ve ardından barış koruma faaliyetlerinde destek sağlamaya başlayan Japonya, yavaş yavaş da olsa uluslararası güvenliğin sağlanması için üstlendiği rolü genişletmeye başlamış ve bu konudaki bağlılığını BM Güvenlik Konseyi'nin daimi bir üyesi olarak göstermek istemiştir. Çeşitli zamanlarda bu isteğini BM Genel Kurulu'nda dile getirmiştir.³³⁵

Uluslararası güvenliğe sağladığı katkısını arttırmak için atılan bir diğer önemli adım da, 1997'de ABD-Japonya arasında imzalanan Savunma Kılavuz belgesidir. Bu belgede, ABD-Japonya arasındaki savunma işbirliği, yalnızca Japonya için sınırlı tutulmamış ve çevresinde oluşabilecek bir çatışma durumunda da işbirliği öngörülmüştür. Savunma Kılavuzu'nun yayınlanmasının ardından Japonya, Öz Savunma Kuvvetleri'nin bu faaliyetlere katılımını yasal bir zemine oturtabilmek için Japonya ve Çevresinde Barış ve Güvenliği Sağlamak için Gerekli Önlemler Yasası'nı kabul etmiştir. Savunma Kılavuz belgesi ve ardından kabul edilen bu kanun, "Japonya ve çevresi" tabirinin belirsizliği sebebiyle komşularından, özellikle de Çin'den, büyük tepki toplamıştır.³³⁶

Bu gelişmelerin ardından 1999 yılında, LDP anayasanın 9. maddesinin, kolektif güvenlik kavramı çerçevesinde yeniden düzenlenmesi için çalışmalara girişmiştir. Ancak, savunma harcamalarının daha fazla arttırılmasının, 1990'larda ekonomik balonun patlaması ile durgunlaşan ekonomiye daha fazla yük getireceği sebebiyle reddedilmiştir.³³⁷

Başbakan Koizumi döneminde gerçekleşen gelişmeler, Öz Savunma Kuvvetleri için bir atlama tahtası olmuştur. 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen terör saldırılarının hemen ardından saldırıları kınayan Koizumi, terörle mücadele için üstüne düşen görevleri yerine getireceğini belirtmiştir. Bunun ardından ABD Japonya'dan, terörle önleyici savaş kapsamında Afganistan'a gerçekleştirilen hareketlere lojistik yardımlarda bulunmasını istemiştir. Japonya, bu hareketin yasal çerçevesinin kolektif güvenlik kavramına dayanması

³³³ Brown, 1994: 347-348; Inoguchi, 1995: 326.

³³⁴ Inoguchi, 1995: 330-332.

³³⁵ Inoguchi, 1995: 336.

³³⁶ Lee, 2007: 131.

³³⁷ Akçadağ, 2010: 19.

ve anayasasının kolektif güvenliğe müsaade etmediği şeklinde yorumlaması sebebiyle, hareket için yeni bir yasal çerçeve oluşturmak durumunda kalmıştır. Japon Savunma Ajansı bu hareketin 1997 Savunma Kılavuzu kapsamında gerçekleştirebileceğini savunmuş ancak Dışişleri Bakanlığı, Savunma Kılavuzu'nun Hint Okyanusu'nu kapsamadığını, bu belgenin geniş bir şekilde yorumlanması durumunda da ilerleyen zamanlarda istenmeyen bir savaşa sürüklenmeye sebep olabileceği için buna karşı çıkmıştır.³³⁸ Harekatlara katılım için yasal çerçeve hazırlanırken, 11 Eylül saldırılarında yaşamını yitiren Japonya vatandaşları sebep gösterilerek devletin meşru müdafaa hakkının kullanılması da gündeme gelmiştir. Ancak bu durumda, Öz Savunma Kuvvetleri'nin harekate katılımı lojistik destek ile sınırlı kalmazdı, bu sebeple bu öneri de reddedilmiştir. Nihayetinde, 29 Ekim 2001'de Anti Terörizm Özel Önlemler Yasası (ATSML) kabul edilmiş ve yakıt takviye, tıbbi ve teknik bakım desteği için Hava ve Deniz Öz Savunma Kuvvetleri Hint Okyanusu'na gönderilmiştir.³³⁹

ABD'nin Irak müdahalesinde ise Japonya, Öz Savunma Kuvvetleri'nin Irak'a gönderilmesi için, 2003'te BM'de Irak'ta yeniden inşa çalışmaları için karar alınmasını ve çatışmaların sonlanmasını beklemiştir. Bu görev için de İnsani ve Yeniden İnşa Yardımları için Özel Yasa'yı (LCSMHRA) kabul etmiştir. Bu iki yasada, Uluslararası Barış İşbirliği Kanunu'ndan farklı olarak Öz Savunma Kuvvetleri'ne silah kullanma yetkisi, yalnızca kendi can güvenlikleri için değil, aynı zamanda da himayelerinde bulunan diğer birlikler veya sığınmacıların can güvenliği için de verilmiştir.³⁴⁰

Bu harekatlara katılımın yanı sıra, 2003 yılında ABD ile ortaklaşa balistik füze savunma sistemi kurulmuş, 2005 yılında da ABD ve Avustralya, İngiltere, Fransa gibi diğer ABD müttefikleriyle ortak askeri tatbikatlar yapılmaya başlanmıştır. Başlangıçta çatışma senaryoları üzerine yapılmayan bu tatbikatlar, zamanla değişikliğe uğramıştır. ABD ile yapılan tatbikatlar, Çin'in provokatif hareketlerine karşılık olarak, Tayvan, Senkaku Adaları ve Doğu Çin Denizi'ndeki doğal gaz sahalarının Çin tarafından işgal edilebileceği senaryoları üzerinden yapılmıştır.³⁴¹ Bu dönemde anayasa değişikliği tartışmaları da yeniden gündeme gelmiştir. Nisan 2004'te yapılan bir ankete göre halkın %65'i anayasanın şu anki koşullarıyla uluslararası barışa yeterli katkı sağlayamazdı. Ancak anayasa düzenlemesinin içeriği hakkında görüş birliği oluşamadı.³⁴²

Başbakan Koizumi'nin 2006'da istifasının ardından Shinzō Abe görevi devralmıştır. Sağlık problemleri sebebiyle Eylül 2007'de görevi bırakmak zorunda kalsa da, ilk kez

³³⁸ Hughes, 2004: 432.

³³⁹ Gönen, 2004: 135; Hughes, 2004: 428.

³⁴⁰ Hughes, 2004: 428.

³⁴¹ Goh, 2011: 891-896; Midford, 2018: 410.

³⁴² Lee, 2007: 141-143.

başbakanlık yaptığı bu kısa dönemde, Japonya'nın askeri rolünün arttırılması yönünde önemli bir girişime imza atmıştır. 9 Ocak 2007'de, Savunma Ajansı'nın statüsü değiştirilerek Savunma Bakanlığı'na dönüştürülmüştür.³⁴³ Japonya'nın bu dönemde gerçekleştirdiği bu girişimlerin şüphesiz en önemli sebepleri, Çin'in askeri kapasitesini hızla arttırarak aidiyeti tartışmalı alanlarda askeri faaliyetlerini arttırması ve Kuzey Kore'nin nükleer ve füze programında kayda değer gelişmeler kat edip ciddi bir güvenlik tehdidi haline gelmesidir.

Aralık 2010'da yaşanan bir diğer önemli gelişme ise Başbakan Naoto Kan'ın silah ihracatı yasağının gevşetilmesi olmuştur. Bunun ardından Japonya, Avustralya, ABD ve bazı NATO ülkeleriyle silah ticareti antlaşmaları imzalamıştır.³⁴⁴

Abe, 2012 yılında yeniden başbakanlık görevine gelmesiyle birlikte başlattığı hızlı ekonomik reformlarla, durgunlaşan ülke ekonomisine yeniden canlılık getirdi. Başarılı ekonomik reformları sayesinde kazandığı kamuoyu desteğiyle, Japonya'nın artık uluslararası güvenlik konularında daha aktif bir rol alacağını açıkça dile getirmeye başladı. "Proaktif Pasifizm" olarak adlandırılan stratejisinin en önemli hedeflerinden biri de anayasa değişikliği olmuştur. Ancak ilk adımı doğrudan anayasanın 9. maddesini değiştirmek için değil, anayasa değişikliği için gereken şartları belirten 96. maddeyi değiştirmek için atmıştır. Bu maddeye göre anayasa değişikliği için meclisin her iki katmanında da üçte iki, referandumda da salt çoğunluğa sahip olmak gerekirdi ve bu durumda anayasa değişikliği tasarılarının kabulü çok daha zordu. Mayıs 2013'te bu maddenin değiştirilmesi için öneri verilmiştir ancak kamuoyunun büyük tepkisi üzerine, anayasa değişikliği hedefinden kısa bir süreliğine vazgeçilmiş ve yapılan değişiklikler anayasanın yeniden yorumlanması yoluyla gerçekleştirilmiştir.³⁴⁵

Abe hükümetinin güvenlik sisteminin temelini Aralık 2013'te faaliyete başlayan Ulusal Güvenlik Konseyi oluşturmaktadır. Daha önceki dönemlerde güvenlik politikasının belirlenmesinde Dışişleri, Finans, Ticaret ve Endüstri Bakanlıkları ile Savunma Ajansı rol üstleniyordu. Öz Savunma Kuvvetleri üzerinde oluşturulan bu sivil kontrol mekanizmasının, herhangi bir kriz durumunda etkin müdahale sağlayamayacağı düşünülmüştür. Bu sebeple Ulusal Güvenlik Konseyi ile bilgi akışının hızlandırılması ve güvenlik politikasının oluşum sürecinde başbakanın rolünün arttırılması hedeflenmiştir. Bunun ardından 17 Aralık 2013'te ilk Ulusal Güvenlik Stratejisi kabul edilmiştir.³⁴⁶

³⁴³ <https://www.mod.go.jp/e/about/history.html> (erişim tarihi: 05.05.2019).

³⁴⁴ Maslow, 2015: 745; https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/12/111227_japan_arms (erişim tarihi: 05.05.2019).

³⁴⁵ Maslow, 2015: 751-752.

³⁴⁶ Katzenstein ve Okawara, 1993: 92-96; Maslow, 2015: 753; https://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page1we_000080.html (erişim tarihi: 05.05.2019).

Bu şekilde, ülkenin güvenlik politikasında etkili kurumları güçlendiren Abe, anayasanın 9. maddesinin yenilenmesi amacından da vazgeçmiş değildir. Bu isteğini son olarak, anayasanın kabulünün 72. yıldönümü olan 3 Mayıs 2019'da katıldığı bir toplantıda yenilemiş ve bu hedefini 2020 yılına kadar gerçekleştirmek istediğini belirtmiştir.³⁴⁷

Japonya'nın askeri kapasitesinin arttırılmasının önündeki en büyük engellerden biri olan ve Japonya'nın kendi kendini sınırlandırmak için oluşturduğu, askeri harcamaların GSYİH'sının %1'ini geçmemesi kuralı, istisna birkaç yıl hariç bugün de etkisini göstermektedir. Nitekim 2018 yılında da askeri harcamalar %0.9 düzeyinde kalmıştır. Ancak Japonya'nın dünyanın en büyük üçüncü ekonomisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda savunma harcamaları hiç de azımsanacak bir düzeyde değildir.³⁴⁸ Bu sayede Japonya, 2019 yılı itibarıyla envanterinin miktar ve düzeyi bakımından dünyanın en büyük altıncı ordusuna sahiptir. Öz Savunma Kuvvetleri envanterinde yaklaşık 600 savaş tankı, 54 destroyer (8 tanesi balistik füze kalkanı Aegis donanımlı), 12 karakol gemisi, 22 denizaltı, yaklaşık 850 savaş uçağı bulunan Japonya³⁴⁹, üç nükleer güç ile komşu olması sebebi ile 2004 yılından itibaren ABD işbirliğinde balistik füze savunma sistemi edinmeye başlamıştır. 2019 yılında, mevcut balistik füze savunma sistemi teçhizatlarının bakımı ve yeni ekipmanların elde edilmesi için 355 milyar Japon Yeni bütçe ayrılmıştır.³⁵⁰

Askeri güvenlik bağlamında gittikçe iddialı bir rol üstlenmeye başlayan ve yanı başında Çin, Rusya ve Kuzey Kore gibi nükleer silah sahibi üç ülke bulunan Japonya'nın nükleer konusundaki tutumu göz ardı edilmemesi gereken bir faktördür. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere Japonya, enerji konusunda çok büyük oranda dışa bağımlı bir ülkedir. Bu dışa bağımlılığın ve olumsuz etkilerinin azaltılması için Japonya, nükleer enerjiyi alternatif kaynakları arasına eklemiştir. 1955 yılında kabul edilen Atom Enerjisi Temel Kanunu'nun 2. maddesi ile atom enerjisinin kullanımı barışçıl amaçlarla sınırlandırılmıştır. Nükleer enerjinin ticari amaçlarla kullanımı 1969 yılında başlamış ve elektrik üretiminin %29'u buradan karşılanmaya başlamıştır.³⁵¹ Enerji kaynaklarını çeşitlendirmek amacıyla başlatılan bu girişim sayesinde Japonya, zaman içinde nükleer silah geliştirebilecek teknik uzmanlık seviyesini elde etmiştir. Ancak ülkenin nükleer silah üretiminin önünde, kimisi iç hukuk kurallarından kimisi de uluslararası hukuk kurallarından kaynaklanan engelleri vardır. Bunlardan ilki 1955 Atom Enerjisi Kanunu'nda nükleer enerjinin kullanımının barışçıl

³⁴⁷ <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/05/03/national/politics-diplomacy/constitution-day-abe-renews-pledge-enact-revised-top-law-2020-despite-resistance-diet/> (erişim tarihi: 05.05.2019).

³⁴⁸ <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=KP> (erişim tarihi: 05.05.2019).

³⁴⁹ National Defense Program Guidelines, 2018: 33.

³⁵⁰ Defense Programs and Budget of Japan-Overview of FY2019 Budget: 13.

³⁵¹ Hughes, 2007: 81,88.

amaçlarla sınırlandırılmış olmasıdır. Bir diğer engel, 1967 yılında Başbakan Eisaku Satō'nun ilan ettiği “üç anti-nükleer prensibi”dir. Bu üç prensip, nükleer silahların ülkede bulundurulmaması, üretilmemesi ve ülkeye girişinin sağlanmamasıdır. Bu prensiplerin esas çıkış noktası ABD'nin Vietnam Savaşı'na müdahalesidir. Bu prensiplerin, Soğuk Savaş döneminde, nükleer silah taşıyan ABD gemilerinin Japonya limanlarına gelmesiyle çığnendiği yönünde iddialar olsa da doğrulanamamıştır. Nükleer enerjinin yalnızca barışçıl amaçlarla kullanılacağı ayrıca, 1976 yılında Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması imzalanarak teyit edilmiştir.³⁵²

Nükleer silah edinilmesinin önündeki önemli bir diğer engel de kamuoyudur. Üzerinde nükleer silah kullanılan tek ülke olan Japonya'da kamuoyu, nükleer silahların edinilmesine ve hatta hiç de azımsanamayacak oranda da nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Bununla birlikte yönetici elit içerisinde nükleer silah edinilmesine olumlu bakan gruplar da mevcuttur. Bu konudaki ilk tartışma 1957 yılında Başbakan Nobusuke Kishi tarafından dile getirilmiştir. Kishi, anayasanın Japonya'nın kendi savunmasını sağlayabilecek minimum derecede askeri kapasiteye sahip olmasına izin verdiğini ve nükleer silah bulundurmaya yasaklamadığı şeklinde açıklamada bulunmuştur. Daha sonra bu görüş 1970'te Savunma Ajansı tarafından da onaylanmış ve nükleer silah bulundurmak, Japonya'nın savunmasının sağlanmasına yetecek kadar askeri kapasite için gerekli olduğu takdirde, bulundurulmasının yasal olduğu belirtilmiştir. Bu görüş yakın zamanda da Koizumi hükümetindeki çeşitli devlet görevlileri ve daha sonra da 2006'da da Başbakan Abe tarafından doğrulanmıştır. Anayasanın muğlak ifadeleri esnek bir şekilde yeniden yorumlandığında, nükleer silah edinilmesine engel teşkil etmese de, edinilecek nükleer silahın kapasitesini sınırlandıracaktır. Nitekim 2004 Savunma Beyaz Kitabında, başka bir ülkeyi tamamen ortadan kaldırabilecek kapasiteye sahip silahlar savunma amacını aşacağı ve bulundurulmasının yasal olmayacağı belirtilmiştir.³⁵³

3.6 Değerlendirme

Japonya'nın küresel ve bölgesel aktörlerle ilişkileri incelendiğinde, askeri, ekonomik, toplumsal ve çevre sektörlerinde tehdit algılamasının bulunduğu söylenilebilir. Askeri tehdit algılamalarının en başında, Rusya, Çin ve Kuzey Kore olmak üzere üç komşusunun nükleer güç sahibi olması gelmektedir. Komşularıyla devam eden sınır problemleri, çıkar çatışmaları

³⁵² Hughes, 2007: 85; <https://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/nnp/> (erişim tarihi: 05.05.2019).

³⁵³ Hughes, 2007: 84; <https://thediplomat.com/2017/11/japans-nuclear-power-program-a-strategic-paradox/> (erişim tarihi: 05.05.2019).

ve geçmişin izleri, bu tehdit algılamalarını daha da güçlendirmektedir. Bir diğer askeri tehdit algılaması ise, ekonomik bağlamda da etkilerini hissettiren uluslararası terörizmdir.

Ekonomik bağlamda temel problem, Japonya'nın coğrafi konum ve şartları sebebiyle yaşadığı doğal kaynak kıtlığıdır. Doğal kaynak konusunda kendi kendine yeterliliğe sahip olmayan Japonya bu nedenle dünya ticaretine çok sıkı bağlıdır. Özellikle hayati önem taşıyan gıda, petrol ve doğal gaz gibi kaynaklar konusundaki hassasiyet ülkeyi, bu kaynakların elde edildiği bölgelerde ve ulaşım rotası üzerindeki bölgelerde yaşanan gelişmelere hassas duruma getirmiştir. Bir diğer ekonomik tehdit, Çin-Japonya sınır problemleri ve doğal kaynakların paylaşımı alanında hissedilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde açıklandığı üzere toplumsal güvenliğin temel konusu kimliktir. Toplumların kimlik inşa sürecinde hangi faktörlerin etkili olduğuna göre de tehdit algıları çeşitlenmektedir. Japonya'ya bakıldığında, ada ülkesi olması ve uzun süre dış dünyadan izole bir şekilde yaşaması sebebiyle, ülkede yabancıların varlığı bir istikrarsızlık sebebi görülmektedir. Bu nedenle, bölgedeki mülteci akınlarına yol açabilecek istikrarsızlıklar tehdit olarak algılanmaktadır.

Çevresel güvenlik konusunda özellikle nükleer enerji ve kriz yönetimi konusu göze çarpmaktadır. Enerji bakımından dışa bağımlı olan Japonya için nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımı iyi bir alternatif olarak görünmektedir, ancak nükleer enerjinin faydasının yüksekliği kadar, herhangi bir kaza veya afet durumunda oluşturacağı tahribat da bir hayli yüksektir. Zaman zaman çıkan protestolardan da görüldüğü üzere, nükleer enerjinin kullanımına karşı çıkanların sayısı da bir hayli fazladır. Çevresel güvenlik bağlamında bir diğer önemli sorun ise, bölgede sanayileşme hızının yüksekliği sonucu hızla artan çevre kirliliğidir. Diğer sektörlerden farklı olarak, çevresel güvenlik sorunlarının her ikisinin de, çatışmadan çok işbirliği olasılığını arttırdığı söylenebilir.

İlk bölümde açıklandığı üzere, politik güvenlik, devletin işleyişine, bağımsızlığına ve ideolojisine yönelik varoluşsal tehditlerin bulunmaması anlamına gelmektedir. Japonya, 1952 San Francisco Barış Antlaşması ile bağımsızlığını yeniden kazanmıştır, ancak aynı gün ABD ile imzalanan Karşılıklı Güvenlik Antlaşması bu konuda bazı tartışmalara yol açmıştır. Ülke içinde Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasının imzalanmasına karşı çıkan bazı gruplar, bu antlaşmanın Japonya'nın dış politika oluşturma yeteneğini elinden alabileceğini, ABD'nin bu antlaşmaya dayanarak Japonya'nın iç işlerine dahi müdahalede bulunabileceğini³⁵⁴ ve

³⁵⁴ 1952 yılında imzalanan Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasında, ABD'nin Japonya'yı, ülke dışından veya ülke sınırları içerisinde gelebilecek herhangi bir tehdide karşı koruyabileceği belirtilmişti. Antlaşmanın 1960 yılında yenilenmesiyle bu maddede de değişikliğe gidilmiş ve ABD'nin yalnızca ülke dışından gelebilecek tehditlere karşı korumakla yükümlü olduğu belirtilmiştir.

dolayısıyla ülkenin bağımsızlığına yönelik bir tehdit olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu durumun ülke içinde ne kadar çok tartışmaya yol açtığı, antlaşmanın 1960 yılında revizyonu sürecinde çıkan büyük çaplı protestolarda görülebilmektedir. Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasının bir tehdit olduğu yönündeki tartışmalar, ülke içi muhalefette, azalarak da olsa varlığını sürdürmüştür, ancak bu söylem iktidarda kabul görmemiş ve güvenlikleştirilmemiştir. Dolayısıyla, Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasının bir politik tehdit oluşturduğu yönündeki görüşler, güvenlik politikasının bir parçasından ziyade, bir iç politika söylemi olarak görünmektedir.

Yeniden normal bir silahlı kuvvete sahip olmasının yalnızca ülke içindeki kamuoyunun değil, Japonya'nın işgaline uğrayan bölge devletleri ve savaştığı diğer büyük güçlerin tepkisini de çekeceğinin farkında olan Japonya, güvenliğini sağlayabilmek adına farklı politika araçlarına da yönelmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Japonya, savaş sonrası uygulanan başarılı ekonomik politikalar sayesinde kısa denilebilecek bir sürede kalkınmasını gerçekleştirdi ve ABD'nin ardından, dünyanın en büyük ikinci ekonomik gücü olmayı başardı. Japonya her ne kadar ekonomik yardım girişimlerini siyasi amaçlarından ayrı gösterse de, 1980'lerde kapsamlı güvenlik politikasının şekillenmesiyle birlikte, ekonomik gücünün siyasi amaçları gerçekleştirmek için kullandığı bir politika aracı olduğu belirgindir. Kapsamlı güvenlik politikası sayesinde Japonya, farklı sektörlerden gelen güvenlik tehditlerine karşı, daha çok tercih ettiği yöntemlerle önlemler almayı başarmıştır.

Japonya'nın güvenlik politikası araçlarının belki de en önemlisi sayılabilecek olan ekonomik yardımlar ve doğrudan yatırımlar, yalnızca ekonomi kaynaklı güvenlik tehditlerine karşı değil, askeri, toplumsal ve çevresel kaynaklı güvenlik tehditlerine karşı da uygulanmıştır.

Ulusal Güvenlik Stratejisinde de belirtildiği üzere, bölgede barış ve istikrarın sürdürülmesine katkıda bulunarak Japonya'nın güvenliğinin sağlanmasında, bölgesel işbirliği girişimlerine katılım önemli bir politika aracı olarak belirlenmiştir.

Öz Savunma Kuvvetleri'nin oluşturulduğu ilk yıllarda, ÖSK'nın Japon kamuoyundan yeterli destek alamaması nedeniyle, Japonya dış ve güvenlik politikasının ana araçları ekonomik yardımlar ve yatırımlar, ticaret anlaşmaları ve diplomasi olmuştur. ÖSK'nın afet sonrası arama kurtarma faaliyetlerine katılarak itibar geliştirme çabaları ve Japon yöneticilerin ÖSK'nın kapasitesini geliştirme yönündeki girişimleri sonucu Japonya, zaman içerisinde silahlı kuvvetler bakımından da önemli bir güç haline gelmiştir.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı esnasında, önceki dönemlerde ele geçirdiği toprakları birer birer kaybettikten sonra, pek çok şehri müttefik kuvvetleri tarafından hava saldırılarına maruz kalarak harap olan ve nihayetinde 6-9 Ağustos 1945 tarihlerinde Hiroshima ve Nagasaki şehirlerine atom bombası atılması üzerine o güne kadar hiç görülmemiş büyük bir yıkıma uğrayan Japonya teslim olmak zorunda kalmıştır.

Japonya'nın yeniden militarist yayılcı bir güç olmasının önüne geçmek isteyen müttefik güçler, teslimiyetinin hemen ardından başlayan ve 1952 yılına kadar devam eden işgal dönemi süresince, yönetici kurumlarında önemli değişiklikler yapmışlardır. Nihai hedefi Japonya'nın demokratikleşmesi ve askersizleştirilmesi olan bu değişikliklerin ilk adımı, 1947 yılında, Meiji Anayasa'sının yürürlükten kaldırılıp yerine "Barış Anayasası" olarak da anılan anayasanın yürürlüğe koyulması olmuştur. Bu anayasa ile Japonya, uluslararası sorunların çözümünde güç tehdidi veya kullanımını kesinlikle reddetmiş ve bu amaçla asla hava, kara, deniz kuvvetleri bulundurmama taahhüdünde bulunmuştur.

1950 yılında Kore Savaşı'nın başlaması ile birlikte, müttefik kuvvetlerde büyük ağırlığa sahip olan ABD, Japonya'nın askersizleştirilmesi yönündeki tutumunda değişikliğe gitmiştir. Japonya'daki askeri birliklerinin önemli bir kısmını Kore Yarımadası'na kaydırmak zorunda kalan ABD, Müttefik Kuvvetler Yüksek Komutanı General MacArthur'a, Japonya'da Ulusal Polis Gücü oluşturulması yönünde talimat vermiş aynı zamanda da Japonya'nın müttefik devletlerle barış antlaşması imzalayıp bağımsızlığını kazanması için çalışmalara başlamıştır. 8 Eylül 1951'de Japonya ile 49 ülke arasında San Francisco Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla aralarındaki savaş durumu sona erdirilmiş ve Japonya'daki işgalin Nisan 1952'de sonlandırılması kararlaştırılmıştır. San Francisco Barış Antlaşması ile aynı günde Japonya, ABD ile Karşılıklı Güvenlik Antlaşması imzalamış ve bu tarih itibarıyla dış ve güvenlik politikasının belirleyici temel etmenlerinden biri ABD ile ittifak ilişkisi olmuştur. Dış ve güvenlik politikasının belirleyici diğer temel etmenlerininse, Japonya'yı sömürgeciliğe sürükleyen kaynak kıtlığına barışçıl yollardan çözüm aranması ve Japonya'nın yeniden silahlanmasının önündeki belki de en önemli engel olan kamuoyunun etkisi olduğu söylenebilir. Doğal kaynakların kıtlığı meselesi, güvenlik politikası içerisinde kendini ekonomi diplomasisi şeklinde gösterirken, kamuoyu, II. Dünya Savaşı dönemine göre çok büyük oranda demokratikleşen Japonya'da, askeri kurumlar üzerindeki sivil kontrolün sıkılaştırılması ve askeri kapasitenin büyük oranlarda arttırılmasının önüne geçerek kendini göstermiştir.

San Francisco Barış Antlaşması ile Japonya 49 devletle barışı sağlamıştı. Ancak San Francisco Konferansına davet edilmeyen Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan'da kurulan Çin Cumhuriyeti, Kore Cumhuriyeti, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti ve antlaşmayı imzalamayı reddeden Sovyet Rusya ile barış antlaşması imzalamamış ve sorunların çözümü bu devletlerin arasında gerçekleştirilecek çift taraflı diyaloglara bırakılmıştır. Başlangıçta Japonya, Tayvan'da kurulan Çin Cumhuriyeti'ni, Çin halkının resmi temsilcisi kabul etmiş ve 28 Nisan 1952'de onunla barış antlaşması imzalamıştır. Tayvan'ın ardından Japonya, Kore Yarımadası'nın güneyinde kurulan Kore Cumhuriyeti ile barış antlaşmasını 1965 yılında imzalamıştır. Ardından, 1972 yılında ABD'nin ÇHC ile ilişkilerini normalleştirilmesi üzerine Japonya da bu yönde adım atmak durumunda kalmış ve 1978 yılında ÇHC ile barış antlaşması imzalayarak bu devleti Çin halkının yasal temsilcisi olarak tanımış ve Çin Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Soğuk Savaş süresince, yaşanan ideolojik çatışma ve kutuplaşma ve daha sonraki dönemde de mevcut sınır sorunları ve Kuzey Kore'nin açıkça sergilediği düşmanca tutum sebebiyle Sovyet Rusya/Rusya Federasyonu ve Kuzey Kore ile barış antlaşmasının imzalanması mümkün olmamıştır.

ÇHC ve Güney Kore ile barış antlaşmaları imzalanmış olsa da bu ülkelerle yaşanan sorunlar tamamıyla sona ermemiştir. ÇHC ile yaşanan temel sorun Senkaku/Diaoyu Adaları'nın aidiyeti üzerineydi. Adaların aidiyeti meselesi, özellikle Ağustos 1968'de BM Asya ve Uzakdoğu için Ekonomik Komisyon'un (UNECAFE), Adalar ve çevresinde petrol ve doğal rezervleri olabileceğini açıklaması üzerine alevlenmiştir. Birer sanayi devi haline gelen her iki devlet de aynı şekilde büyük bir enerji ihtiyacı hissetmektedir. Bu sebeple adaların stratejik olarak önemi çok fazladır. Ekonomisi büyüdükçe, askeri kapasitesini de arttıran Çin, adalar çevresinde askeri faaliyetlerini gittikçe arttırmakta ve bu Japonya'nın en önemli güvenlik sorunlarından biri olmaktadır. Aynı zamanda geçmişin izleri de iki ülke ilişkilerini kötü etkilemektedir. II. Dünya Savaşı ve öncesi dönemde, çeşitli bölgeleri Japonya tarafından işgale uğrayan Çin, hala daha bu sebeple Japonya'ya öfke duymakta ve temkinli yaklaşmaktadır. Japonya'da zaman zaman iktidara gelen aşırı sağcıların izlediği politikalar da, Çin'in bu tutumunu körüklemiştir. İki ülkenin, aynı bölgede gelişen birer ekonomik dev olması da, aradaki rekabet duygusunu güçlendirmektedir.

Güney Kore ile yaşanan sorunlardan biri Takeshima/Dokdo Adalarının hakimiyeti üzerinedir. Esasen ekonomik bir değeri olmayan ve insan yaşamına elverişli olmayan adalar, Japonya'nın yayılmacı politika izlediği dönemde Kore Yarımadası'na geçiş için stratejik öneme sahip olmuştur. Bu sebeple adaların aidiyeti konusu iki ülke ilişkilerini geren bir faktör olmaya devam etmektedir. Güney Kore de, tıpkı Çin gibi, Japonya'nın yayılma döneminde

yaşananlar sebebiyle öfkeli. Her iki ülke de ABD ile stratejik ortaklık içinde bulunmaları sebebiyle problemlerini tırmandırmaları da, geçmişin yaraları hafızalardan kolay silinmemektedir.

Rusya ile Rus tarafının Güney Kuriller, Japon tarafının Kuzey Toprakları olarak adlandırdığı, Etorofu, Kunashiri, Shikotan ve Habomai Adaları'nın hakimiyeti üzerine sorun yaşayan Japonya bu sebeple hala daha Rusya ile barış antlaşması imzalamamıştır. İki ülke arası ilişkiler özellikle Soğuk Savaş döneminde, farklı bloklarda bulunmaları sebebiyle oldukça gergin bir havaya bürünmüştür. 2000'lerle birlikte uzlaşma girişimlerini arttıran Rusya ve Japonya hala daha barış antlaşması imzalamamakla birlikte, ilişkiler Soğuk Savaş döneminden çok daha olumlu bir seyir izliyor görünmektedir.

Kuruluşundan itibaren kapalı ve baskıcı bir yönetim anlayışı benimseyen ve ideolojik olarak SSCB ile aynı blokta bulunan Kuzey Kore, bu sebeple Güney Kore ve Japonya'daki ABD askeri birliklerini kendisi için bir tehdit olarak görmüştür. Japonya üzerinde kullanılan atom bombasının kendisi üzerinde de kullanılabileceğinden şüphe duyarak kendi nükleer gücünü ve bunları istediği hedeflere taşıyabilecek füze sistemlerinin geliştirilmesi çabalarına girişmiştir. Füzelerini denemeye 1990'larda başlayan ve ilk nükleer denemesini de 2006'da yapan Kuzey Kore, yaptığı denemelerle istediği zaman Güney Kore ve Japonya'yı vurabileceğini göstermiştir. Doğal olarak Japonya için en büyük güvenlik sorunlarından biri Kuzey Kore'nin bu düşmanca tavrıdır. Son dönemlerde Güney Kore ve Kuzey Kore arasında gerçekleşen görüşmeler sonucu Kuzey Kore, nükleer ve uzun menzilli füze denemelerini durdurmayı taahhüt etmiştir. Kim Jong Il'in yönetimi süresince Kuzey Kore, bu yönde başlatılan girişimlerde üzerine düşen sorumluluklarını yerine getirmemiş ve görüşmelerin durmasına neden olmuştur. Kim Jong Il'in 2011'de ölmesinin ardından yerine geçen oğlu Kim Jong Un'un taahhütlerine ne kadar süre sadık kalacağı belirsiz.

Bu güvenlik sorunlarının yanı sıra Japonya için deniz ticaret yollarının güvenliği de büyük önem taşımaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, Japonya artık doğal kaynaklarının yetersizliğini kurduğu ticari bağlarla sağlamaktadır. Özellikle ithal edilen petrole aşırı bağımlılığı, deniz ticaret yollarının güvenliğine özel önem vermesini zorunlu kılmaktadır.

Japonya bu güvenlik sorunları ile baş edebilmek amacıyla 1980'lerle birlikte kapsamlı güvenlik yaklaşımını pekiştirmiştir. Kapsamlı güvenlik strateji, güvenliğin sağlanabilmesi için yalnızca askeri araçların değil aynı zamanda ekonomi, diplomasi gibi yumuşak güç unsurlarının da aktif kullanımını içermektedir. Bağımsızlığını kazanmasının ardından hızla ve başarıyla uyguladığı ekonomi reform programları sayesinde, kısa sürede devasa bir ekonomiye dönüşmesi, ekonominin politik amaçlarla kullanımının önünü açmıştır. Kısa bir

sürede Japonya, Güney Kore ve Tayvan ile sıkı ekonomik bağlar kurmuştur. Çin ile ticaret 1972 yılına kadar resmi olmayan kanallardan geliştirilmiş ve bu tarihten sonra da resmi olarak ve daha hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Çin ve Güney Kore'ye yapılan yardımlarla, karşılıklı bağımlılık arttırılarak ilişkilerin olumlu seyrinin devamının sağlanması hedeflenmiştir. Tiananmen Katliamı sonrası Çin'e yaptığı ekonomik yardımlarda kesintiye giderek baskı kurmayı amaçlamıştır. Kuzey Kore ile ticari ilişkiler çok düşük düzeyde kalmış, 1990'lı yıllarla birlikte Japonya Kuzey Kore'ye yapılan yardımların niteliği insani yardımlarla sınırlı kalmıştır. Böylelikle Japonya, ekonomik olarak dar boğazda bulunan Kuzey Kore'nin uluslararası topluma entegre edilmesi için çabalamıştır. Sovyet Rusya/Rusya Federasyonu ile ekonomik bağlara bakıldığında, Japonya'nın uzunca bir süre ekonomik yardımlarda bulunmak için öncelikle sınır problemlerinin çözülmesini ve barış antlaşmasının imzalanmasını şart koştuğu görülmektedir. Bu politikasından kayda değer sonuç alamayan Japonya, 1990'larla birlikte diğer ülkelerden de mali destek almaya başlayan Rusya için uyguladığı ekonomik yardım politikasında değişikliğe gitmiştir. Bu tarihlerden itibaren Japonya, ekonomik yardımların verilmesi için sınır problemlerinin çözümünü şart koşmayarak, iki ülke ilişkilerinde olumlu bir havanın yakalanmasını ve bunun nihayetinde sorunların çözülmesini ummaya başlamıştır. Japonya ekonomisini bir politika aracı olarak yalnızca kendi bölgesinde değil, özellikle de petrol, doğalgaz ve maden kaynakları bakımından zengin olan, dünyanın kalan bölgelerinde de kullanmaya başlamıştır. Böylelikle, en büyük pazarlık aracı olan ekonomi ve teknoloji alanlarında ki öncü konumunu sürdürebilmek için gerekli kaynakların arz güvenliğini sağlamayı planlamıştır.

Japonya'nın etkili bir biçimde kullandığı bir diğer güvenlik politikası aracı da diplomasidir. Zaman içinde, gelişen ekonomisinin başarılı bir şekilde kullanılmasının da etkisiyle, hem bölgesel hem de evrensel örgütlerde ağırlığını arttırmaya başlamıştır. Bölgesel örgütlere katılımları, Japonya'ya hem ticari ağırlığının artmasını sağlamış hem de bölgesel güvenlik işbirliği girişimleriyle Japonya için hayati önem taşıyan deniz ticaret yollarının güvenliğini sağlanmasında çok önemli rol oynamıştır.

Japonya'nın askeri güvenlik politikasının en önemli ayağını ABD ile sahip olduğu ittifak ilişkisi oluşturmuştur. ABD'nin nükleer şemsiyesi ve caydırıcılığına güvenen Japonya, öncelikle askeri harcamalarını minimum düzeyde tutarak, dikkatini ekonomisine yoğunlaştırmış ve hızlı bir kalkınma gerçekleştirmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise, ABD ile ittifak ilişkisi ve uluslararası barışa, ekonomik büyüklüğü nispetinde katkı sağlaması gerektiği yönündeki eleştiriler üzerine, BM Barış Koruma Harekatları çerçevesinde, askeri rolünü ve kapasitesini gitgide arttırmıştır. Bu süreç boyunca Öz Savunma Kuvvetleri'nin rolü

anayasanın esnek yorumlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Dönem dönem, çeşitli iktidarlar anayasanın 9. maddesinde düzenleme önerilerinde bulunmuşsa da, bu yöndeki girişim özellikle Shinzō Abe'nin başbakanlığı süresince yoğunlaşmıştır. Fakat kamuoyunda anayasa değişikliğine karşı hala önemli bir direnç vardır.

Japonya, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na(NPT) taraf olan ve nükleer silaha maruz kalmış tek ülke olarak, mümkün olan her platformda, NPT rejimine katkıda bulunmaya çalışmıştır. Ancak, enerji kıtlığı sebebiyle nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımını uzun süre önce başlatan Japonya'nın, istediği zaman nükleer silah üretimini sağlayabileceği bilgi birikimine sahip olduğu aşikardır. Çeşitli dönemlerde hükümetin farklı kademelerindeki görevliler de, bunu doğrular nitelikte açıklamalarda bulunmuşlardır.

Nihayetinde Japonya, askeri kapasite bakımından dünyanın pek çok devletini geride bırakan bir askeri güce ve teknolojiye sahiptir. Son dönemlerde gerçekleştirilen uluslararası güvenlik işbirliği ve barış koruma hareketleri ile Öz Savunma Kuvvetleri'nin rolü ve prestiji artmıştır. Artık, Japonya'nın tam anlamıyla “normal” bir ülke olabilmesinin önündeki tek engel anayasanın 9. Maddesi olarak görünmektedir. Ancak bunun için gerekli kamuoyu desteği, muhtemelen ABD'nin düşüşe geçmesi veya Japonya ile ittifakının önemini yitirmesi sonucu ilişkilerinin zayıflaması şartlarında sağlanabilecektir. Bu durumda ise geçmişin yaralarını hala taşıyan bazı komşularının, güvenliğini sağlamak için askeri kapasite artışına gitmesi ve bölgedeki istikrarın bozulması muhtemeldir.

KAYNAKÇA

- Akaha, T. (1991). "Japan's Comprehensive Security Policy: A New East Asian Environment". *Asian Survey*, 31(4): 324-340.
- Akçadağ, E., & İsmayilov, E. (2015). "Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(48): 95-115.
- Altuğ, Y. (1977). *Çin Sorunu*. Otağ Yayınları, İstanbul.
- Arasaki, M. (2014). "Can Okinawa be the 'Catalyst' for Peace in East Asia?". (Çev. C. Lin ve S. Takahashi). *Inter-Asia Cultural Studies*, 15(1): 43-62.
- Armaoğlu, F. (1993). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Ashizawa, K. (2018). "When Identity Matters: State Identity, Regional Institution Building, and Japanese Foreign Policy". *International Studies Review*, 10, 571-598.
- Balcı, A., & Yeşiltaş, M. (2006). "Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2(8): 167-198.
- Baylis, J. (2008). "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı". (Çev. B. Yavuz). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 69-85.
- Beasley, W. (1999). *The Japanese Experience: A Short History of Japan*. The Orion Publishing Group, London.
- Bown, C., & McCulloch, R. (2009). *US-Japan and US-PRC Trade Conflict: Export Growth, Reciprocity, and the International Trading System*. ADBI Working Paper, Tokyo.
- Brauch, H. G. (2008). "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü". (Çev. Z. Arkan). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 1-47.
- Brinkley, J. (2014). "Conflicting Claims: China, Japan and Taiwan on Edge". *World Affairs*, 176(5), 55-61.
- Brooks, W., & Orr, R. (1985). "Japan's Foreign Economic Assistance". *Asian Survey*, 25(3): 322-340.
- Brown, E. (1994). "Japanese Security Policy in the Post-Cold War World: Threat Perceptions and Strategic Options". *The Journal of East Asian Affairs*, 8(2): 327-362.
- Buszynski, L. (2009). "Sino-Japanese Relations: Interdependence, Rivalry and Regional Security". *Contemporary Southeast Asia*, 31(1): 143-171.

- Buzan, B. (1997). "Rethinking Security After the Cold War". *Cooperation and Conflict*, 32(5): 5-28.
- Buzan, B. (2008). "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi". (Çev. B. Yavuz). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 107-123.
- Büyükbaş, H. (2013). "Japon Siyasal Sisteminin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 43-73.
- Chung, C. P. (2013). "China and Japan in 'Asean Plus' Multilateral Arrangements: Raining on the Other Guy's Parade". *Asian Survey*, 53(5): 801-824.
- Clemens, W. (2010). "North Korea's Quest for Nuclear Weapons: New Historical Evidence". *Journal of East Asian Studies*, 10, 127-154.
- Curtis, G. (1981). "Japanese Security Policies and the United States". *Foreign Affairs*, 59(4): 852-874.
- Curtis, G. (2013). "Japan's Cautious Hawks: Why is Tokyo Unlikely to Pursue an Aggressive Foreign Policy". *Foreign Affairs*, 92(2): 77-86.
- Çolakoğlu, S. (2013). "Japonya'nın Kuzey Kore ve Güney Kore ile İlişkileri." M. Tuncoku(Ed.). *Japon Dış Politikası: Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler*. Nobel Yayınevi, Ankara, s.123-152.
- Dalby, S. (2008). "Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak". (Çev. B. Yavuz). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 179-195.
- Dewitt, D. (2007). "Common, Comprehensive, and Cooperative Security". B. Buzan, & L. Hansen (Ed.). *International Security Volume II: The Transition to the Post-Cold War Security Agenda*. Sage Publications, London, s.408-430.
- Dobson, H., Hook, G., Gilson, J., & Hughes, C. (2001). *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Routledge, London.
- Dreyer, J. T. (2012). "The Shifting Triangle: Sino-Japanese-American Relations in Stressful Times". *Journal of Contemporary China*, 21(75): 409-426.
- Drifte, R. (1992). "Japanese Defense Policy and the Security of Korean Peninsula in the 1990's". *The Journal of East Asian Affairs*, 6(1): 66-100.
- Drifte, R. (1990). "Japan's Security Policy and Southeast Asia". *Contemporary Southeast Asia*, 12(3): 186-197.
- Envall, D. (2017). "Japan: From Passive Partner to Active Ally". M. Wesley (Ed.). *Global Allies: Comparing US Alliances in the 21st Century*. ANU Press, Canberra, s.15-30.
- Ersoy, E. (2015). "Realizm". R. Gözen (Ed.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İletişim Yayınları, İstanbul, s. 159-187.

- Friedrichs, J. (2012). "East Asian Regional Security". *Asian Survey*, 52(4): 754-776.
- Goh, E. (2011). "How Japan Matters in the Evolving East Asian Security Order". *International Affairs*, 87(4): 887-902.
- Gordon, A. (2003). *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present*. Oxford University Press, New York.
- Gönen, H. (2004). "ABD-Japonya Güvenlik Antlaşmaları: Oluşumu, Evrimi ve Sonuçları". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(4): 115-139.
- Gönen, H. (2007). *Modern Japonya'nın Ulusal Güvenlik Arayışı: Soğuk Savaş Dönemi Japonya-ABD İttifak Diplomasisi*. Alp Yayınevi, Ankara.
- Gurtov, M. (1993). "Prospects for Korea-US-Japan Trilateral Security Relations". *Asian Perspective*, 17(1): 69-88.
- Hagström, L. (2009). "Normalizing Japan: Supporter, Nuisance or Wielder of Power in the North Korean Nuclear Talks". *Asian Survey*, 49(5): 831-851.
- Hara, K. (1999). "Rethinking the 'Cold War' in the Asia Pacific". *The Pacific Review*, 12(4): 515-536.
- Hettne, B. (2008). "Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi". (Çev. E. Çelik Wiltse). *Uluslararası ilişkiler Dergisi*, 5(18): 87-106.
- Howe, B. (2010). "Between Normality and Uniqueness: Unwrapping the Enigma of Japanese Security Policy Decision Making". *Modern Asian Studies*, 44(6): 1313-1336.
- Hughes, C. (2004). "Japan's Security Policy, the US-Japan Alliance and the 'War on Terror': Incrementalism Confirmed or Radical Leap?". *Australian Journal of International Affairs*, 58(4): 427-445.
- Hughes, C. (2009). "Japan's Response to China's Rise: Regional Engagement, Global Containment, Dangers of Collision". *International Affairs*, 85(4): 837-856.
- Hughes, L. (2007). "Why Japan Will Not Go Nuclear (Yet)". *International Security*, 31(4): 67-96.
- Inoguchi, T. (1995). "Japan's United Nations Peacekeeping and Other Operations". *International Journal*, 50(2): 325-342.
- Inoguchi, T. (2008). "Japan: What Power? What Strategies?". *Politique étrangère*, 73, 35-49.
- Inoguchi, T. (2014). "A Call for a New Japanese Policy: The Dilemmas of a Stakeholder State". *International Affairs*, 90(4): 943-958.
- Izumikawa, Y. (2010). "Explaining Japanese Antimilitarism: Normative and Realist Constraints on Japan's Security Policy". *International Security*, 35(2): 123-160.

- Japan Ministry of Defense. *Defense Programs and Budget of Japan-Overview of FY2019 Budget*. (2019).
- Japan Ministry of Defense. (2018). National Defense Program Guidelines for FY2019 and Beyond.
- Japan Ministry of Foreign Affairs. (2015). *Japan's Official Development Assistance White Paper 2014*.
- Jerdén, B., & Hagström, L. (2012). "Rethinking Japan's China Policy: Japan as an Accommodator in the Rise of China". *Journal of East Asian Studies*, 12, 215-250.
- Kapur, N. (2017). "Mending the 'Broken Dialogue': US-Japan Alliance Diplomacy in the Aftermath of the 1960 Security Treaty Crisis". *Diplomatic History*, 41(3): 489-517.
- Karlova, U. R. (2011). *Çin Modern Tarihinde Yolculuk: Bir Süper Gücün Yakın Geçmişi*. Başlık Yayın Grubu, İstanbul.
- Katzenstein, P., & Okawara, N. (1993). "Japan's National Security: Structures, Norms and Policies". *International Security*, 17(4): 84-118.
- Kawashima, S. (2010). "The Three Phases of Japan-China Joint History Research: What was the Challenge?". *Asian Perspective*, 34(4): 19-43.
- Kawashima, S. (2015). "Postwar Japan China Relations: A Consideration from the Perspective of Reconciliation". *Asia-Pacific Review*, 22(2): 28-43.
- Kibaroglu, M. (2004). "Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1): 154-172.
- Kibaroglu, M. (2013). "Japon Dış Politikasında Güvenlik Boyutu". M. Tuncoku (Ed.). *Japon Dış Politikası: Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler*. Nobel Yayınevi, Ankara, s. 77-94.
- Kitaoka, S. (2010). "The Secret Japan-US Security Pacts: Background and Disclosure". *Asia Pacific Review*, 17(2): 10-25.
- Kuramoto, Y. (2007). "Japan's Foreign Aid Policy as a Vital Foreign Policy: Did Japan Achieve its National Interests?". *48th Annual Convention of International Studies Association in Chicago, Chicago*, 2-22.
- Lee, S. J. (2007). "Japan's Changing Security Norms and Perceptions Since the 1990's". *Asian Perspective*, 31(3): 125-146.
- Liss, C. (2013). "New Actors and the State: Addressing Maritime Security Threats in Southeast Asia". *Contemporary Southeast Asia*, 35(2): 141-162.
- Maslow, S. (2015). "A Blueprint for a Strong Japan?: Abe Shinzo and Japan's Evolving Security System". *Asian Survey*, 55(4): 739-765.

- Mearsheimer, J. (2000). "Realism, the Real World and the Academy". *International Studies Association: Millennial Reflections on International Studies*, Los Angeles, s. 57-64.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton & Company, New York.
- Mendl, W. (1995). *Japan's Asia Policy: Regional Security and Global Interests*. Routledge, London.
- Mesjasz, C. (2008). "Ekonomik Güvenlik". (Çev. Y. Demirağ). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 125-150.
- Meyer, M. (2009). *Japan A Concise History*. Rowman&Littlefield Publishers, Lanham.
- Midford, P. (2018). "New Directions in Japan's Security: Non-US Centric Evolution, Introduction to a Special Issue". *The Pacific Review*, 31(4): 407-423.
- Murata, R. (1987). "Political Relations Between the United States and Western Europe: Their Implications for Japan". *International Affairs*, 64(1): 1-9.
- Ness, P. V. (2003). "The North Korean Nuclear Crisis: Four-plus-two- An Idea Whose Time has Come". *Asian perspective*, 27(4): 249-275.
- Nester, W. (1993). "Japan, Russia and the Northern Territories: Continuities, Changes, Obstacles, Opportunities". *Third World Quarterly*, 14(4): 717-734.
- Newnham, R. (2001). "How to Win Friends and Influence People: Japanese Economic Aid Linkage and Kurile Islands". *Asian Affairs: An American Review*, 27(4): 247-260.
- Nye, J. (2007). "Soft Power". B. Buzan, & L. Hansen (Ed.). *International Security Volume II: The Transition to the Post-Cold War Agenda*. Sage Publications, London, s. 185-198.
- Okazaki, H. (1982). "Japanese Security Policy: A Time for Strategy". *International Security*, 7(2): 188-197.
- Okita, S. (1974). "Natural Resource Dependency and Japanese Foreign Policy". *Foreign Affairs*, 52(4): 715-724.
- Overholt, W. (2011). *Asya, Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü*. Efil Yayınevi, Ankara.
- Pehlivantürk, B. (2013). "Japonya-Çin İlişkileri: Tarihin Gölgesinde Rekabet ve Hegemonya". M. Tuncoku (Ed.). *Japon Dış Politikası: Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler*. Nobel Yayınevi, Ankara, s. 95-122.
- Rix, A. (1989-1990). "Japan's Foreign Aid Policy: A Capacity for Leadership?". *Pacific Affairs*, 62(4): 461-475.
- Roskin, M. (2009). *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*. Adres Yayınları, Ankara.

- Rowan, J. (2005). "The U.S.-Japan Security Alliance, ASEAN and the South China Sea Dispute". *Asian Survey*, 45(3): 414-436.
- Rozman, G. (2002). "A chance for a Breakthrough in Russo-Japanese Relations: Will the Logic of Great Power Relations Prevail?". *The Pacific Review*, 15(3): 325-357.
- Sakai, H. (2003). "The End of Comprehensive Security? The Evolution of Japanese Security Policy in the Post September 11-Terrorism World". *Indian Journal of Asian Affairs*, 16(1-2): 71-98.
- Samuels, R. (2007). "Securing Japan: The Current Discourse". *The Journal of Japanese Studies*, 33(1): 125-152.
- Satake, M. (2000). "Trade Conflicts Between Japan and United States Over Market Access: the Case of Automobiles and Automotive Parts". *Asia Pacific Economic Papers*(310), s. 1-36.
- Schulz, M. (2013). "The Global Debt Crisis and the Shift of Japan's Economic Relations with Southeast Asia". *Journal of Southeast Asian Economies*, 30(2): 143-163.
- Serdar, İ. (2015). "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sitemsel Değişikliklere Bakış". *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, 1(1): 14-38.
- Smith, P. (2009). "China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia". *Asian Affairs*, 35(4): 230-256.
- Stokes, B. (1996). "Divergent Paths: US-Japan Relations Towards the Twenty-First Century". *International Affairs*, 72(2): 281-291.
- Sun, J. (2007). "Japan-Taiwan Relations: Unofficial in Name Only". *Asian Survey*, 47(5): 790-810.
- Takamine, T. (2006). "The Political Economy of Japanese Foreign Aid: The Role of Yen Loans in China's Economic Growth and Openness". *Pacific Affairs*, 79(1): 29-48.
- Tipton, E. (2002). *Modern Japan: A Social and Political History*. Routledge, London.
- Togo, K. (2011). "The Inside Story of the Negotiations on the Northern Territories: Five Lost Windows of Opportunity". *Japan Forum*, 23(1): 123-145.
- Uyar, A. (2013). "Japonya'nın Güneydoğu Asya'daki Bölgesel Ekonomik İşbirliği Hareketlerine Yaklaşımı: Çok Taraflı İletişim mi? İki Taraflı Etkileşim mi?". M. Tuncoku (Ed.). *Japon Dış Politikası: Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler*. Nobel Yayınevi, Ankara, s. 229-262.
- Waewer, O. (2008). "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi". (Çev. B. Demirtaş Coşkun). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 151-178.

- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Publishing Company, California.
- Waltz, K. (2001). *Man, the State and War*. Columbia University Press, New York.
- Waltz, K. (2008). "Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı". (Çev. B. Yavuz). *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(17): 3-44.
- Wang, Q. K. (2000). "Taiwan in Japan's Relations with China and United States After the Cold War". *Pacific Affairs*, 73(3): 353-373.
- Wilde, J., Buzan, B., & Wæver, O. (1998). *Security A New Framework For Analysis*. Lynne Rienner Publishers, London.
- Yavaş, A. (2013). "Kore Sorunu ve Uzakdoğu'da İstikrar Arayışı: Altılı Görüşmeler". K. Karaca (Ed.). *Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları*. Bilgesam Yayınları, İstanbul, s. 197-224.
- Yonosuke, N. (2012). "Constraints and Options in Japanese Foreign Policy". *Japan Forum*, 24(4): 413-449.
- Yoshihara, T. (2014). "Troubled Waters: China and Japan Face Off at Sea". *World Affairs*, 176(5): 24-30.
- Yurdusev, N. (2013). "Japonya'nın Avrupa Uluslararası Toplumuna Entegrasyonu". M. Tuncoku (Ed.). *Japon Dış Politikası: Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler*. Nobel Yayınevi, Ankara, s. 5-22.
- Zagoria, D. (2015). "The Future of US-Japan-China Relations". *American Foreign Policy Interests*, 35: 31-45.
- Zha, D. (2001). "The Taiwan Problem in Japan-China Relations: An Irritant or Destroyer?". *East Asia*, 19(1-2): 205-224.

İnternet Kaynakları

- A 'Koizumi Doctrine' for Asia, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2002/01/16/editorials/a-koizumi-doctrine-for-asia/>, (erişim tarihi: 19.05.2019).
- ABD Askerleri Japonya'dan Çekiliyor, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120427_us_japan, (erişim tarihi: 01.05.2019).

ABD ve Japonya İttifak Tazeleyecek,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/11/091113_us_japan_alliance, (erişim tarihi: 01.05.2019).

Mokhmad Akhiyadov, "Rusya-Japonya Jeopolitik Oyunu ve Kuril Sorunu",

https://insamer.com/tr/rusya-japonya-jeopolitik-oyunu-ve-kuril-sorunu_2029.html, (erişim tarihi: 03.05.2019).

Ankit Panda, "The 'Final and Irreversible' 2015 Japan-South Korea Comfort Women Deal

Unravels", <https://thedi diplomat.com/2017/01/the-final-and-irreversible-2015-japan-south-korea-comfort-women-deal-unravels/>, (erişim tarihi: 04.05.2019).

ASEAN Defence Ministers' Meeting, <https://admm.asean.org/index.php/about-admm/about-admm-plus.html>, (erişim tarihi: 05.05.2019).

Chronology of US North Korean Nuclear and Missile Diplomacy,

<https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron>, (erişim tarihi: 04.05.2019).

Çin Japonya İlişkileri En Düşük Düzeyde,

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/04/050418_china_tokyo.shtml, (erişim tarihi: 02.05.2019).

Erin Blakemore, "The Brutal History of Japan's Comfort Women",

<https://www.history.com/news/comfort-women-japan-military-brothels-korea>, (erişim tarihi: 04.05.2019).

Japonya Anayasası, https://web-japan.org/factsheet/en/pdf/e09_constitution.pdf, (erişim tarihi: 21.04.2019).

Japonya Ankara Büyükelçiliği, https://www.tr.emb-japan.go.jp/itprtop_tr/index.html, (erişim tarihi: 21.04.2019).

Japonya Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mofa.go.jp/>, (erişim tarihi: 21.04.2019).

Japonya Hükümeti, <https://www.japan.go.jp/>, (erişim tarihi: 21.04.2019).

Japonya Rusya'dan Toprak İstiyor, <http://haber.sol.org.tr/dunyadan/japonya-rusyadan-toprak-istiyor-haberi-15554>, (erişim tarihi: 03.05.2019).

Japonya Savunma Bakanlığı, <https://www.mod.go.jp/e/>, (erişim tarihi: 21.04.2019).

Japonya Silah Satışı Yasağını Hafifletiyor,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/12/111227_japan_arms, (erişim tarihi: 05.05.2019).

Japonya ve ABD'nin Üs Anlaşması,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/05/100528_okinawa_base, (erişim tarihi: 01.05.2019).

Japonya ve Rusya'nın Kuril Gerilimi,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/11/101101_kuril_japan, (erişim tarihi: 03.05.2019).

Jon Mitchell, "Koza Remembered",

<https://www.japantimes.co.jp/life/2009/12/27/general/koza-remembered/>, (erişim tarihi: 01.05.2019).

Justin McCury, "Okinawa Rejects New Us Military Base But Abe Vows To Push On",

<https://www.theguardian.com/world/2019/feb/24/okinawa-referendum-rejects-new-us-military-base-but-abe-likely-to-push-on>, (erişim tarihi: 01.05.2019).

Körfez Savaşı, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi, (erişim tarihi: 05.05.2019).

Kuzey Kore Kısa Menzilli Füze Denemesi Yaptı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48160286>, (erişim tarihi: 04.05.2019).

Kuzey Kore Nükleer Testleri ve Füze Denemelerini Durdurdu,

<https://www.bbc.com/turkce/43849006>, (erişim tarihi: 03.05.2019).

Military Expenditure,

<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=KP>, (erişim tarihi: 05.05.2019).

Nakasone Yasuhiro Biography, <https://www.britannica.com/biography/Nakasone-Yasuhiro>, (erişim tarihi: 01.05.2019).

On Constitution Day, Abe Again Vows to Revise Japan's Top Law. Aiming for Enactment in 2020, <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/05/03/national/politics-diplomacy/constitution-day-abe-renews-pledge-enact-revised-top-law-2020-despite-resistance-diet/>, (erişim tarihi: 05.05.2019).

Putin: Rusya, 1956 Tarihli Bildirge Temelinde Japonya ile Barış Anlaşması Yapılmasına

Sıcak Bakıyor, <https://tr.sputniknews.com/rusya/201901221037236665-putin-rusya-japonya-abe-baris-anlasmasi/>, (erişim tarihi: 03.05.2019).

Republic of Korea Ministry of Foreign Affairs, "Japan",

http://www.mofa.go.kr/eng/nation/m_4902/view.do?seq=12, (erişim tarihi: 04.05.2019).

Republic of Korea Ministry of Foreign Affairs, "MOFA Spokesperson's Commentary on Japan's Diplomatic Bluebook 2017",

http://www.mofa.go.kr/eng/brd/m_5442/view.do?seq=318119&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multi_itm_seq=0&itm_seq_1=0&i

tm_seq_2=0&company_cd=&company_nm=&page=1&titleNm=, (erişim tarihi: 04.05.2019).

Republic of Korea Ministry of Foreign Affairs, "Understanding the North Korean Nuclear Issue", http://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_5474/contents.do, (erişim tarihi: 04.05.2019).

The 1st Meeting of the Korea-Japan Joint History Research Committee, http://www.mofa.go.kr/eng/brd/m_5676/view.do?seq=295719, (erişim tarihi: 04.05.2019).

Tom Corben, "Japan's Nuclear Power Program", <https://thediplomat.com/2017/11/japans-nuclear-power-program-a-strategic-paradox/>, (erişim tarihi: 05.05.2019).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, "Kuzey Kore", <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-ekonomisi.tr.mfa>, (erişim tarihi: 04.05.2019).

UN Security Council, Countries Elected Members, <https://www.un.org/securitycouncil/content/countries-elected-members>, (erişim tarihi: 04.05.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Şerife SOYDAL
Doğum Yeri - Tarihi	Antalya – 01.10.1993
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Hacı Malike Mehmet Bileydi Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Gazi Üniversitesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce (İyi), Japonca (Temel)
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tanıtım Programı
E-Posta	soydalserife@gmail.com